

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1950

ANDRA KAMMAREN

Nr 19

19—20 maj.

Debatter m. m.

Lördagen den 20 maj fm.

	Sid.
Granskning av statsrådsprotokollen	4
Bidrag till Stockholms högskola	45
Allmänna läroverken: Organisationsfrågor	48
Anslag till fångvården m. m.	49
Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. . .	54

Lördagen den 20 maj em.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. (Forts.)	65
Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.	88
Särskild skatt på exportens devalveringsvinster	99
Differentierade folkpensionsbelopp m. m.	101
Potatiskontrollen	104
Motioner om wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora	105

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 20 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 171, ang. uppskov med vissa ärenden	4
<i>Särskilda utskottets</i> memorial nr 2, ang. uppskov med vissa ärenden	4
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 17, ang. granskning av stats- rådsprotokollen	4
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 158, ang. byggnadsfrågor m. m. under ecklesiastikdepartementet	45
— nr 159, ang. anslag till Stockholms och Göteborgs högskolor m. m.	45
— nr 160, ang. avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. . .	48

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 161, ang. anslag till farmaceutiska institutet	49
— nr 162, ang. statsbidrag för övningslärare m. m.	49
— nr 163, ang. extra ordinarie anställning för folkskollärare vid tjänstgöring i högre skolor	49
— nr 164, ang. anslag till fångvården m. m.	49

Lördagen den 20 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 165, ang. anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.	65
— nr 166, ang. ändringar i folktandvårdens organisation m. m.	88
— memorial nr 167, ang. tilläggsstat II till riksstaten 1949/50 ..	98
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. seminverksamhet bland nötkreatur m. m.	98
— nr 44, ang. reglering av priserna på och exporten av fisk ..	98
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. teckning av aktier i den statliga affärsbanken m. m.	98
— nr 18, ang. utgifterna för Riksdagen och dess verk m. m. ..	98
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 168, ang. ändringar i reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare m. m.	98
— nr 169, ang. förhöjd pension åt Jöns Nilsson	98
— nr 170, ang. understöd till arbetaren J. A. Forsberg	98
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 55, ang. ändring i uppbördsförordningen	98
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 42, ang. ändring i lagen om arbetstidens begränsning, m. m.	98
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 54, ang. särskild skatt på exportens devalveringsvinster	99
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. översyn av bestämmelserna i lagen om folkpensionering m. m.	101
— nr 41, ang. avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.	104
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 43, ang. ändrade regler för interpellationer och enkla frågor	104
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. inrättande av ett fiskets forskningsråd	104
— nr 35, ang. ekonomiska demonstrationsjordbruk	104
— nr 36, ang. formerna för samarbete mellan hushållningssällskap och landsting	104
— nr 37, ang. val av lantbruksombud	104
— nr 38, ang. organisationen av potatiskontrollen	104
— nr 39, ang. statligt undersökningsfartyg av fiskebåtstyp	105
— nr 40, ang. upplysningsverksamhet på fiskets område	105
— nr 41, ang. förbättring av laxbeståndet m. m.	105
— nr 42, ang. wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora	105

Fredagen den 19 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 in-
nevarande maj.

§ 2.

Föredrogs och lades till handlingar-
na bankoutsrottets anmälan jämlikt
§ 21 riksdagsstadgan, att till utskottet
inkommit framställning från fullmäk-
tige i riksgäldskontoret om engångsun-
derstöd till tapetseraren Elis Haglunds
änka Anna Haglund.

§ 3.

Föredrogs var efter annan och hän-
visades till jordbruksutskottet följande
på kammarens bord liggande motioner,
nämligen

- nr 612 av herr *Adolfsson m. fl.*;
- nr 613 av herr *Hæggblom m. fl.*;
- nr 614 av herr *Hedlund* i Rådom
m. fl.;
- nr 615 av herr *Adolfsson m. fl.*;
- nr 616 av herr förste vice talmannen
Skoglund m. fl.; och
- nr 617 av herr *Svensson* i Ljungskile
m. fl.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter utri-
kesutskottets utlåtande nr 13, statsut-
skottets utlåtanden och memorial nr
158—171, bevillningsutskottets betän-
kande nr 55, bankoutsrottets utlåtan-
den nr 15—18, andra lagutskottets utlå-
tande nr 42, jordbruksutskottets utlå-
tanden nr 43—45 samt särskilda ut-
skottets memorial nr 2.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDRE VICE TALMANNEN,
som yttrade: Herr talman! Jag tillåter
mig hemställa, att å morgondagens före-
dragningslista två gånger bordlagda
ärenden måtte uppföras i följande ord-
ning:

statsutskottets memorial nr 171, sär-
skilda utskottets memorial nr 2, konsti-
tutionsutskottets memorial nr 17, stats-
utskottets utlåtanden nr 158—167, jord-
bruksutskottets utlåtanden nr 43 och
44, bankoutsrottets utlåtanden nr 15
och 18, statsutskottets utlåtanden nr
168—170, bevillningsutskottets betän-
kande nr 55, andra lagutskottets ut-
låtande nr 42, bevillningsutskottets be-
tänkande nr 54, andra lagutskottets ut-
låtanden nr 40 och 41, andra kamma-
rens allmänna beredningsutskotts utlå-
tande nr 43, jordbruksutskottets utlå-
tanden nr 34—42, utrikesutskottets ut-
låtande nr 13, bankoutsrottets utlåtan-
den nr 16 och 17, jordbruksutskottets
utlåtande nr 45 samt statsutskottets ut-
låtande nr 155.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Anmäldes och godkändes bevillnings-
utskottets förslag till riksdagens skri-
velse, nr 264, till Konungen i anledning
av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, så-
vitt propositionen avser förslag till för-
ordning angående ändrad lydelse av
1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr
62) om särskild skatt å bensin och mo-
torsprit, m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Granskning av statsrådsprotokollen.

§ 8.

Upplästes följande till kammaren inkomna ledighetsansökan:

Till Andra kammaren.

För fullgörande av uppdrag att vara delegat vid Unescos sammanträde i Florens innevarande månad får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riks-

dagsgöromålen från och med denna dag till vårsessionens slut.

Stockholm den 19 maj 1950.

Ingrid Gärde Widemar.

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.07 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 11 fm.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets memorial nr 171, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; och

särskilda utskottets memorial nr 2, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa memorial hemställt.

§ 3.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Föredrogos konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A.

Utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Utskottets anmälan om anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

Med anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 11 november 1949 angående försäljning genom flyktkapitalbyråns försorg till domänstyrelsen av Asa säteri i Kronobergs län hade utskottet funnit sig böra besluta anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsråden Quensel och Sträng.

Sedan punkten B föredragits, anförde:

Herr statsrådet QUENSEL: Herr talman! Jag ber att först få erinra om innehållet i den s. k. Washingtonöverenskommelsen. Svenska regeringen har däri i förhållande till Förenta staternas, Frankrikes och Storbritanniens regeringar bekräftat, att flyktkapitalbyrån skulle fortsätta att uppdaga, taga under sin kontroll, likvidera, försälja

Granskning av statsrådsprotokollen.

eller eljest överlåta tysk egendom. Vederbörlig hänsyn skulle tagas till intresset av framtida fred och säkerhet, särskilt till nödvändigheten att fullständigt eliminera alla former av tysk kontroll och tyskt ekonomiskt inflytande. Med tysk egendom avsågs all egendom, som direkt eller indirekt ägdes eller kontrollerades av någon enskild eller juridisk person av tysk nationalitet inom Tyskland eller av någon tysk, som repatrierades till Tyskland, »dock med undantag för personer, vilkas fall förtjäna särskild behandling». Dessa regeringens åtaganden ha av riksdagen godkänts.

Fallet Asa säteri har synts såväl flyktkapitalbyrån som regeringen falla in under den egendom, som borde enligt Washingtonöverenskommelsen omhändertagas och försälgas. Här föreligger det extremare fallet, nämligen att det är fråga om egendom, som direkt äges av en person av tysk nationalitet inom Tyskland. Emellertid har konstitutionsutskottet funnit att fallet borde hänföras till undantagen. Det skulle alltså vara fråga om personer, vilkas fall förtjäna särskild behandling. Det synes dock svårt att hävda, att ägarinnan, vilken som sagt är tyska och bosatt i Tyskland, skulle på detta sätt särskilt behandlas. Den enda omständighet, som skulle kunna härutinnan åberopas, vore väl att egendomen av hennes avlidne make inköpts så tidigt som 1911. Men denna omständighet kan ej få vara avgörande; Washingtonöverenskommelsen förutsätter ju ej att det skall vara fråga om flyktkapital. Utskottet synes emellertid framför allt ha fäst avseende vid att en dotter till ägarinnan genom gifte blivit svensk medborgare och att dessa makar under en längre följd av år varit bosatta å egendomen och förvaltats denna. Men ägarinnan har fem barn, och några garantier föreligga ej för att egendomen skulle övergått till att bli svensk. Det har synts regeringen svårt att försvara att just beträffande en av

de mera betydande tyska förmögensplaceringarna i vårt land tillämpa undantagsbestämmelsen från den allmänna regeln på grund av en i alla fall ganska oviss förmodan, att det svenska äktenskapet och vederbörandes förvaltning av egendomen i sak skulle likställa den med svensk egendom.

Utskottet har vidare anmärkt på att, när försäljning av Asa säteri nu kom till stånd, denna ägde rum till domänstyrelsen. Då själva försäljningsfrågan huvudsakligen handlagts inom jordbruksdepartementet, ber jag att få hänvisa till vad chefen för detta departement härefter kommer att anföra.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Enligt Washingtonöverenskommelsen skall vid realiserandet av tysk egendom vederbörlig hänsyn tagas till bland annat svenska nationella ekonomiska intressen samt önskvärdheten av att för egendom erhålla högsta möjliga priser. Förbehållet om att svenska nationella intressen skola beaktas, måste givetvis anses innebära rätt för de svenska myndigheterna att tillämpa de inskränkingar i rätten att förvärva fast egendom, som på grund av föreskrifter i särskild lagstiftning i allmänhet gälla här i landet.

Vid försäljningen av Asa egendom förelåg högsta anbudet från Svenska tändsticksaktiebolagets sida. Huruvida bolaget med hänsyn härtill skulle tillerkännas rätt att köpa egendomen fick emellertid prövas i enlighet med lagen av den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. I 5 § omnämnda lag anges att tillstånd får lämnas om bolag, förening eller stiftelse på grund av särskilda omständigheter prövas böra erhålla rätt till förvärvet. Tändsticksbolaget hade motiverat sin önskan att förvärva Asa dels för att fullfölja sina redan påbörjade aspod-

Granskning av statsrådsprotokollen.

lingsförsök å större areal än som nu slår till bolagets förfogande och dels för att, därest försöken sloge väl ut, så småningom bygga upp leveranser av råvara till industrien från egendomens aspodlingar. I och för sig kan det första av nyssnämnda motiv otvivelaktigt anses utgöra sådant särskilt skäl, som enligt 5 § förbudslagen kan motivera förvärvstillstånd. Bolaget har också tidigare erhållit tillstånd av Kungl. Maj:t att förvärva fast egendom för sådant ändamål. I fråga om Asa är emellertid att märka, att egendomens areal uppenbarligen vida överstiger vad som erfordras för försöksverksamheten på aspodlingens område och att således ett tillstånd för bolaget att förvärva egendomen i realiteten skulle inneburi, att bolaget erhållit en mycket avsevärd skogsareal, vilken skulle användas för att trygga bolagets råvarubehov. Av förarbetena till 1925 års lag framgår emellertid, att dispensmöjligheten i 5 § icke är avsedd att komma till användning i sådana fall, där fastighetsförvärvet endast eller väsentligen avser att skaffa mark för virkesfångst. I förarbetena till lagen uttryckes detta så att »tillstånd borde sålunda icke beviljas, där fastighetsförvärvet tydligen avsåge allenast eller väsentligast att skaffa mark för virkesfångst åt sågverk, utan det borde kunna angivas något tillämnat användningssätt för marken som synes viktigare än dess nyttjande till jordbruksändamål». Att Asa herrgård icke såldes till Tändsticksbolaget torde således få anses stå i överensstämmelse både med 1925 års lag och med Washingtonöverenskommelsen.

Även vid prövning av övriga anbud har Kungl. Maj:t uppenbarligen haft full så väl rätt som skyldighet att pröva vilken av anbudsgivarna, som ur allmänna synpunkter kunde anses lämpligast. Då Kungl. Maj:t härvid stannat för att domänstyrelsen ur dessa synpunkter borde ges företräde, har emellertid samtidigt också måst beaktas vad

i Washingtonöverenskommelsen sagts om att vederbörlig hänsyn skulle tagas till önskvärdheten av att erhålla högsta möjliga pris. Det pris som Tändsticksbolaget bjudit har uppenbarligen kunnat påverkas av den speciella användning av marken, som bolaget räknat med, och det kan därför knappast anses ge ett tillförlitligt uttryck för egendomens värde vid normal användning. Däremot kan den av näst högsta anbudsgivarna bjudna köpeskillingen anses ge uttryck för det högsta pris, som vid en normal användning kunnat erhållas för egendomen. Med hänsyn till detta förefaller det riktigt att detta pris uttagits vid försäljningen.

Herr NOLIN: Herr talman! Beträffande den första punkten i konstitutionsutskottets anmälan här vill jag erinra om att denna egendom under inga förhållanden kan anses ha det allra minsta med de två världskrigen att skaffa. Egendomen förvärvades av en tysk medborgare redan i slutet av 1890-talet och har således varit i tysk medborgares ägo i över 50 år; det var nämligen en man vid namn Bischof, som 1898 förvärvade egendomen. Hugo Stinnes köpte den av honom 1912 och fick med Kungl. Maj:ts tillstånd lagfart på densamma 1914. Stinnes avled som bekant 1924, och enligt testamente övergick då egendomen i hans änkas, Cläre Stinnes ägo. 1930 gifte sig en fru Stinnes dotter med en infödd svensk medborgare, och dessa båda övertogo då förvaltningen av egendomen och förvaltade den sedan till 1947, då de övertogo egendomen på arrende. Enligt den allmänna uppfattningen i dessa bygder var det säkerligen meningen att makarna skulle överta även äganderätten till fastigheten. Härom är givetvis ingenting officiellt känt, men om vi utgå från att äganderätten skulle ha övergått till dottern och mågen före den s. k. kontrollagens tillkomst, hade givetvis denna

Granskning av statsrådsprotokollen.

egendom inte kunnat falla under denna lags bestämmelser. Kontrollagen antogs som bekant av riksdagen 1945, och jag vill bara erinra om att lagrådet yttrade, då lagrådet hade att granska detta lagförslag, att eftersom lagen hade karaktär av fullmaktslag och verkningarna av densamma därför komme att bli beroende på i vilken omfattning myndigandet komme att tas i anspråk, det från början vore omöjligt att överblicka lagens verkliga innebörd. Lagrådet förutsatte, att de befogenheter, som innefattades i kontrollagen, endast skulle anlitas efter noggrann prövning av föreliggande behov och allenast i den utsträckning som oundgängligen påkallades. Och i sitt av riksdagen godkända utlåtande rörande samma lag sade sig sammansatta utrikes- och första lagutskottet »utgå ifrån att det vid tillämpningen av lagen skulle bli möjligt att i avsevärd utsträckning från skingringsförbud undantaga sådan främmande egendom, som trots ägarens nationalitet kunde sägas i realiteten höra närmare samman med Sverige än med den ifrågavarande främmande staten», och så gav utskottet några exempel på sådan egendom.

Vi ha inom konstitutionsutskottet ansett, att egendomen inte alls behövt beröras av denna kontrollag eller av den s. k. Washingtonöverenskommelsen, som ju huvudsakligast går ut på att man skall omhänderta sådan undanstucken egendom, som rövats från ockuperat land eller som kan i någon mån användas till stöd för ett eventuellt framtida tyskt anfallskrig eller andra sådana intressen. Inte heller kan ju denna egendom anses på något sätt kontrollera näringslivet eller annat här i landet. Under sådana förhållanden och då denna egendom handhades av svenska medborgare, alltså dottern och mågen till Cläre Stinnes, har konstitutionsutskottet menat att densamma borde undantagits från likvidationsförfarandet.

Om jag sedan övergår till den andra

punkten, som gäller själva försäljningen av egendomen, så har utskottet ansett, att det var ett mycket egendomligt förfarande vid denna försäljning. Då det infordras offentliga anbud på en egendom brukar det enligt svenska rättsprinciper vara på det sättet, att högsta anbudet antages, därest inte anbudsgivaren är sådan att han inte anses kunna godkännas som köpare, detta antingen på grund av insolvens eller på grund av andra omständigheter. Härvidlag åberopade chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Sträng, den s. k. bolagsförvärvslagen, och det är alldeles riktigt att det här var fråga om att ta ställning till denna lags bestämmelser. Regeringen hade ju då att pröva om bolaget hade möjlighet att få dispens från lagens bestämmelser och att förvärva egendomen. Jag vill i det avseendet erinra om att Tändsticksbolaget hade mycket starka skäl för förvärvet av densamma, detta med anledning av den brist på råvaror till bolagets fabrikation, som ju för närvarande råder i Sverige på grund av importförhållandena för sådant virke, som Tändsticksbolaget begagnar sig av, nämligen asp och poppel. Efter det senaste världskriget har denna import blivit omöjliggjord. Tillgången på asp här i landet har också betydligt nedgått; den har decimerats med 25 procent, ja, ända till 50 procent i södra Sverige; och det torde väl vara likadant över hela landet. Bolaget har igångsatt en del försöksodlingar på en annan egendom, som det med Kungl. Maj:ts tillstånd fått inköpa. Det har där framgångsrikt utfört experiment och försöksodlingar med korsning mellan svensk och amerikansk asp, vilket resulterat i att man börjat få fram en mycket snabbväxande typ av aspvirke, och man har på det sättet kunnat eliminera den s. k. asprötan. Nu voro de områden bolaget förfogade över för små för att bedriva denna verksamhet på, och det behövdes större områden med

Granskning av statsrådsprotokollen.

för aspodling lämplig jord för att fortsätta att bedriva försöksverksamheten och även för att bolaget självt skulle kunna producera tillräckligt med råvaror för sin tillverkning. Alla veta ju att Tändsticksbolaget bedriver en ur olika synpunkter mycket värdefull verksamhet, inte minst då genom sin export av tändstickor, och alltså hade bolaget mycket starka skäl för att få förvärva fastigheten. Jag vill även erinra om att då det gäller förädlingen av svenska skogsträd har det också förklarats, att stora områden på denna egendom äro av sådan beskaffenhet att de äro särskilt lämpade för en dylik odling. Emellertid säger nu jordbruksministern, att egendomen var för stor för bolaget och att det inte kunde komma i fråga att bolaget skulle få dispens att förvärva en så stor egendom. Jag vill emellertid erinra om att bolagsförvärvslagen inte anger någon areal. Ur den synpunkten förelåg väl intet hinder för Kungl. Maj:t att ge dispens från denna lagbestämelse. Vidare har ju bolaget förklarat sig villigt att upplåta tillräcklig areal på egendomen för en skogsvårdsgård, och det har även varit mycket välvilligt inställt till lantbruksnämndens förslag om friköp av vissa arrendegårdar där, varför det ju inte hade blivit så stora arealer kvar. Själva huvudgården hade bolaget givetvis utarrenderat till enskild person, och jordbruket hade under sådana förhållanden kommit att i viss utsträckning drivas under samma former som förut.

Nu har konstitutionsutskottet som jag nämnde ansett, att detta Kungl. Maj:ts förfarande var högst egendomligt. Vid försäljningen tillämpades den metoden att den som stod som nr 3 på anbuds-skalan, nämligen staten själv genom domänverket, fick ytterligare öka på sitt anbud med 200 000 kronor för att komma i paritet med anbudsgivaren nr 2, som var stiftsnämnden i Växjö och som bjudit 4 500 000 kronor för egendomen. Detta är ju enligt svensk rättspraxis ett

mycket egendomligt förfarande då det gäller att sälja en egendom, och så vitt jag har mig bekant har det inte tidigare förekommit, när den förste anbudsgivaren varit av den kvaliteten att han kunnat antagas. Det är detta förfarande som konstitutionsutskottet har funnit egendomligt och anmärkningsvärt, och jag måste ju säga, att vad jordbruksministern i det avseendet förklarar inte har kunnat ändra min ståndpunkt.

Herr talman! Jag skall nöja mig med det anförda, och jag har inte något annat yrkande än att memorialet i denna del måtte läggas till handlingarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av det senare avsnittet i herr Nolins anförande!

Det är ju ostridigt, att Kungl. Maj:t har rätt att bedöma denna fråga framför allt med hänsyn till 1925 års förbudslagstiftnings bestämmelser. Naturligtvis hade man, som herr Nolin säger, kunnat komma till det resultatet, att förbudslagens dispensbestämmelser skulle ha kunnat tillämpas i detta fall. Men man kunde lika väl — och enligt Kungl. Maj:ts uppfattning med större skäl — komma till det resultatet, att förbudslagens dispenserregler icke vore tillämpliga i fråga om Tändsticksbolagets begäran att få förvärva Asa.

Det var en dubbel motivering för Tändsticksbolagets önskan. Det var först att få jord för en försöksodling av asp. Det torde emellertid stå klart, att man icke behövde nära 4 000 hektar jord för att bedriva viss försöksodling av asp. Man bedriver ju nu sådan odling i Skärstads socken på ett par egendommar, som Kungl. Maj:t har givit bolaget tillstånd till att förvärva. Skulle dessa visa sig vara för små för försöksverksamheten, vågar jag nog säga, att Kungl. Maj:t är beredd att lämna bola-

get medgivande att förvärva den ytterligare mark, som kan vara erforderlig just för denna försöksodling. Men bolaget byggde ju upp sin motivering också därpå, att det önskade förvärva mark för att tillgodose sitt behov av råvara till industrien. Det har också preciserat det så, att den råvara, som behövdes vid Vetlandafabriken, skulle man skaffa från Asa egendoms marker.

Det är här som man får kontroversen med 1925 års bolagsförbudslag, då det i förarbetena klart säges ifrån, att ett bolag icke får förvärva skogs- och jordbruksegendomar med motivering att garantera sig erforderlig råvara. Det talas visserligen om råvara för sågverk. Men regeringen har icke ansett, att det skulle ligga någon skillnad i själva den principiella ståndpunkten, om det gäller råvara för sågverk eller råvara för någon annan industri.

Regeringen kom således efter en mycket ingående och noggrann prövning fram till den uppfattningen, att man skulle ha tänjt denna dispensregel för långt, om man skulle ha lämnat accept till bolagets framställning.

När det sedan gäller frågan, varför man, såsom herr Nolin uttryckte det, tillät domänverket att gå upp i sitt bud, så är hans historieskrivning icke riktig. Domänverket hade ett anbud på 4 300 000 kronor. Regeringen sade i detta läge, att när icke tändsticksbolaget kunde få köpa egendomen av skäl, som jag här angivit, borde man taga hänsyn till att den part finge egendomen, som representerade det största allmänna intresset. Regeringen kom till slutsatsen, att det var kronan själv genom domänverket. Men eftersom man enligt Washingtonöverenskommelsen hade skyldighet att taga ut det högsta möjliga priset för egendomen och det andra budet lydde på 4 500 000 kronor, resolverade regeringen, att domänverket skulle köpa egendomen för 4 500 000 kronor. Det var sålunda regeringens beslut, att kronan fick taga egendomen

Granskning av statsrådsprotokollen.

och betala vad den näst högste anbudsgivaren erbjudit sig att betala. Sådan är den riktiga historieskrivningen. Det är alltså icke så att man tog ut en av anbudsgivarna och lät denne bjuda om och bjuda mera. Jag är angelägen att tala om, att detta var gången av det hela.

Jag har kanske icke så mycket mera att säga. Regeringen har med hänsyn till konsekvenserna på andra håll — konsekvenser som jag icke är övertygad att herr Nolin är beredd att acceptera — icke velat tillämpa dispensregeln i förbudslagen, då regeringen ansett, att detta skulle ha varit att riva upp fältet för förbudslagets tillämpning i fortsättningen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde ha märkt, har denna anmärkning från konstitutionsutskottets majoritet utvecklats i två olika hänseenden. Det ena gäller att över huvud taget egendomen likviderats såsom annan tysk egendom i landet. Den andra invändningen gäller själva anbudsförfarandet, som statsrådet Sträng nyss har behandlat.

Då jag har haft anledning att taga befattning med den första frågan, nämligen frågan om egendomen över huvud taget skulle säljas, och detta kanske realiter i större utsträckning än min kollega statsrådet Quensel, som råkat stå för själva beslutet, skall jag be att få säga några ord.

Jag finner det ganska anmärkningsvärt, att konstitutionsutskottets majoritet ansett sig kunna utan vidare plocka fram ett av dessa många hundra ärenden, som flytkapitalbyrån har haft att behandla, och säga att denna egendom icke borde ha sålts. Har verkligen utskottets majoritet haft tillfälle och tid att närmare undersöka principerna för flytkapitalbyråns verksamhet på grundval av Washingtonavtalet?

Herr Nolin hade här några ganska

Granskning av statsrådsprotokollen.

allmänna anmärkningar om att detta fall ingenting hade med de båda världskriegen att göra, att det inte var flyktkapital etc. Nu vill jag först och främst fråga: Vad vet herr Nolin om den saken, huruvida denna investering i Sverige av rustningsmagnaten Stinnes på sin tid hade något att göra med att man ville skaffa sig ekonomiska stödpunkter i olika länder? Detta är väl icke så alldeles lätt att uttala sig om. Men det är en sak för sig. Viktigare är ju att Washingtonavtalet icke bara bygger på begreppet flyktkapital. Det är ett av huvudmotiven som legat bakom avtalet, men det är ingalunda det enda. Jag vill erinra om vad som står i propositionen om Washingtonavtalet, att de allierades ursprungliga krav gentemot den svenska regeringen var att all tyskägd och tyskkontrollerad egendom i Sverige skulle utan vidare överlämnas till de allierade. Detta ville man icke göra från svensk sida; man ansåg icke att det förelåg rättsgrund för att de allierade skulle kunna få i Sverige taga hand om all tysk egendom. Men däremot svarades från svensk sida, att svenska regeringen i full överensstämmelse med det från de allierades sida tillkännagivna syftemålet vore beredd att tillse, att tyska intressen i svenskt industriellt och ekonomiskt liv avlägsnades. Det är i själva verket på den grundvalen som Washingtonavtalet blivit utformat.

När nu herr Nolin talade till försvar för utskottet, gjorde han icke som sin partivän i första kammaren, vilken på sätt och vis underkände hela grundvalen för Washingtonavtalet, utan han gick över till detta speciella fall. Såvitt jag kunde finna, var hans första invändning mot att egendomen skulle försäljas den synpunkten, att det i grund och botten vore en egendom som så gott som tillhörde svenska medborgare: en dotter till ägarinnan var gift med en svensk, och man trodde i bygden, att egendomen skulle övergå till att bli svensk egendom.

Ja, nu är det först och främst så som statsrådet Quensel upplyste om, att denna dotter, som är gift med en svensk, är ett av fem barn. Men dessutom är det mycket osäkert, om hon kommer att få en femtedel av arvet. Det finns i papperen ett preliminärt avtal, där det talas om att hon skulle avstå en hel del av arvet och nöja sig med en tolfedel. Detta avtal tyckes icke ha blivit definitivt, men det pekar i en riktning alldeles motsatt den mening, som herr Nolin med stöd av uppfattningen i bygden sökt göra gällande, nämligen att det skulle bli svensk egendom. Det var alltså ett mycket dåligt skäl. — För övrigt vet man icke alls vart egendomen skulle ha tagit vägen och i vilkas händer den skulle ha kommit, alldeles oavsett den legala arvsdelningen.

Konstitutionsutskottet självt har dessutom framlagt två skäl, som väl hänga nära ihop. Utskottet förklarar för det första, att det skulle vara stötande för svensk rättsuppfattning att taga denna egendom. Det andra skälet är att egendomen trots ägarens nationalitet i realiteten hör närmare samman med Sverige än med den ifrågavarande staten, i detta fall Tyskland. Alltså, det skulle vara stötande för rättsuppfattningen att taga hand om denna egendom! Konstitutionsutskottet har icke gjort anmärkning mot att flyktkapitalbyrån har låtit likvidera all möjlig annan tysk egendom: aktier, industriföretag, kapitaltillgångar som stått i bank eller varit placerade i värdepapper. Allt detta har utskottet gått förbi och icke funnit anmärkningsvärt. Men när utskottet kommer fram till den Stinnesska femmiljonersfastigheten, förklarar utskottet, att det är oerhört upprörande för svensk rättsuppfattning, att denna egendom skall tagas i anspråk; därför måste utskottet göra anmärkning mot regeringen för att den vidtagit en sådan åtgärd.

Vad beträffar synpunkten, att egendomen trots ägarens nationalitet i rea-

Granskning av statsrådsprotokollen.

liteten skulle höra närmare samman med Sverige än med Tyskland och utlandet, kan det vara av intresse att belysa det lösa påstående, som majoriteten gör utan att på något vis styrka det. Det kan vara anledning att belysa det med några uppgifter som flyktkapitalbyrån givit angående ägarens egna synpunkter på denna egendom. Ägaren heter Cläre Stinnes och är änka efter den store rustningsmagnaten Hugo Stinnes, som tidigare nämnts. I flyktkapitalbyråns PM meddelas följande: »Cläre Stinnes har uppgivit, att hon icke vore den verkliga ägaren till säteriet, att den reella och ekonomiska äganderätten från henne år 1926 övergått å ett bolag i USA, Hugo Stinnes Corporation, genom att till detta bolag då överlämnats en inteckning i säteriet å 2 200 000 kronor, vilket belopp överstigit fastighetens värde, att orsaken till att försäljning av säteriet på vanligt sätt icke skett varit den svenska lagstiftningen om utlännings förvärv av fast egendom samt att Cläre Stinnes' broder Edmundo Wagenknecht, vilken icke varit tysk medborgare — säkerligen icke heller svensk! — och numera vore avliden, år 1933 köpt säteriet av det amerikanska bolaget genom att förvärva inteckningen.»

Ja, hela denna framställning om att äganderätten hade gått över har underkänts av flyktkapitalbyrån med allt skäl. Det var icke något sådant förvärv av äganderätt, som kan godkännas enligt lag.

I denna PM från flyktkapitalbyrån heter det vidare: »Någon anledning att behandla egendomens ägare gynnsammare än övriga tyska medborgare med egendom i Sverige har enligt byråns mening icke förelegat. Familjen Stinnes kan förvisso icke hänföras till de rättssubjekt, vilkas fall förtjäna särskild behandling.» Undantagsbestämmelserna enligt Washingtonavtalet gälla ju just rättssubjekt vilkas fall förtjäna särskild behandling. »Det skulle därför», heter

det vidare, »enligt byråns mening ha varit synnerligen anmärkningsvärt och ägnat att framkalla berättigad kritik, om Stinnesfamiljen beträffande egendom i Sverige blivit välvilligare behandlad än andra tyskar.»

Ja, så förhåller det sig alltså med denna egendom, som enligt utskottsmajoriteten bör skonas för att bevaras åt den tyska ägaren och sättas i särskiltställning i förhållande till all annan tysk egendom i Sverige.

Jag måste sluta med vad jag började med, att detta verkligen är en synnerligen anmärkningsvärd anmärkning.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

HERR NOLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill först med anledning av statsrådet Strängs anförande säga, att det var icke bara meningen, att det skulle bli försöksodling på Asa, utan det var även avsett att det skulle bli, såsom också jordbruksministern riktigt upplyste, en produktionsodling och framför allt en demonstrationsodling för att väcka intresse för aspodling i dessa trakter, där vissa förutsättningar finnas för sådan odling. Jag vill erinra om att sysslomännen för egendomen förklarade, att bolaget här företräder synnerligen viktiga näringspolitiska intressen. Flyktkapitalbyrån sade ungefär detsamma i sitt yttrande till Kungl. Maj:t, då den överlämnade ärendet till avgörande. Den framhöll, att bolaget företrädde mycket viktiga näringspolitiska intressen. Flyktkapitalbyrån ansåg det mycket lämpligt att bolaget fick förvärva egendomen dels på grund av dessa viktiga näringspolitiska intressen och dels på grund av att det hade avgivit högsta anbudet, vilket ansågs vara i full överensstämmelse med Washingtonöverenskommelsens bestämmelser.

Hans excellens utrikesministern var förvånad över att utskottet plockat fram ett enstaka fall av de av flyktkapitalby-

Granskning av statsrådsprotokollen.

rån handlagda ärendena. Det är alldeles riktigt. Vi ha nog tittat litet grand även på ett annat ärende, men vi funno icke att det förelåg anledning till anmärkning där dels på grund av att det i detta fall icke fanns någon närmare anknytning till vårt land, dels därför att själva försäljningen gått fullkomligt riktigt till. Visserligen hade inte heller där högsta anbudet antagits, men detta skedde kanske därför att dispens icke borde ges. Den som sedan fick förvärva egendomen var en stiftelse, och det var icke något anmärkningsvärt.

Vidare säger hans excellens utrikesministern, att Washingtonöverenskommelsen gick ut på att all tyskägd egendom i landet skulle omhändertas. Jag vill erinra om att kontrollagen, efter vilken Kungl. Maj:t hade att handla, medger möjlighet för Kungl. Maj:t att göra vissa undantag.

Sedan säger hans excellens utrikesministern något som jag är förvånad över. Han föredrar nämligen här en handling, som icke har kommit till konstitutionsutskottets kännedom. Finns det hemliga handlingar i akterna, som ha undanhållits konstitutionsutskottet, är detta en sak som jag finner mycket anmärkningsvärd. Att dottern Stinnes inte skulle få en femtedel utan endast en tolfte del av egendomen tycker jag är mycket egendomligt ävensom den omständigheten, att det skulle vara en helt annan ägare till fastigheten än som framgår av de handlingar konstitutionsutskottet fått till sitt bedömande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Jag förstår, att herr Nolin gärna vill retirera en smula från sin ståndpunkt under det påståendet, att här tydligen föreligger någon handling, som utskottet icke har sett. Ja, det är en handling, som utskottet icke har sett. Jag har nämligen låtit infordra från flyktkapitalbyrån vissa kompletterande uppgif-

ter sedan utskottets anmärkning gjordes. Jag kunde icke förutse, att utskottet skulle göra en så orimlig anmärkning som denna, och jag hade därför icke anledning att i förväg begära särskilda upplysningar i detta fall. Hade verkligen utskottet tagit frågan på riktigt allvar och velat sätta sig in i saken, hade utskottet säkerligen kunnat få de kompletterande upplysningar från flyktkapitalbyrån, som stått att få.

Herr NOLIN: Herr talman! Jag vill erinra om att det tog över en månad från det utskottet infordrat dessa handlingar från utrikesdepartementet och tills utskottet fick dem, så nog fanns det tid att anskaffa handlingarna i ärendet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Den sista uppgiften känner jag inte till, men denna handling är daterad den 13 maj och utgör en sammanställning av uppgifter från flyktkapitalbyrån, som upprättats i anledning av utskottets anmärkning.

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, är denna anmärkning icke enhällig från utskottets sida. Det är inte ens riktigt, när det talas om utskottsmajoriteten. Mot anmärkningen finns en reservation, undertecknad av nio ledamöter. Det är således nio av utskottets ledamöter, som stå för anmärkningen, och nio som ha reserat sig. Det är slumpens skördar som gjort, att det har blivit en anmärkning i stället för en reservation.

Inom utskottet ha vi nog ifrån reservanternas sida kommit till samma uppfattning med i stort sett samma motivering som här har anförts från statsrådets sida. Vi anse, att anmärkningen bygger på synnerligen svaga motiv. Det är ingen i utskottet som kunnat bevisa, att försäljningen skett i strid mot gällande bestämmelser i Washingtonöver-

Granskning av statsrådsprotokollen.

enskommelsen eller i övrigt gällande författningar. Vad man har önskat är att man skulle ha gått dispensvägen, men något egentligt påstående, att avgörandet har skett i strid mot gällande författningar har icke gjorts. Det har ju heller icke herr Nolin såsom talesman för anmärkningens undertecknare kunnat göra gällande.

Enligt Washingtonöverenskommelsen skall vid försäljning av den tyska egendomen hänsyn tagas till svenska nationella intressen. Med tysk egendom menas — och här är väl det väsentliga — all egendom som direkt eller indirekt äges eller kontrolleras av någon enskild eller juridisk person av tysk nationalitet, som är bosatt i Tyskland eller som i varje fall icke är bosatt i Sverige. Bestämmelserna säga vidare, att försäljning skall ske till icke tyska medborgare och att hänsyn skall tagas till att all tysk kontroll och allt tyskt ekonomiskt inflytande fullständigt elimineras. Dessa författningar och överenskommelser har riksdagen godkänt, och det är dessa bestämmelser som regeringen har att rätta sig efter i dylika fall. Det är således ganska orimligt att de som önska en anmärkning i konstitutionsutskottet med kännedom om dessa bestämmelser kunnat vidhålla sitt önskemål om en anmärkning.

Här har ju ifrån statsrådets sida lämnats så utförliga motiveringar, att fältet för en stackars reservant egentligen är ganska avbetat. Det finns inte mycket att tillägga. Men det är ändå rimligt att vi, som ha reserverat oss, även i debatten giva vår mening till känna.

Det har framhållits — och det står ju också i utlåtandet — att undantag kan göras för personer, vilkas fall kan förtjäna särskild behandling. Några bevis för att Stinnesfamiljen skulle förtjäna en särskild behandling av den art, som föreskrives i dessa speciella undantagsfall, kunna rimligtvis icke föreligga. Herr Nolin har i sitt anförande sagt, att det var fru Stinnes måg, som nu arren-

derade Asa säteri. Ja, det är riktigt. Att fru Stinnes måg är svensk medborgare är också riktigt. Men det har upplysts här — och det visste vi förut — att fru Stinnes inte bara hade denna dotter, som är gift med arrendatorn på Asa säteri, utan att hon har fem barn. Det är sålunda synnerligen ovisst — det har ytterligare belysts av utrikesministerns anförande — huruvida arrendatorn av Asa säteri hade haft någon som helst möjlighet att, om fru Stinnes fått behålla egendomen, få övertaga den framdeles. Fru Stinnes var ju, som här har nämnts, gift med industri- och rustningsmagnaten Hugo Stinnes och fick denna egendom vid hans bortgång. Hon är tysk medborgare. Hon vistas inte i Sverige. Fru Stinnes är alltså en sådan enskild person av tysk nationalitet, som återopas i gällande bestämmelser. Mena verkligen herrarna, som stå för denna anmärkning, att fru Stinnes står i en sådan ställning till Sverige eller att Hugo Stinnes tidigare har gjort det, att regeringen skulle göra ett undantag på grund av att hon — för att nu återopa gällande bestämmelser — skulle förtjäna särskild behandling? Det är ganska orimligt att göra ett sådant antagande.

Det sägs vidare i utlåtandet, att en försäljning av denna egendom måste framstå som särskilt stötande för svensk rättsuppfattning. Jag frågar: Är det inte tvärtom så, att det skulle ha verkat ganska stötande för svensk rättsuppfattning, om svenska fordringsägares rättsanspråk hade åsidosatts inför Stinnesfamiljens fastighet med dess värde av flera miljoner kronor? Man kan också här fråga, på vilka grunder det kan anses att tyska fastighetsägare skola ställas i en gynnsammare ställning än exempelvis ägare av rörelse eller löst kapital. Det skulle vara mycket intressant att få ett svar på den frågan.

Man har av anledningar, som jag inte kan förstå, sökt efter motiv för en anmärkning i detta fall, kanske för nöjet och glädjen över huvud taget att kunna

Granskning av statsrådsprotokollen.

få en anmärkning mot regeringen. Svagare grund för en anmärkning har man väl sällan skådat. Som ett skäl har man anfört skötseln av egendomen. Det sägs, som kammarens ärade ledamöter kunna se på sidan 9, att det icke har »kunnat göras gällande att egendomen vanskötts och att därför ett ingripande motiverats enligt kontrollagens bestämmelse om ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning». Nej, det kanske inte kan sägas att egendomen vanskötts, och så vitt jag vet har den frågan aldrig prövats eller i detta sammanhang behövt prövas. Men eftersom herrarna bakom anmärkningsyrkandet ha tagit upp denna fråga, måste jag säga att det bränns, när detta problem beröres. Men det är icke regeringen som kommer i brännpunkten utan Stinnesfamiljen. Man kan inte alldeles komma förbi frågan om skötsel, när nu saken över huvud taget har förts på tal ifrån herrarnas anmärkars sida. Jag ber kammarens ledamöter ta del av vad som står i konstitutionsutskottets memorial, sid. 5, där man finner ett uttalande av kommunalfullmäktige i Aneboda, Asa och Bergs kommuner. Det ger inte ett fullt ut lika gott betyg beträffande skötseln, sett ur allmänna synpunkter, som herrarnas anmärkare i konstitutionsutskottet vilja lämna. I dessa kommuners motivering för sitt anbud säges, att egendomens innehavare icke tillåtit någon ny bebyggelse utan lagt ut torp och arrendegårdar, med följd att socknen de sista årtiondena hastigt avfolkats, med olyckliga verkningar för såväl den enskilde som kommunen. Kommunalfullmäktige i dessa socknar ha ansett att det gått så långt i fråga om vanskötsel eller olämplig skötsel, att den enda möjligheten var att den blivande storkommunen köpte egendomen. Ett anbud på densamma ingavs också, lydande på en summa av 4 026 000 kronor. Köpet skulle ske under villkor att kommunen kunde erhålla lån till detta be-

lopp. Nu fanns det ju andra bud som lågo långt över detta, men det säger någonting, herr Nolin, om uppfattningen om Asa säteri hos kommunalmännen i de kommuner där denna egendom är belägen. Det är sålunda ganska oförsiktigt att vid en redovisning av kommunalmännens uttalande göra ett påstående att någonting som kan betraktas såsom vanskötsel av denna egendom aldrig har förekommit. Jag vill inte påstå att det har varit vanskötsel ur Stinnesfamiljens ekonomiska synpunkter, men i detta fall ha icke Stinnesfamiljens ekonomiska synpunkter och samhällets allmänna synpunkter sammanfallit.

Så har det talats om Tändsticksbolagets anbud på 4 750 000 kronor. Det var det högsta anbud som avgavs — där efter kom ju anbudet från stiftsnämnden i Växjö på 4 500 000 kronor. Utskottet anmärker på att egendomen såldes för 4 500 000 kronor, trots att ett anbud på 4 750 000 kronor förelåg. Herr Nolin har i sitt anförande nyss ytterligare betonat, att bolaget har lagt näringspolitiska synpunkter på sitt anbudsgivande. Ja, vi känna ju orsaken till att inte Tändsticksbolagets anbud antogs. Det berodde på en sedan länge gällande lag med förbud mot bolags förvärv av fastighet. Statsrådet Sträng har i sitt anförande klargjort vad denna lag innehåller, och vi voro ju även inom utskottet medvetna om att det var denna lag som hindrade en försäljning till bolaget. Herr Nolin talar om dispensförfarande. Jag undrar om det hade varit rimligt att tillgripa ett dispensförfarande i detta fall. Såsom statsrådet Sträng i sitt anförande visade, framgår det av 1925 års lag, att dispensmöjligheterna inte äro avsedda att användas för att skaffa mark för virkesfångst. Det hade väl ur denna synpunkt varit ännu orimligare att låta egendomen övergå till Tändsticksbolaget, då den innehåller en areal på 350 hektar åker- och

trädgårdsjord samt betesmark. Det står sålunda i full överensstämmelse med både 1925 års lag och Washingtonöverenskommelsen, att Asa gård icke såldes till Tändsticksbolaget.

Vad sedan själva anbudet beträffar hade Kungl. Maj:t naturligtvis skyldighet att enligt lagens bestämmelser pröva vilken anbudsgivare som ur allmänna synpunkter kunde anses såsom lämpligast att förvärva egendomen, och regeringen har ansett att de av domänstyrelsen anförda skälen i detta fall borde väga tyngst. Eftersom stiftsnämndens anbud, sedan Tändsticksbolaget kommit ur räkningen, upptog det högsta priset har regeringen stannat för detta pris. Kungl. Maj:t har sålunda avyttrat denna egendom på det ur det allmännas synpunkt lämpligaste sättet och tagit det högsta pris som man ur synpunkten av en normal användning av egendomen kunde betinga sig. Herr Nolin berörde ett par gånger de näringspolitiska synpunkter som Tändsticksbolaget åberopat vid sitt anbudsgivande. Men enligt gällande bestämmelser skall man vid en sådan försäljning taga hänsyn till Sveriges nationella intressen, vilket väl är detsamma som samhällets intressen. Det framgår också av ett beslut som riksdagen fattat i år, att det med tanke på de anbudsgivare som funnos var det bästa som kunde ske att försälja egendomen till domänverket. Jag vill bara i förbigående hänvisa till det beslut riksdagen i anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 18 fattade för några dagar sedan. Genom att Asa säteri överförts i statens ägo blir det möjligt att där förlägga en behövlig skogsvårdsgård, som man tidigare saknat i Kronobergs län. Om det stora värdet av detta beslut har riksdagen gjort ett enhälligt uttalande. Detta understryker på sitt sätt, att regeringen vid försäljningen av Asa gård iakttagit rikets sannskyldiga nytta, varför den anmärkning, som de nio leda-

Granskning av statsrådsprotokollen.

möterna av konstitutionsutskottet med lottens hjälp fått fram, icke är befogad.

Herr PETERSSON i Norregård: Herr talman! Jag skall bara yttra några ord i anledning av denna anmärkning, som jag har biträtt i konstitutionsutskottet. Det har ju sagts tillräckligt mycket i denna fråga — särskilt det sista anförandet var långt — och jag skall därför inte uppehålla kammaren så länge.

Det är riktigt som hans excellens utrikesministern säger, att det kan vara svårt att plocka ut ett av de många ärenden, som flyktkapitalbyrån handlagt, och göra anmärkning mot detta, eftersom tolkningen av Washingtonöverenskommelsen kan vara så mångsidig. Det är svårt att säga, om regeringen i de övriga fallen har handlat riktigt. Jag tror att det säkert finns många andra fall, som äro anmärkningsvärda, men vi ha fastnat för detta, som tycks vara upprörande, när vi utgå från svenska rättsbegrepp. Det har upprört befolkningen, som känner till förhållandena där nere. Därför ha vi tyckt att regeringen borde ha tolkat bestämmelserna så att det blivit möjligt för de anhöriga, som suttit på gården så länge, att behålla egendomen, särskilt förvaltarens hustru, som har gjort sig mycket omtyckt och har visat att hon har en utomordentlig förmåga att sköta detta jordbruk.

Det är inte riktigt, som herr Spångberg säger, att jordbruket är illa skött. Han utgår från kommunalfullmäktiges utsaga, som avgivits i samband med att de lämnat anbud. Det är klart att de inte precis rosat marknaden utan försökt påvisa de brister, som finnas på Asa i fråga om byggnadernas tillstånd. Men jag undrar, hur mycket som på grund av byggnadsregleringen fått göras de sista åren, när det gäller byggnader? Det är klart att sedan denna lag tillämpats har man inte gjort någon-

Granskning av statsrådsprotokollen.

ting åt byggnaderna. Därför har det blivit ett visst förfall. Det går fort undan med ett sådant förfall, om det inte görs någonting åt husen på endast ett fåtal år.

Å andra sidan vill jag nämna som ett bevis på att egendomen har skötts utmärkt, att det ofta hållits mycket stora avelsdjursauktioner på Asa. Detta talar för att det inte varit något illa skött jordbruk. Det fanns alltså inte något som ur den synpunkten skulle kunna tala för en kvarstad å egendomen. Det står tydligt i lagen, att om det skäligen kan befaras att egendomen undanstickes eller förstöres, skall egendomen beslagtagas. I detta fall fanns emellertid ingen anledning att befara något sådant. Trots att, som statsrådet Sträng sade, fem barn voro arvingar, är det mycket troligt att om egendomen stannat i något av barnens ägo, det hade blivit hos den som var svensk medborgare. De andra måste ju ha tillstånd att förvärva egendomen.

Jag skall inte ingå så mycket på frågan om beslaget. Kvarstaden kanske kunde synas riktig, då den företogs. Jag förmodar emellertid att det icke var någonting som hindrade att regeringen, när det blev fråga om försäljning, kunde ha hävt kvarstaden. Man hade då skyddat egendomen så länge som det var någon fara eller någon misstanke för att den skulle förstöras eller undanstickas, men det fanns ju inte heller någon sådan fara i detta fall.

Nu ha vi som sagt utgått ifrån att de statsråd, som handlagt detta ärende, voro de som voro ansvariga för denna sak. Men det är inte säkert, när man skjuter, att man träffar rätt prick, och det ser ju ut som om även andra statsråd kände sig träffade av anmärkningen. Det visar att vi kanske inte träffat riktigt rätt, när vi ha gjort anmärkningen.

Jag nämnde att kvarstaden medförde en upprörd stämning i våra bygder, och detta gäller ännu mera försälj-

ningen. Den upprörda stämningen kom emellertid till redan då kvarstaden beslutats. Den var ett allmänt uttryck för uppfattningen att det var en konfiskation av egendom, som stred emot våra svenska rättsregler. Det kan inte hjälpas att det förefaller, som om respekten för enskild egendom hade blivit mycket liten även i vårt land. Det ha vi märkt också vid andra tillfällen. Även detta gör att det är skäl att påpeka en sådan sak som denna.

Vad sedan själva försäljningen beträffar så har ju statsrådet Sträng förklarat, att det skulle vara förbudslagen som lade hinder i vägen för ett bolag att köpa denna egendom. Det är ju rätt anmärkningsvärt att det inte i protokollet nämnes någonting om att regeringen tagit upp denna fråga, ty då skulle man givetvis ha kunnat avvisa högsta anbudsgivaren med att förbudslagen inte tillåte en försäljning till Tändsticksbolaget. Men det har man inte gjort. Man har i stället gått till domänstyrelsen och sagt: Nu få ni öka ert anbud så att det kommer i paritet med den andre anbudsgivarens. Det blir dålig respekt för anbudsgivningen, om det skall gå till på det sättet. Anbudsgivningen kommer då att framstå i en fullständigt löjlig dager. Det är ingen leksak att lägga in ett anbud på en egendom på 4 $\frac{1}{2}$ miljoner. Det är för enat med omkostnader för anbudsgivaren att göra erforderliga värderingar, och då önskar väl också denne att anbudet i någon mån respekteras. I detta fall bara förkastar man ett anbud utan någon motivering. Motiveringen har framförts i dag, nämligen att det var förbudslagen som skulle utgjort hinder för Tändsticksbolaget att förvärva egendomen.

Jag hörde att statsrådet och chefen för finansdepartementet vid denna frågas behandling i första kammaren frågade, om vi bondeförbundare inte voro nöjda med förbudslagen och om vi inte ville hindra ett bolag att förvärva

mark. Jo, det vilja vi visst, men inte när det gäller en försöksodling av den art det här är fråga om. Det kan man inte göra i ett fall som detta, om man känner till hur Tändsticksbolaget har skött sina andra egendomar. Det går inte att skrämman med att dessa egendomar blivit utsatta för baggböleri. Bolaget har använt sina marker för försöksodling. Jag vet inte om herr statsrådet varit nere och sett bolagets aspodling i Grännatrakten, där bolaget tidigare fått tillstånd att förvärva en jord-egendom. I följd erhöi bolaget tillåtelse att förvärva ett annat intilliggande jordbruk för att använda till aspodling, och i detta fall fick bolaget t. o. m. taga åkerjord i anspråk för aspodlingen. Den principen har sålunda inte tidigare varit gällande, att bolaget inte skulle få köpa mark för sina försöksodlingar.

Statsrådet Sträng säger att bolaget inte får köpa denna egendom, därför att det hade kunnat hämta råvara för sin industri från egendomen i fråga. Det är ju ett rätt konstigt resonemang. Under sådana förhållanden skulle ju bolaget inte kunna förvärva någon mark alls för sina försöksodlingar, ty en försöksodling av asp ger råvara ganska fort. Så hårt får man väl inte tillämpa bestämmelserna i förbudslagen. Och det är säkerligen inte heller meningen att denna lag skall tillämpas på detta sätt. Utskottsmajoriteten har därför ansett att det högsta anbudet skulle respekterats. Både de sysslomän som tillsatts för förvaltningen av Asa säteri och flyktkapitalbyrån hade tillstyrkt att Tändsticksbolaget skulle få köpa egendomen. Bolaget hade gjort precis samma utfästelser som alla andra anbudsgivare. Det hade lovat att alla arrendejordbruk som tillhörde Asa gård skulle få friköpas, och det hade lovat att en skogsvårdsgård skulle få anordnas på Asa. Dessa upplåtelser skulle ju betydligt ha reducerat egendomens areal. Bolaget hade till och med föreslagit när-

Granskning av statsrådsprotokollen.

mare bestämmelser för hur värderingen av dessa områden skulle ske, nämligen genom en representant för lantbruksnämnden, överlantmätare, en för skogsvårdsstyrelsen, en för hushållningssällskapet och en för bolaget. Även ur den synpunkten anser jag sålunda att det inte fanns några skäl för att bolaget inte skulle få förvärva denna egendom.

Jag har mig bekant att det i Jönköping rådde en upprörd stämning över denna försäljning även bland de stora arbetarskaror, som Tändsticksbolaget har i sin tjänst. Ty råvaran för tändsticksbolagets tillverkning, nämligen aspen, har ju minskat betydligt och det är inte något svenskt intresse att vi skola importera utländska asp-sorter. Det vore väl en fördel om vi kunde odla råvaran inom landet. Därför anser jag att de starkaste skälen talade för att bolaget skulle få förvärva fastigheten.

Vad jag i detta fall mest fäst mig vid är den skada som genom vad som förefallit tillfogats hela anbuds-förfarandet. Om vi inom kommunalförvaltningen, inom landstingen och överallt eljest skulle betrakta avgivna anbud bara som luft och taga det anbud vi behagade, skulle det så småningom bli rätt konstigt med hela anbuds-förfarandet. Jag anser att det måste föreligga särskilda skäl — och sådana skäl kunna finnas ibland — för att man skall gå ifrån ett anbud som är ekonomiskt fördelaktigt. Men då måste det vara starkare skäl än det varit i detta fall.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka att anmärkningen lägges till handlingarna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga ett par ord i anledning av den siste talarens inlägg. Han säger att det rådde en upprörd stämning i bygden, därför att denna egendom skulle tagas ifrån sin ägare, och kunde inte begripa varför

Granskning av statsrådsprotokollen.

man skulle vidtaga en sådan åtgärd. Kvarstaden borde enligt hans mening ha hävts o. s. v. Jag vill då fråga den ärade talaren om han anser att man borde göra på samma sätt med annan tysk egendom. Skulle man släppa den tyska egendomen i ömmande fall — och det finns mera ömmande fall än detta. Är hans inlägg att fatta så, att jordbruksfastigheter skall man låta bli, men aktier, industriföretag, kontanta pengar o. s. v. skall man lägga beslag på eller vilken är hans ståndpunkt? Godkänner han principen men anser, att jordbruksfastigheter äro ett specialfall, eller vad menar han egentligen?

Och så var det detta ordande om konfiskation, som då och då dyker upp. Om domänstyrelsen, d. v. s. svenska staten, betalar 4½ miljoner kronor för en egendom, kan det väl ändå inte vara konfiskation. En annan sak är att tyska medborgare med egendom i andra länder få finna sig i en viss solidaritet inbördes i fråga om uppoffringar. När efter den tyska statens bankrutt rättsägare i olika länder försöka att i någon mån få betalt för sina fordringar, begagna de sig av de värden, som den samlade tyska egendomen i respektive land erbjuder. Så ha de svenska fordringsägarna gjort för att söka tillgodose sin rätt gentemot Tyskland och tyska medborgare, intressen som dock inte på långt när bli tillgodosedda. Det är fullständigt ovederhäftigt att här tala om konfiskation. Hade denna fastighetsägare haft sin egendom inom Tyskland, skulle åtgärderna säkerligen ha blivit mycket mer schematiska. Nu finns det ju möjligheter att få en viss ersättning genom bestämmelserna att det skall ske en utjämning mellan gäldenärer och fordringsägare inom Tyskland i andra hand.

Jag måste alltså säga, att herr Pettersson i Norregård har visat sig inte alls ha tänkt igenom detta problem, som han är färdig att ta ståndpunkt i.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens frågar mig, om jordegendomar och dylikt i tysk ägo skulle intaga någon undantagsställning. Det menar jag inte att de skola göra, men den egendom det här är fråga om har varit i tysk ägo sedan 1914, och det finns ingen anledning att göra gällande, att det är flyktkapital. Enligt vad statsrådet sade var det förresten 1911 som egendomen såldes till Stinnes. Den skulle möjligen kunna betraktas som tysk egendom efter andra världskriget, men det vore egendomligt om den efter nästan 40 år skulle betraktas som flyktkapital från det senaste världskriget.

När det gäller aktier är det ju ett helt annat förhållande. De kunna ju förskingras lätt eller undanstickas, men det går inte med Asa säteri. Det ligger där det ligger. Därtill kommer, att det har där hela tiden bott anhöriga till ägarinnan, som till och med blivit svenska medborgare. Det är helt naturligt att stämningen har blivit upprörd.

Nu säger hans excellens, att om egendomen legat i Tyskland, skulle den ha behandlats hårdare. Men vi behandla inte flyktingar som man gör i andra länder, utan vi gå efter svenska rättsregler när det gäller behandlingen av både människor och egendom. Det tycker jag vi kunna fortsätta med.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Menar alltså herr Pettersson i Norregård, att om en aktieägare har anhöriga här i Sverige, som ha bott här lång tid, då skall man undanta hans aktier från likvidationen? När det gäller annan egendom, t. ex. industriföretag, skall man då undersöka huruvida det finns anhöriga, som kanske skulle förvärva den i framtiden, och på den grunden undanta egendomen? Jag tycker man inte bör göra någon skillnad mellan olika slag av tysk egendom.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Herr Pettersson i Norregård har också i sin allmänna upprördhet över hur vi behandla tysk egendom alldeles glömt bort, att det finns stora grupper av svenska rättsägare som inte kunna få ut mer än en del av vad de ha att fordra av Tyskland eller tyska medborgare. Det var på sin tid tyska staten som lanserade clearingsystemet, vilket innebar att man höll kvar egendom för kvittningsändamål och på det viset åstadkom, att hela nationen blev på sätt och vis solidariskt ansvarig för de samfälliga skulderna. Menar herr Pettersson i Norregård, att det är en kränkning av rättsprinciper, att man försöker i någon mån tillgodose de svenska rättsägarna, vilket man kan göra endast genom att behålla tysk egendom i Sverige och åstadkomma en utjämning med hjälp av den?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag känner mig inte på något sätt träffad av den anmärkning från konstitutionsutskottet, som nu behandlas. Anledningen till att jag har tagit till orda är att jag har funnit, att denna anmärkning kan ha en längre gående jordpolitisk innebörd än som kanske rent ytligt framgår.

Utskottsrepresentanterna ha här sagt, att om man har ett anbudsförfarande, fordrar hederligheten att det högsta budet antages. Nu ha vi här i Sverige två speciella lagar angående jordbruksfastigheter, nämligen 1925 års lag om förbud för bolag att köpa fast egendom samt den s. k. jordförvärvslagen, vilken det nu inte är fråga om.

När det under tillvaron av dessa båda lagar infordras anbud för försäljning av en jordbruksfastighet är det självklart, att ett anbud från någon, som icke har rätt att köpa utan efter särskilt tillstånd, inte utan vidare kan accepteras bara därför att det är det

högsta. Detta ligger väl i sakens natur, och hela anmärkningen om hederlighet i anbudsförfarandet faller väl därmed till marken.

Jag skulle här vilja säga ett par ord om varför Tändsticksbolaget icke fick köpa. Det beror på 1925 års bolagsförbudslag och således inte på jordförvärvslagen. I den lagen är det föreskrivet, att regeringen skall pröva ansökningar om att få förvärva jord mildare, om det föreligger s. k. lindrigare koncessionsgrunder. Gäller det att sälja en tomt, kan länsstyrelsen ge tillstånd. Gäller det att sälja mark som redan förut varit i bolags hand, skall man se mildare på saken. Har ett bolag sålt jordbruksjord och som kompensation vill köpa skogbärande mark, skall man se mildare på saken. Om en industri vill köpa ett jordbruk för att förse sina arbetare med jordbruksprodukter, skall man se mildare på saken. Gäller det överloppsskog, skall man också se mildare på saken. Intet av dessa fall föreligger här. Man får då gå till den allmänna dispensbestämmelsen för särskilda fall, och där finns det, som statsrådet Sträng tidigare sade, en klar föreskrift, att ett undantag icke får medges när en industri vill köpa mark för att tillgodose sitt behov av virke. Det är uttryckt i motiveringen till lagen, att undantagsbestämmelsen då icke får tillämpas. Nu har bolaget i sin ansökan om tillstånd att köpa Asa säteri, liksom också herr Nolin i ett anförande, härvidlag uttryckligen förklarat, att dessa 4 000 hektar icke voro erforderliga för försöksodling utan att det gällde att ge bolaget möjlighet att bedriva skogsskötsel, som skulle ge bolaget tillfälle till virkesfång för den egna industrien.

Nu har herr Pettersson i Norregård sökt göra gällande, att man inte kan dra en gräns mellan försäljning för försöksverksamhet och försäljning för virkesfång. Det är uppenbart att om man ger

Granskning av statsrådsprotokollen.

ett bolag tillstånd att köpa viss mark för försöksverksamhet, följer därmed, att det alltid blir några produkter för den egna verksamheten. Men det är inte det som är av betydelse, utan det viktiga är den försöksverksamhet som bedrivs. När man kommit till den gräns, där arealen måste sägas vida överstiga vad som behövs för försöksodlingen, skulle det vara orimligt att beteckna förvärvet som betingat av försöksverksamhet. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att om man skulle följa utskottets mening om tillämpningen av bolagslagen såsom här har angivits, då skulle vi icke kunna vägra ett sågverk eller en massaindustri att köpa mark för produktion av gran och furu.

Det är alldeles uppenbart att en försäljning till Tändsticksbolaget skulle strida både mot deras mening, som lagen gjorde, och mot den praxis, som har utvecklats under dessa 25 år. En sådan ståndpunkt som den regeringen har tagit i detta fall togs av jordbruksminister von Stockenström, den togs av mig, när jag efterträdde honom, och av herr Pehrsson-Bramstorp under de nio år han satt i jordbruksdepartementet, och den har fortsatts av mig och statsrådet Sträng i konsekvens därmed. Skulle vi gå in på att ge ett sådant tillstånd som det här föreslagna, bryta vi mot denna praxis och mot lagstiftningens mening.

Herr Pettersson i Norregård — liksom även, fastän litet mera stillsamt, herr Nolin — förde fram stämmningsläget i orten såsom motiv för anmärkningen. Är det nu meningen att vi skola tillämpa lagar icke efter deras lydelse och icke efter motiven vid deras tillkomst utan efter stämmningsläget i orten? Det vore högst märkvärdigt.

Det är anmärkningsvärt att det utskott, som skall värda grundlagarna och som har till uppgift att se till att regeringens ledamöter följa gällande lag, ger oss anmärkning för att vi följa gällande lag. Emellertid får jag kanske

inte dra alltför vittgående slutsatser av detta, ty det föreföll som om herr Pettersson i Norregård icke på något sätt har tänkt igenom det formella sammanhanget med lagstiftningen utan handlar utifrån affekter, som omöjligen kunna få ligga till grund för en bedömning i konstitutionsutskottet.

Det är riktigt som herr Pettersson i Norregård sade, att jag i första kammarfrågan, om bondeförbundet nu har lämnat den grundval, varpå det alltid förut har stått, att slå vakt kring bolagslagen och dess tillämpning. Det verkar som om bondeförbundarna ha gjort det, när man ser, hur de reservationslöst anslutit sig till denna anmärkning. Herr Pettersson i Norregård förnekade nu det och försökte komma bakom en advokatyr som gick ut på att försöksverksamhet och virkesfång egentligen äro samma sak. Jag har tyckt mig kunna märka under de senaste åren, att högern utan vidare betraktar bolagslagen som föråldrad. Man märker att det inte längre är samma realitet bakom ståndpunkten, att förbudslagen är ett skydd för bondejordbruket, som det var på amiral Lindmans tid, och jag tycker mig ha märkt en liknande löslighet i uppfattningen även hos folkpartiet. Dess inställning till förvärvslagen och dess kamp för frihet att köpa och sälja jordbruksfastigheter hur som helst tyda ju på en viss uppluckring. Hittills har jag emellertid trott, att bondeförbundet stod kvar på den gamla ståndpunkten, att vi skola se till att icke mer av Sveriges jord går över i bolagens händer än vad som redan tidigare inträffat under en ganska olycklig period i samhällets historia.

Det kan vara sant, att skogen i så fall kanske ibland skulle bli avverkad litet snabbare och att den kanske komme till större ekonomiskt gagn, men däremot får man väl ändå sätta den frågan, hur de ekonomiska faktorerna skola tillåtas omvandla samhället. En

Granskning av statsrådsprotokollen.

försäljning till domänverket, alltså till staten, som har skett i detta fall, ligger naturligtvis inte på samma plan som en försäljning av bondejordbruk, men lag är lag och det finns här klara föreskrifter. Dem komma vi inte förbi vare sig med stämningar eller med affekter, utan här är fråga om antingen — eller. Det tycker jag herr Pettersson i Norregård skulle tänka litet på, och framför allt skulle kanske hans partivänner på norrlandsbänkarna, för vilka detta har litet vidsträcktare betydelse, fundera på om det är så lyckligt att göra en anmärkning med denna räckvidd på så lösa grunder.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Som ledamot av lantbruksnämnden har jag erfarit hur lagen tillämpas. Tillämpningen har inte varit så sträng, ty Tändsticksbolaget har nyligen fått köpa en fastighet för försöksverksamhet, men denna räckte inte längre än ett år för deras plantering av olika asp sorter. Det är brist på aspvirke som lämpar sig för tändstickstillverkning, och det är skälet till att de borde kunnat få större möjligheter att göra vissa försök utan att använda åkerjord, vilket de ha fått tillstånd till av Kungl. Maj:t. Det är helt naturligt att praxis då inte är så hård som förut, och man tycker det skulle ha kunnat gå för sig för bolaget att få köpa mark även i detta fall.

Finansministern missuppfattade vad jag sade om stämningen i orten så som att man skulle gå precis efter den. Jag talade om detta samtidigt som jag framhöll, att man där inte betraktar Tändsticksbolaget som någon baggbölare. Det har skött sin mark väl, och därför var stämningen i orten sådan när det inte fick köpa marken. Domänstyrelsen står inte högre i rykte än Tändsticksbolaget, och vi från bondeförbundet ha aldrig menat med förvärvslagen, att domänstyrelsen skulle lägga under sig

stora skogsarealer. När vi skola komplettera småbruk med skog har det visat sig, att domänstyrelsen är väl så hård som dessa bolag ha varit. Domänstyrelsen är hård när det gäller att släppa ifrån sig litet skog till småbruk. Vi ha därför inte större förkärlek för domänstyrelsen än för Tändsticksbolaget.

Det är nog så, tvärt emot vad finansministern tror, att jag har tänkt över denna fråga ända sedan det lades beslag på Asa. Om jag ville vara kanske oartig skulle jag kunna säga, att regeringen skulle ha behövt tänka litet mer på frågan än vad den har gjort.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag vill göra ett par små anmärkningar till vad herr Pettersson i Norregård anförde.

Det är ju riksdagen som har bestämt, att domänstyrelsen skall köpa stora skogsarealer, ty riksdagen ställer mycket pengar till domänstyrelsens förfogande — jag skulle tro att det finns flera tiotal miljoner som domänstyrelsen har fått för att köpa skogbärande mark. Om herr Pettersson i Norregård vill ha ändring på det, får han begära att riksdagen skall ta upp frågan och säga, om den vill ändra sin inställning.

Sedan vill jag säga, att domänstyrelsen icke kan vara mera hård när det gäller att sälja skogar eller mark än vad regering och riksdag besluta. Det är den väldiga skillnaden mellan domänstyrelsen som markägare och Tändsticksbolaget, att det inte är domänstyrelsen som i sista hand är avgörande.

Det var egentligen en annan sak jag ville fästa uppmärksamheten vid. Jag har den uppfattningen, och det har jag icke heller här förnekat, att man enligt bolagslagen kan ge tillstånd åt bolag att förvärva mark för försöksverksamhet, men här är det av handlingarna i målet upplyst, att det inte är fråga om det. Det är visserligen sant, att en mindre

Granskning av statsrådsprotokollen.

del av Asa skulle kunna användas av bolaget för försöksodling, men den största delen av arealen skulle ju förvärvas för att ge bolaget tillgång till virke för sin industri. Herr Nolin uttryckte det så, att det gäller inte bara försöksodling utan också produktionsodling, och i och med att detta är fastslaget kan man icke komma ifrån att en försäljning strider mot motiven för 1925 års bolagslag.

HERR HÄCKNER: Herr talman! Beträffande finansministerns uttalande gjorde jag den reflexionen, att om regeringen hade låtit Tändsticksbolaget förvärva egendomen, hade vi nog ganska säkert fått höra, att det i detta fall fanns alla möjligheter att tillgodose de intressen, som förbudslagen avsåg tillgodose, och att man därför hade kunnat göra detta medgivande.

Fallet är nog inte riktigt så klart som finansministern gör gällande, men jag skulle egentligen uppehålla mig vid ett par saker, som hans excellens herr utrikesministern berörde. Jag skulle särskilt vilja peka på att när det gäller ingrepp från statens sida mot enskild egendom, tillhörig utländsk medborgare, det över huvud taget är mycket tvivelaktigt ur folkrättsliga synpunkter, om man har rätt att gå så långt som vi ha gjort. Detta område är i och för sig så tvivelaktigt, att man helt naturligt måste fästa stort avseende vid de undantagsstadganden som finnas. De böra givas en rimlig tolkning, så att man, om det verkligen gäller intressen, som under lång tid ha varit varaktigt knutna till Sverige, anser, att det inte finns tillräckliga skäl att göra dessa vittgående ingrepp. Det är ju ändå att observera, att de lagar, som man här har använt, äro de gamla lagarna, d. v. s. den gamla kontrollagen och den gamla administrationslagen. Det finnes ganska klara uttalanden, som visa, att dessa lagars allmänna bestämmelser inte skola begag-

nas så gott som undantagslöst, utan att man i stället verkligen skall taga hänsyn till om egendomen i realiteten hörde närmare samman med Sverige än med den främmande staten. Det är naturligtvis med den utgångspunkten som konstitutionsutskottet har behandlat detta fall.

Man kan inte gärna till stöd för detta ingrepp åberopa ägarinnans argumentering, som hans excellens utrikesministern gjorde, ty han fick ju själv medge, att det var ett argument som inte hade någon bärkraft. Ägarinnan hade tydligen den uppfattningen, att om hon kunde komma med en invändning om att egendomen i realiteten inte tillhörde henne utan ett rättssubjekt utanför Sverige, något ingrepp inte kunde ske. Vi veta ju, att den invändningen med rätta underkändes, men då skall man inte betaga henne och andra rätten att komma med de övriga invändningar, som i och för sig ha varit befogade. Det är naturligtvis med hänsyn därtill som konstitutionsutskottet har behandlat fallet.

Hans excellens herr utrikesministern kommer också med ett annat påpekande, som jag inte heller anser så bärkraftigt. Han frågar, varför man skall taga upp ett enda fall. Jag tycker knappast det är hållbart att argumentera på det sättet, ty utskottet har här fått kännedom om ett fall, där det funnit läget vara så pass klart, att man måste säga, att ett obehörigt ingrepp i ett enskilt intresse har skett. Då är det onekligen utskottets både rätt och plikt att ingripa med en anmärkning. Det hindrar ju inte att utskottet kan misstänka, att det finns andra fall, som äro lika klara, men om utskottet inte har fått full kännedom om dem är det inte något skäl för att inte behandla det fall som är klart.

Beträffande egendomens natur har excellensen Undén frågat, om man här skall göra någon skillnad mellan aktier och fast egendom och egendom av an-

Granskning av statsrådsprotokollen.

nat slag och varför man skall behandla fast egendom särskilt. Det ligger naturligtvis något i detta påpekande, men å andra sidan får man ju inte förbise, att vad gäller exempelvis aktier det är mycket svårt att kontrollera den verkliga äganderätten, under det att man i fråga om fast egendom har fasta och lätt kontrollerbara förhållanden att röra sig med. Det är med utgångspunkt från detta rent faktiska förhållande som utskottet har tagit fasta på ett fall av ingrepp i fast egendom. Principiellt skulle man också kunna tänka sig en anmärkning, som rörde annan egendom, men det hindrar inte, att man får bedöma de fall, som faktiskt föreligga till bedömande.

Jag kan inte heller finna, att man kan motivera ett sådant här ingrepp med ett allmänt tal om att alla tyska medborgare skola vara solidariska. Ha vi i Sverige inte rätt att ingripa mot en viss enskild tysk medborgare, kunna vi väl inte göra detta ingrepp bara därför att vi tycka, att han borde vara solidarisk med andra tyska medborgare. Här är dock fråga om en rättsständpunkt, och man får inte skjuta den åt sidan genom så lösa uttalanden.

Jag anser beträffande det här ingreppet, att man måste taga hänsyn till de lagar, som faktiskt gällde, nämligen kontrollagen och administrationslagen, och när man vid deras tillkomst uppenbarligen har utgått ifrån att de intressen, som ha varit mera direkt anknutna till Sverige, inte skulle beröras av dessa lagar, bör man också tillämpa dem på ett sätt som någorlunda motsvarar avsikten med dem.

Det finns visserligen, vilket utrikesministern också har anfört, vissa uttalanden från Sveriges sida i samband med Washingtonavtalet — vi ha den skriftväxling som förekom där — men jag tror inte, att man har rätt att av dem draga de slutsatser, som hans excellens utrikesministern har gjort. Vi ha nämligen också tidigare uttalanden

från de allierades sida, där avsikten angavs vara, att man skulle undanröja möjligheterna för ett tyskt anfallskrig etc. Det är från sådana utgångspunkter man måste bedöma det senare svenska uttalandet om att man skulle eliminera de tyska intressena i Sverige. Det måste finnas en grund för denna eliminering, och den är just att man skall undanröja riskerna för ett framtida tyskt anfallskrig.

När man nu i Washingtonöverenskommelsen gör undantag för personer, vilka förtjäna särskild behandling, bör det gälla just sådana fall, där anknytningen till Sverige har varit så varaktig, att man inte har rätt att säga, att det måste vara fråga om en placering av kapital som grundval för ett kommande tyskt angrepp.

Nu säger hans excellens utrikesministern, att man aldrig kan veta, hur detta kapital kommer till användning i framtiden. Med det resonemanget skulle det över huvud taget knappast vara möjligt att göra något undantag. Man måste väl ändå taga hänsyn till vad som kan anses vara rimligt. Är det en mera fast anknytning till Sverige, anser jag, att det fallet ur allmän lagtolkningssynpunkt måste betraktas såsom ett undantagsfall. Man har inte rätt att presumera, att egendom, som har varit nedlagd i Sverige t. o. m. före det första världskriget, skulle ha varit avsedd att komma till användning för något angrepp mot Sverige i framtiden. Det är enligt min mening att gå alldeles för långt.

Herr talman! Det är på grund av dessa synpunkter jag har ansett, att utskottet har haft anledning att göra en anmärkning. Vi veta, att det inte är fråga om något undanstucket flytkapital, och det finns inte någon rimlig anledning att säga, att denna egendom, som har tillhört tyska intressen i 50 år, skulle vara avsedd att användas för ett kommande tyskt anfallskrig. Den ståndpunkten är så pass pressad, att vi här

Granskning av statsrådsprotokollen.

enligt min mening ha att göra med ett fall, där man kan tala om ett upprörande övergrepp mot enskilda medborgare. Är det ett sådant övergrepp, betyder det inte något, om dessa medborgare äro släkt med eller ha andra förbindelser med en tysk industrimagnat. Det måste ändå anses i och för sig ovidkommande för frågans bedömande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vill på detta stadium av debatten bara konstatera, att folkpartiets representant i denna debatt såvitt jag förstår dels över huvud taget underkänner de allierades krigsmål, nämligen att eliminera tyska ekonomiska intressen i andra länder, dels vid utvecklingen av sin rättsståndpunkt kommer till det resultatet, att denna femmiljonersfastighet, tillhörande Stinnesfamiljen, står i en sådan särställning, att det är ett upprörande övergrepp att likvidera den, och dels slutligen anser, att det får gå som det kan med de svenska intressenter, som ha rättigheter gentemot Tyskland, eftersom det enligt hans mening över huvud taget är något så tveklaktigt att förgripa sig på enskilda tyskars egendom i Sverige. Det måste ju framgå för den ärade talaren, att om man inte tar hand om tyskarnas egendom i Sverige, så hänvisar man de svenska rättsägarna till den mycket osäkra möjligheten att stämma sina gäldenärer i Tyskland.

Herr **HÄCKNER** (kort genmäle): Herr talman! Beträffande de allierades krigsmål är det nog min personliga uppfattning, att de allierade gingo för långt, och det är ju en ganska intressant iakttagelse, att även hans excellens utrikesministern tyckte detsamma, när han förhandlade med dem. De gjorde ju anspråk på att den tyska egendomen skulle utlämnas till dem. Det kan man säga var ett krigsmål, men det underkändes av hans excellens utrikesministern. Nu

frågar han mig, om jag vill underkänna de allierades krigsmål. Ja, när ett av dem inte var heligt för hans excellens utrikesministern, varför skulle de då vara heliga för oss andra?

Jag förstår ju, att det kan vara lockande att säga, att det finns svenska intressen, som behöva tillgodoses. Många svenska borgenärer ha blivit lidande på det tyska sammanbrottet, men jag anser, att även det är en argumentering som inte är hållbar, om man kan visa att det i detta fall gäller en rättskränkning. Då får man inte gå den vägen som utrikesministern rekommenderar utan då måste man tillgodose dessa intressen på ett annat sätt. Omsorgen om svenska intressen får ej leda till kränkning av andras rätt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Jag sade redan i ett tidigare anförande, att svenska regeringen har sagt sig vara med på att tillgodose själva huvudsyftet från de allierades sida, nämligen ett eliminering av de tyska ekonomiska intressena. Däremot har den svenska regeringen motsatt sig ett överlämnande av hela denna egendom till de allierade. Att få taga hand om den kan ju inte vara deras egentliga krigsmål, utan det måste vara att de tyska intressena utomlands elimineras. Det tror jag även herr Häckner kan förstå.

Herr **HÄCKNER** (kort genmäle): Jag begriper naturligtvis också, att detta eliminerande var ett av deras huvudmål, men de sträckte sig också längre, så att deras främsta mål var att själva taga hand om denna egendom, men det fingo de inte.

Herr **FAST**: Herr talman! Då jag har suttit i utskottet under större delen av behandlingen av denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först säga till min kamrat på länsbanken, herr Pettersson i Norre-

gård, när han talar om den upprörda stämningen i orten, att han måtte ha intagit en dålig lyssnarposition. Det är ju ibland så, att om man lyssnar ute i skogen får man höra ekot av sin egen röst. Jag har inte mött några sådana stämningar, och det skulle förvåna mig, om de verkligen funnes. I så fall äro de säkerligen mycket begränsade.

Jag är rätt förvånad inte blott över utskottets utlåtande på denna punkt utan ännu mera över den debatt som förts, och framför allt är jag överraskad av den utomordentliga värme, som jag har tyckt mig kunna iakttaga hos försvararna av utskottets anmärkning på denna punkt, speciellt då det gäller att liberalisera lagen angående förbud för bolag att förvärva fast egendom.

I detta fall är det ju klart bevisat — det kommer man väl inte ifrån — att Tändsticksbolaget ingalunda har behövt denna egendom för sin försöksverksamhet eller demonstrationsverksamhet. Jag erinrar min vän herr Pettersson i Norregård om att vi inom länets skogs-vårdsstyrelse ha försöksodlingar av asp och att sådana pågå även på andra områden, men dessa arealer måste bli ganska begränsade. Det är ju egentligen inte någon skillnad mellan å ena sidan försöksodling och å andra sidan demonstrationsverksamhet, utan dessa begrepp sammanfalla i det allra närmaste.

Här har nu bolaget utan vidare erkänt — det framgår även av dess egen skrivelse — att det har ett annat och för bolaget väsentligt större syfte, nämligen att förse den ingalunda lilla fabriken i Vetlanda med råvara från de egna skogarna, och därmed äro vi inne på vad jag inledningsvis talade om, nämligen frågan om en uppmjukning av förbudslagen. Hittills har den i stor utsträckning tillämpats så — vilket också stämmer med motiven — att man inte har velat tillåta bolagen att lägga under sig skogar i sådan utsträckning,

Granskning av statsrådsprotokollen.

att de bli självförsörjande i fråga om virkestillgång. Jag tror att herr Petterssons i Norregård meningsfränder uppe i Norrland, där man har sett litet mera av skogsbolagens verksamhet än vi ha gjort söderut, knappast skulle vilja vara med om den uppmjukning, som en sådan här tolkning faktiskt innebär. Jag skulle i varje fall inte vilja vara med om den.

För att inte göra mig skyldig till någon överdrift, herr talman, vill jag emellertid säga, att omständigheterna i detta fall varit sådana, att även om Kungl. Maj:t hade sålt denna egendom, skulle jag knappast ha varit villig att ge Kungl. Maj:t en anmärkning för det, men jag är ännu mera ovillig att göra någon anmärkning, när Kungl. Maj:t strikt har upprätthållit denna lag.

Jag är fullt medveten om att Tändsticksbolaget kan ha ett behov av att utöka sin försöksverksamhet, och enligt den deklaration, som gjorts från jordbruksministrernas sida, komma inte några hinder att läggas i vägen för sådana jordförvärv, men ingen kan väl påstå, att det behövs 4 000 tunnland jord för en försöks- och demonstrationsverksamhet.

Jag är också rätt förvånad över den värme som man lägger in i försvaret för Stinnes' egendom i Sverige. Man säger, att den har varit i svensk ägo så länge, att hävd bör ha uppstått. Den förvärvades ju, om jag inte missminner mig, år 1914 eller något tidigare. Kanske har ändå denna tidpunkt någonting att säga oss, då det är fråga om en privat rustningsindustri av denna storleksordning, ty vid varje tidpunkt, då det är oroligt ute i världen, försöker man se om sitt hus, då man vet att man kommer att sitta trångt, inte minst till följd av den allmänna stämning gentemot rustningsindustrier, som i detta sammanhang uppkommer ute i världen, och man även kan vara osäker om utgången i det egna landet.

Vad är det då för personliga intres-

Granskning av statsrådsprotokollen.

sen, som regeringen här har gjort sig skyldig till övergrepp mot? Såvitt jag har kunnat fatta sammanhanget i de handlingar, som här redovisats och som i övrigt finnas här, är det väl så, att om riksdagen haft den uppfattning, som utskottet nu har gjort sig till talesman för, skulle riksdagen aldrig efter Washingtonöverenskommelsen ha lämnat regeringen den fullmaktslag som den gjorde. Så mycket har jag sett i fråga om ett par andra ärenden, som ha behandlats av flyktkapitalbyrån, att skulle man göra undantag här får man vara ganska liberal i fråga om att undantaga tysk egendom.

Det är ju klart, att om det hade kunnat fullt bevisas, att det bara var en formsak mellan å ena sidan förvaltning av denna egendom genom arrende och å andra sidan ägande, kunde det ha legat någonting i det resonemanget, men det har inte kunnat bevisas, utan motsatsen har tvärtom framkommit. Man vet inte vem som under långa skeden egentligen har varit ägare till Asa säteri. Det kan ha varit Stinnes eller Stinnes' änka, och det kan ha varit det amerikanska bolag, som ägde den stora inteckning, som vid en viss tidpunkt ansågs täcka ungefär vad egendomen var värd. Hur kan man under sådana förhållanden säga, att det här har förelagat ett klart äganderättsförhållande och att vederbörande sedermera i vanlig ordning skulle få övertaga egendomen?

Såvitt jag förstår har det icke heller kunnat anges några sannolikhetskäl för att Stinnes' dotter skulle komma i förtursrätt genom upprättandet av testamente eller genom att det på annat sätt gjordes ett uttalande, som skulle tillerkänna henne större arvsdel än de andra syskonen. Tvärtom har det enligt upplysningar från flyktkapitalbyrån visat sig, att hon snarare skulle få mindre, kanske inte ens hälften, än de andra syskonen, och detta kanske på grund av förmåner hon kan ha åtnjutit under

den tid, då hon tillsammans med sin man förvaltade egendomen. Därvidlag äro förhållandena dock så oklara, att man inte vet vad som i detta sammanhang har förekommit.

Herr talman! Jag måste säga att jag är överraskad dels av den värme varmed man här försökt påvisa behovet av en uppmjukning av tillämpningen av den s. k. förbudslagen, dels av den värme man har lagt i dagen, då det gällt att slå vakt om, icke en enskild persons intressen, ty dem kunna vi koppla bort i detta sammanhang, då man inte vet vem denne person är, utan det i Sverige nedlagda tyska rustningskapitalet över huvud taget.

Herr PETERSSON i Norregård (kort genmäle): Herr talman! När herr Fast säger att Tändsticksbolaget skulle trygga sitt råvarubehov av asp i Vetlanda, så är detta en feltolkning av det som bolaget har skrivit. Det skriver nämligen, att då man genom aspodling får en mera rötbestandig asp, skulle på lång sikt intresset bland de privata odlarna kunna bli så stort, att bolaget kunde trygga sin försörjning. Det går nämligen inte åt små parceller vid försöksverksamhet på skogsforskningens område. Det går åt stora arealer, om det skall bli någon mening med försöken. Därför ville bolaget företa denna försöksodling i syfte att trygga försörjningen i framtiden. Det tar en omloppstid på 40 å 50 år innan asparna bli avverkningsdugliga, och därför får man vid denna verksamhet inte bara se till stunden. Det är en verksamhet på mycket lång sikt att trygga den viktiga tändsticksindustrin.

Sedan är det klart att herr Fast känner sig förvånad över att vi ha framställt en anmärkning här. Det förstår jag. Men jag kan inte förstå att han behöver förklara för kammaren, att han själv inte skulle ha gjort någon anmärkning, därest regeringen hade sålt ifrå-

gavarande egendom till bolaget, ty det måste ju hända något alldeles oerhört, om herr Fast skall gå med på att göra en anmärkning. Jag är heller inte hågad att göra anmärkningar annat än i verkligt anmärkningsvärda fall, men frågan är hur man skulle kunna få herr Fast att gå med på en anmärkning över huvud taget. Om jag inte minns fel, är herr Fast ledamot av stiftsnämnden i Växjö stift, vilken som anbudsgivare skulle blivit antagen som köpare, om inte det högsta utan det näst högsta anbudet hade blivit antaget. Varför skulle regeringen räkna upp domänstyrelsens anbud och säga, att det värde, som stiftsnämnden kommit till, var det rätta?

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Jag skall här inte diskutera de båda fall, där det för anbudsgivarna varit fråga om ren kapitalplacering. Dem ha vi lämnat utanför. Diskussionen har gällt huruvida de sociala synpunkter som kommit fram skola hävdas av Tändsticksbolaget eller av domänstyrelsen. Vi kunna sålunda koppla bort stiftsnämnden. Jag är överraskad av att en jordbrukare, som samtidigt sannolikt är en god och kunnig skogsvårdare, kan säga att man behöver så stora jordområden för en försöksverksamhet där det gäller att få fram härdigare och mot röta mera motståndskraftiga aspporter. Säger inte förnuftet oss, även om vi inte äro skogsmän, att vi här under mycket lång tid få gå fram med viss försiktighet, till dess man ser om man lyckas? Jag erinrar herr Pettersson i Norregård om att denna försöksverksamhet bedrivs vid vårt eget läns skogsvårdsgård och att den måste bedrivas inte på ett utan på flera ställen och i ganska liten skala. Är det någon av kammarens ledamöter som tror, att Tändsticksbolaget — med hänsyn till den hederlighet, som bolaget är känt för och som jag gärna

Granskning av statsrådsprotokollen.

vitsordar — skulle ha känt sig förpliktat att påpeka, att bolaget också hade ett annat intresse, nämligen att förse en av sina fabriker med virke, om inte detta hade varit en stor och betydelsefull sak i detta sammanhang? Det påpekandet hade i annat fall bolaget knappast ansett sig vara skyldigt att göra.

Herr HÄCKNER (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av att herr Fast beklagade sig över att det utvecklades en sådan värme vid försvaret av Stinnes' intressen vill jag gärna framhålla, att den ståndpunkt som jag har hävdad och som jag tror att utskottet också har hävdad, är en ren rättsståndpunkt. Det är inte för att det är medlemmar av Stinnes' familj som ha intressen i detta fall, som utskottet har kommit med sin anmärkning, utan orsaken är, att alldeles oavsett vilka personer det angår är förfaringssättet ett oberättigat ingrepp i dessa personers intressen. Det är denna ståndpunkt som vi anse att man måste inta. Jag anser att man inte har rätt att gå så långt som herr Fast gör, när man säger att händelserna 1914 visa, att ifrågavarande egendomsförvärv var något som stod i samband med kriget, ty 1914 var det ju fråga om lagfarten. Äganderätten däremot förvärvades långt dessförinnan, långt före upptakten till det första världskriget. Egendomen befann sig dessutom i tysk hand redan 1898. Därför menar jag att det här föreligger ett särskilt fall, där man måste hävda rättsståndpunkten.

Jag är å min sida ganska förvånad över den värme, som herr Fast här utvecklade, när han försökte hävda att egendomen har tillhört ett bolag i Amerika, därför att bolaget haft inteckningar i egendomen. Detta är en ståndpunkt, som hans excellens utrikesministern för en stund sedan förklarade vara orimlig, men den hävdades ändå med värme av herr Fast.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Sedan talade herr Fast om att vi ju ha en fullmaktslag. Ja, men vi mena, att en sådan lag inte bör missbrukas.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det var inte min avsikt att ge mig in i denna debatt, men när jag hörde hur herr Pettersson i Norregård gång på gång kom tillbaka till att det här bara var fråga om en försöksodling och att det inte låg någon tanke bakom att skapa en bas för råvaruleverans, så vill jag säga, att herr Pettersson i Norregård faktiskt är konungsligare än konungen själv.

Bolaget har aldrig stuckit under stol med att det vill köpa Asa herrgård för att trygga råvarutillgången av virke till sin industri. Jag har här i min hand en produktions- och avkastningsprognos, uppställd av bolagets direktör, i vilken man räknar med att efter den plantering, som man här ämnat igångsätta, komma upp i en årlig avkastning av 12 000 skogskubikmeter aspvirke till industrien. Detta motsvarar 15 å 16 procent av bolagets hela råvarubehov, eller med andra ord ungefär vad som konsumeras vid Vetlandafabriken.

Herr NOLIN: Herr talman! Jag skall bara bemöta vad herr Spångberg nyss sade.

Först vill jag säga, att jag blivit litet förvånad över att beteckningen rustningsmagnat användes på Stinnes. Den rätta beteckningen vore väl stålmagnat. Att beteckna honom som rustningsmagnat är lika orimligt som att beteckna Fagersta stålverk som en rustningsindustri. Men det kanhända gör sig litet bättre i diskussionen.

Vidare sade herr Spångberg, att utskottsmajoriteten hade tagit upp detta för sitt nöjes skull. Det ha vi inte gjort, utan anledningen är, att vi ansågo oss vara absolut tvungna att ta upp det på grund av den uppmärksamhet som ärendet blev föremål för både bland

allmänheten och i pressen. Det torde inte ha undgått vare sig honom eller herr Fast, att detta ärende väckte ganska stor uppmärksamhet på sin tid. Det skulle alldeles säkert varit mera anmärkningsvärt, om utskottet inte hade granskat ärendet riktigt ordentligt.

Herr Spångberg sade även att egendomen var vanskött. Jag kan intyga, att denna egendom var mycket välskött, innan denna kontrollag kom till. Den var ett föregångsjordbruk i orten, både i avelshänseenden och i andra avseenden. Men efter det kontrollagen kom till och beslag lades på egendomen var det ju klart, att ägaren eller förvaltaren inte hade något som helst intresse att göra några förbättringar eller dylikt, utansedan fick kanske egendomen i någon mån förfalla.

Finansministern sade någonting om att ifall Kungl. Maj:t hade lämnat dispens ifrån bolagsförvärvslagen, skulle det ha lett till att Kungl. Maj:t inte kunnat hindra bolaget att i andra fall förvärva fastighet. Jag vill emellertid erinra om att här förelåg en alldeles särskild situation. Jag ifrågasätter, om någon sådan situation har förekommit förut, då ett bolag haft så starka skäl för att förvärva en egendom som just i detta fall.

Det var det huvudsakligaste av vad jag tänkte säga. Jag skall inte ingå på några närmare kommentarer av detta fall. Jag vill bara säga, att den förda diskussionen på intet sätt har rubbat min inställning i detta ärende.

Herr VIGELSBO: Herr talman! Jag skall inte försöka att ge mig in på denna frågas internationella aspekter. Jag har inte haft tillfälle att följa anbuds- och försäljningsoperationens utvecklingsförlopp i detta fall, men det synes mig som om regeringen har handlat riktigt, när den låtit domänverket köpa ifrågavarande skogskomplex.

Det har sagts att Tändsticksbolaget i

Granskning av statsrådsprotokollen.

stället borde ha fått förvärva detta skogskomplex, och man har på bolaget också förklarat sig beredd och villig att avstå en stor del av den mark, bolaget skulle få, för skapande av självständiga egnahem inom området. Men huruvida bolaget också skulle låta någon skog följa med egnahemsmarken vet man inte. Vi ha inom de bolagsområden som finnas varit med om att bolagen visst ha skapat egnahem, när de ha kommit över stora skogskomplex, men det har då varit på inägojord som funnits i skogskomplexet. Skogen däremot ha bolagen behållit för egen räkning. På det sättet har man skapat ofullständiga jordbrukshemman. Om det var på detta sätt Tändsticksbolaget hade tänkt handla, så är det en politik som jag för min del inte kan acceptera.

När emellertid domänverket nu har förvärvat ifrågavarande egendom, skulle jag vilja göra en vördsam framställning till jordbruksministern. Den gäller den försäljningspolitik, som domänstyrelsen tillämpar, när den överlåter skog till ofullständiga hemman. Bolagen äro omöjliga. I den mån vi på annat håll ha försökt förvärva kompletteringsskog för ofullständiga hemman ha bolagen ställt sig fullständigt oförstående. Med domänverket ha vi åtminstone kunnat diskutera, och vi ha fått värderingsmän från domänverket. Men de ha värderat och medräknat varenda stör, som funnits, för att få fram ett högt pris, som de skulle kunna pressa av den där stäckars egnahemsinnehavaren, som ville komplettera sitt egnahem. Från vår synpunkt anse vi inte detta vara riktigt. När domänverket medverkar till att skapa fullständiga hemman, bör domänverket också visa litet generositet gentemot dem, som mottaga det stöd, som man säger att de skola få, genom att komplettera hemmanen och göra dem fullständiga.

Sedan har det talats om råvaruförsörjningsbaser för industrien. Det resonemanget ha vi hört tidigare. Jag kan

inte förstå att det argumentet håller, att industrien måste ha skog för att trygga råvaruförsörjningen. Då måste ju också skåningarna avstå sin jord till sockerbruken i Skåne, och de som odla råg och vete måste avstå sin jord till kvarnarna, för att dessa skola få sitt råvarubehov tryggt. Jag kan inte förstå att det ligger något hållbart i det resonemanget. Jag anser för min del att det inte håller som motivering för att Tändsticksbolaget skall få hand om denna egendom. Jag anser regeringens handlingssätt i detta fall vara riktigt.

Efter härmed slutad överläggning lades punkten till handlingarna.

Härefter yttrade:

Herr von FRIESEN: Herr talman! Jag har anmält mig som talare för den reservationsanmärkning som är upptagen på sidan 24 i konstitutionsutskottets memorial nr 17 under rubriken VIII och som berör statsrådet Sträng i hans egenskap av folkhushållningsminister år 1947. En serie omständigheter har gjort, att konstitutionsutskottet först nu har haft anledning att uppmärksamma denna historia. Det är en fråga som har både principiell och en viss praktisk innebörd.

Beträffande den principiella frågan gäller det framställda anmärkningsyrkandet, huruvida statsrådet gjort sig skyldig till en sak, som åtminstone tidigare har väckt en rätt stor uppmärksamhet, nämligen ministerstyre. Ministerstyre är en sak som är okänd för vår författning. I §§ 7, 9 och 10 regeringsformen talas om statsrådets enbart rådgivande ställning. Sedan finns det från 1849 en ämbetsskrivelse som talar om statsrådets ställning i förhållande till ämbetsverken. Nu är det naturligtvis alldeles uppenbart, att samhällsförhållandena ha förändrats högst väsentligt sedan den tid våra grundlagar skrevos, och de mycket starka krav, som man tidigare upprätthållit beträffande mi-

Granskning av statsrådsprotokollen.

nisterstyre, kunna inte upprätthållas i vår tid. Vissa former, vissa grader av ingripanden från de enskilda statsrådens sida må kunna tolereras, även om de inte formellt kunna ha täckning i regeringsformens bestämmelser. Men det fall, herr talman, som här åberopas är enligt min och mina medanmärkares uppfattning av den art, att det föreligger anledning till anmärkning mot statsrådet.

I memorialet finns på s. 24 en liten redogörelse för det fall det här är fråga om. Det rör en tid då man bedrev en viss försäljning även på svarta börsen av framför allt importerad svartplåt. Vederbörande uppgav att ifrågavarande svartplåt skulle användas för en fabrik i Falkenberg, som skulle tillverka vissa cisterner. Industrikommissionen ställde sig av olika skäl mycket kallsinnig till de propåer, som gjordes, och meddelade, att den inte var i stånd att biträda framställningen. Ett av skälen är redovisat i memorialet. Det var, att man ansåg, att varan inte var prima. Vidare förhöll det sig på det sättet, att för kommissionen var även säljaren obekant, och man ansåg också, även om industrikommissionen inte direkt hade med den saken att göra, att priset var för högt.

Då nu den, för vilken licensen sedermera blev utfärdad, inte lyckades få framställningen bifallen av industrikommissionen, fick han i samråd med den andre, som montören Y betecknade personen, det infallet, att han skulle vända sig direkt till statsrådet. Enligt ett meddelande, som helt nyligen har lämnats i Göteborgs Handelstidning av montören Y, hade denne själv förklarat, att han, som hade erfarenhet från folk-rörelserna att tala och uttrycka sig väl, skulle vara den lämpliga personen att tala med statsrådet Sträng. Och denna talekonst visade sig också ha mycket goda resultat. Sedan de hade uppvaktat statsrådet, satte han sig i förbindelse med industrikommissionen och meddelade, att han tyckte, att licensen skulle

beviljas. Det gick tydligen ganska lätt att på detta sätt komma till tals med dåvarande chefen för folkhushållningsdepartementet. Jag har en uppgift här från en järnhandlartidning, där man beklagar sig över att representanter för deras organisation under hela kristiden inte fingo på långa vägar så mycken tid som dessa till sitt förfogande för att resonera med statsrådet Sträng.

Ja, sedan gick det bättre i industrikommissionen. Man gjorde där en påteckning av innebörd, att statsrådet Sträng hade ansett, att licensen skulle beviljas, och den blev också beviljad av industrikommissionen. Sedan visade det sig, att det blev svårigheter beträffande priserna på denna svartplåt. Priserna visade sig bli högre än beräknat. Då gjordes, fortfarande utan kommissionen som mellanhand, en direkt framställning till statsrådet om att få tillämpa ett högre pris. Det medgavs också från statsrådets sida. Först tredje gången man försökte få priset höjt lyckades det inte. Då gick man till industrikommissionen. Det hade uppstått svårigheter för dessa herrar, och någon gång under nästföljande år, vilket var 1948, kunde industrikommissionen avslå framställningen, vilket ju innebar, att dessa licenser, som redan enligt tillgängliga meddelanden i en polisrapport om denna sak varit föremål för utbud på svarta börsen, inte kunde utnyttjas. Jag vill emellertid påpeka, att detta, att svartplåten inte kunde införas och utnyttjas, inte var statsrådets förtjänst, utan det berodde på att kommissionen då äntligen på eget ansvar tog ställning till frågan.

Man frågar sig nu, hur statsrådet skulle ha handlat i denna situation. Enligt min mening skulle han utan några påtryckningar på kommissionen låtit densamma ta ställning och vidhålla sitt avslagsyrkande. Sedan kunde självfallet detta avslagsbeslut ha blivit föremål för överklagande hos Kungl. Maj:t, då självfallet statsrådet skulle ha ändrat, för-

Granskning av statsrådsprotokollen.

modar jag, kommissionens beslut. Då hade beslutet tillkommit i laga ordning hos regeringen och hade då redan året därpå kunnat bli föremål för övervägande inom konstitutionsutskottet och icke på det, som jag gärna medger, ovanliga och en smula kuriösa sätt som nu skett, då man fått läsa om saken i tidningarna med hänsyn till innehållet i en polisrapport, som offentliggjordes först i december 1949.

Ja, herr talman, jag hör att statsrådet har begärt ordet för att svara på denna reservationsvis framställda anmärkning. Jag tackar honom på förhand för att han inte följer en äldre praxis i detta avseende utan verkligen också ingår i svaromål. Mitt ytterligare ställningstagande i denna fråga blir sedermera beroende på vad han till äventyrs har att säga.

Om jag avslutningsvis, herr talman, bara skall säga några ord om denna sak, så skulle jag vilja anknyta till ett anförande av herr statsrådet Sköld för en liten stund sedan i denna debatt, då vi behandlade majoritetsanmärkningen, däri han, om jag hörde honom rätt, beskyllde folkpartiet för någon sorts lösaktighet i vissa avseenden. Det gällde visst då jordförvärvslagen. Ja, lösaktighet och löslighet — något ur förvaltningens synpunkt högst betänkligt — är just vad vi anmärka på i detta fall. Det gäller denna sammanblandning mellan å ena sidan kommissionernas — ämbetsverkens, om man kan kalla dem så — befogenheter och å andra sidan statsrådets och Kungl. Maj:ts avgöranden, som är ett förhållande, där gränsdragningen ingalunda har varit så skarp och klar som önskvärt hade varit. Nu kan det ju tänkas, att ändringar i våra grundlagar skulle kunna förebygga ett upprepande av dessa självsvåldigheter från kristiden, men jag är inte säker på att vi ha möjlighet därtill. Den saken skall självfallet prövas. Botemedlet är enligt min mening, att man befriar statsråden och myndigheterna i större ut-

sträckning än som hittills varit förhållandet från uppgiften att handha regleringar av detta slag, där det ju har visat sig, att planhushållarna, även om de haft alldeles riktiga och förträffliga avsikter, ha misslyckats och tagit fel så grundligt som dåvarande statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet gjort i detta fall.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman!

Det kanske är litet egendomligt, att jag går i svaromål på denna reservationsanmärkning, som inte har samlat flera än fem av utskottets ledamöter bakom sig. Jag kan försäkra herr von Friesen, att det inte är av någon speciell artighet mot honom som jag gör det utan helt enkelt därför, att jag tyckte mig i hans anförande på samma sätt som i åtskilliga tidningsartiklar finna en så pass dålig sakkunskap om vad som ligger bakom detta ärende, att jag faktiskt har ett rent personligt behov att inför riksdagen få lägga till rätta en del av de allra värsta galenskaperna. Jag har visserligen haft möjlighet att göra det litet tidigare, eftersom det faktiskt ställts en interpellation i detta ärende, när ärendet var aktuellt. Men riksdagstiden tillät inte vid det tillfället att interpellationen besvarades.

Om jag skall säga något om detta, som jag har behov av att göra, så ber jag om ursäkt, om jag inför kammaren börjar med bakgrunden till det hela. Under den tid jag satt som folkhushållningsminister och när denna fråga seglade upp, levde vi i en mycket markerad bristsituation i fråga om plåt, plåt för värmeledningspannor, plåt för värmeledningsselement, plåt för oljetankar och vad det nu än kunde vara. Det officiella normalpriset på plåt var vid tillfället i fråga någonting mellan 50

Granskning av statsrådsprotokollen.

och 55 öre per kilogram. Folkhushållningsministern hade under sina besöksdagar ett par gånger i veckan besök av en lång rad av folk, företagare och andra, som med böner besvuro honom att försöka skaffa in plåt till landet, eftersom de för sin tillverkning vore tvungade att gå ut på den svarta marknaden och där finge betala mellan 1 krona 50 öre och 2 kronor per kilogram, vilket de måste göra, därför att de inte kunde stoppa upp sin tillverkning. I den polisrapport, som herr von Friesen talar om och som jag haft tillfälle att studera från början till slut — det är en anmärkningsvärd dokumentsamling på 400 å 500 sidor — figurera — det kan jag berätta för kammaren utan att nämna några namn — en rad av de mest seriösa och respektabla företag som köpare av svart plåt av den enkla anledningen, att de inte kunde tillförsäkra sig erforderliga kvantiteter på den normala marknaden. Enligt ransoneringsförfattningen är det inte något brott att köpa svart plåt. Däremot är det brott att sälja sådan plåt. Därför hade dessa högst respektabla och seriösa företag fördelen att deras affärer — jag skall inte avslöja någonting — ha skett under konfidentialitetens barmhärtiga täckmantel.

Nåja, här kommo nu ett par ungdomar upp ibland många andra företagare och talade om att de hade möjligheter att köpa 1 000 ton svartplåt från Belgien. Belgien var det huvudsakliga leverantörlandet för svartplåt. De hade gått med sin licensansökan till priskontrollnämnden, som hade att bedöma licensfrågan ur prispolitisk synpunkt. Priskontrollnämnden accepterade deras framställning och tillstyrkte, att licens skulle beviljas för de båda herrarna och att sålunda plåten skulle få tagas in i landet. Enligt den gällande tågordningen gick därefter ärendet till industrikommissionen, som hade att bedöma frågan inte ur prispolitisk utan ur försörjningspolitisk synpunkt. Det

är ingen tvekan om att industrikommissionen, därest den haft det så enkelt som att den bara behövt bedöma det hela enbart ur försörjningspolitisk synpunkt, ögonblickligen skulle sagt ja. Vi hade verkligen ett mycket markerat behov av just denna vara, och industrikommissionen var lika väl som jag underrättad om hur pass angeläget behovet var.

När industrikommissionen ändock avstyrkte berodde det på i viss mån andra premisser. Efter kriget kontinenterades importen från de olika leverantörsländerna. Det fanns folk som ville starta företag, etablera sig och få möjligheter att gå ut och köpa, men eftersom det var ont om varan, så sade man från försörjningskommissionens sida — jag skall inte anklaga kommissionen för det, det fanns starka skäl därför: Vi kunna inte låta vem som helst vara med och göra affärer, vi få sätta ett stopp för det fria initiativet, det fria näringslivets rättighet att alla skola vara med och konkurrera, vi få i stället ordna det på det sättet, att endast de företag, som före kriget voro importörer av plåt från Belgien, i fortsättningen få importera. Jag föreställer mig att det var två skäl som lågo bakom kommissionens avstyrkande, dels det i och för sig mycket respektabla skälet, att man var ängslig för att släppa in nya företagare, om vilka man inte visste, om de voro fågel eller fisk, dels det skälet, att man sade sig, att det i denna bristsituation väl vore riktigt, att de gamla affärsföretagen på området i första hand finge vara med och dela på kvoten och att de nya finge vänta, tills vi åter finge tillgång till varan i full utsträckning. Denna argumentering håller ju rätt bra, om inte en sådan situation varar alltför lång tid. Man kan t. ex. utestänga nya företag för ett, två eller tre år, men börjar man utestänga dem för fem, sex, åtta eller tio år, blir det genast en del andra synpunkter som komma in i det hela

och som också förtjäna uppmärksammas.

I detta fall var läget sådant, att den ena kriskommissionen tillstyrkte den licens, medan den andra kriskommissionen avstyrkte, inte därför att den försörjningsmässigt inte skulle behövas, utan därför att de här båda herrarna inte tillhörde den grupp av företagare, för vilka importen var monopoliserad. I det läget kommo dessa på infallet, som herr von Friesen uttryckte det, att gå upp och tala med statsrådet. Jag kan försäkra herr von Friesen, att de inte voro ensamma om att få sådana infall under den tiden. Det var en ständig ström i folkhushållningsdepartementet av folk som ansåg sig illa behandlat av kriskommissionerna, och det är ju det svenska folkets oförytterliga rätt att gå till kungs och klaga sin nöd, om man tycker att en underordnad instans behandlat en illa. Den som satt som folkhushållningsminister fick följaktligen också fungera som mottagare för all den kritik, som svenska folket hade att rikta mot de olika kommissionerna, när dess framställningar möttes med ett nej eller av en negativ hållning från kommissionernas sida.

Nu säger herr von Friesen: Ja, men då skulle statsrådet ha gått den konstitutionella vägen. Vad skulle det ha inneburit? Jo, statsrådet skulle ha sagt till dessa båda män liksom han skulle ha sagt till alla andra som besökte honom i sina bekymmer, att statsrådet hade över huvud taget inte rätt att tala, hade över huvud taget inte rätt att ha någon mening om denna fråga det gällde i annan mån än när den uttrycktes genom ett konseljbeslut. I detta fall skulle följaktligen vederbörande ha skickats tillbaka till sitt hotellrum och fått skriva en besvärslinaga mot kommissionens beslut. Den skulle ha inregistrerats på departementet och sedan remitterats till priskontrollnämnden och industrikommissionen. Den skulle ha förberetts av tjänstemän i båda dessa kommissio-

Granskning av statsrådsprotokollen.

ner och ha presenterats på plenarsammanträden i båda kommissionerna. Den skulle sedermera ha gått tillbaka till Kungl. Maj:t i folkhushållningsdepartementet, där en kunnig sekreterare skulle, med ledning av kommissionernas yttranden, på nytt läst in ärendet och föredragit det i en vanlig veckoberedning inför statsrådet. Statsrådet skulle ha fattat sitt beslut och anmält ärendet i första bästa konselj, varefter sedan expeditionen efter utskrift och kontroll skulle tillställts vederbörande.

Om jag skulle uppskatta tiden för detta — det är ingen överdrift utan sådan är vägen för en konstitutionell tågordning för ett mål som kommer in till Kungl. Maj:ts kansli — så skulle väl tidsutdräkten i bästa fall ha rört sig om någonting mellan två eller tre veckor. När jag talar om dessa exempel utgår jag ifrån att jag har att göra med seriösa och riktiga affärer — dess bättre var det ju ändå så, att det var ett ganska litet fåtal av de affärer som kommo upp till Kungl. Maj:t, som inte baserade sig på ärliga och sunda bevekelsegrunder. Om man skulle ha behandlat dem på detta sätt, så vet varje människa, som har någon erfarenhet om hur affärslivet fungerar, att resultatet hade blivit, att detta parti plåt eller andra partier plåt skulle ha sålts många gånger om under denna väntetid till andra spekulanter, som stodo framme i kön och slogos om att komma åt varan, inte bara från Sverige utan runt omkring från hela världen, där leverantörlandet Belgien hade sina kunder. Jag försäkrar herr von Friesen, med all respekt för våra grundlagar, att om man inte under de här åren hade givit folkhushållningsministern möjlighet att agera i samråd med verk och kommissioner och efter försök att bedöma frågorna med vanligt sunt förstånd, så skulle kritiken mot kommissionsväsendet ha varit mångdubbelt större än den blev, och dessutom skulle över huvud taget krisapparaten i det lä-

Granskning av statsrådsprotokollen.

get i långa stycken ha gjorts, jag vill inte säga omöjlig, men utomordentligt besvärlig. Detta om denna del i själva sakfrågan.

När herr von Friesen sedan kommer in på de mera väsentliga synpunkterna i ärendet, skall jag kanske inte mera ingående bemöta honom — jag har redan gjort det i form av ett meddelande till Tidningarnas telegrambyrå, daterat den 9 december 1949. Av detta meddelande framgår klart och tydligt, att inte ett enda kilogram plåt har kommit in i landet på de båda licenser det här gäller. Jag slutar mitt TT-meddelande med det konstaterandet, att den plåt-affär, som var föremål för polisens utredning i Göteborg och där polisrapporten även berörde dessa båda licenser, var en helt annan än den, som debatterats i sammanhang med undertecknad. De båda licenser, som herr von Friesen här tar upp som exempel, ligga fortfarande orörda hos polisen och kunna inte utnyttjas. Nu säger herr von Friesen, att detta inte är statsrådets förtjänst, och därom kan man väl hysa vilken uppfattning som helst, men herr von Friesen berättade inte hela historien i detta sitt korta konstaterande.

Jag förstår, att herr von Friesen kan vara missledd. Det hjälper ju många gånger inte, hur pass konkret och bestämt jag talar om hur saker och ting ligga till. Det finns i det politiska gamlet andra synpunkter, som äro vägleddande för nöjet att skjuta in sig på en medlem av regeringen, som man ogillar, — en regering som tillhör ett annat parti. Jag måste konstatera att folkpartiets press har presterat mycket stor energi just för att uraktlåta att tala om det sakliga i detta ärende, men den har i stället genom tendentiösa rubriker försökt få folk att tro motsatsen.

Dagen efter det att jag givit meddelandet till Tidningarnas telegrambyrå, kom en folkpartitidning i Stockholm med en stort uppslagen artikel under rubriken: »Den av Sträng licensierade

plåten kom ändå in i Sverige.» Att jag ändå såsom ansvarigt statsråd säger, att det inte har kommit in någon plåt i landet, spelar ingen roll. Man slår upp i tidningen, att detta plåtparti ändå har kommit in och ergo säger en del folk, att det är klart att det har kommit in, eftersom alla människor inte läsa pressalster av olika riktningar utan många människor bara ha den tidning till sitt liv- och husorgan, som presenterar ärendet på detta sätt.

Varför kom nu plåten inte in i landet? Därom har herr von Friesen en uppfattning — jag tillåter mig ha en kompletterande uppfattning. När två kriskommissioner komma till olika uppfattningar i ett ärende, skall detta föreläggas Kungl. Maj:t för avgörande. I detta fall ville priskontrollnämnden bevilja licenserna, men industrikommissionen ville det inte. Vederbörande importörer kommo upp till mig och begärde ett ingripande. Det fördes en överläggning i denna fråga i folkhushållningsdepartementet i närvaro av priskontrollnämndens och industrikommissionens representanter. Den överläggningen slutade med att licenserna sedermera beviljades av industrikommissionen.

Jag är angelägen om att här framhålla, att industrikommissionen fattade sitt beslut på eget ansvar. Herr von Friesen kanske kan säga, att just den omständigheten, att statsrådet hade uttryckt en mening, innebär en påtryckning på vederbörande kommission att besluta i överensstämmelse med den meningen och att kommissionen alltså inte är lika fri och obunden, som den i annat fall skulle ha varit. Till industrikommissionens ära vågar jag nog säga, att jag fick det intrycket att industrikommissionen liksom andra kommissioner beslutade efter sitt eget förstånd och sin egen uppfattning och beslutade självständigt och oberoende av vad statsrådet under hand hade sagt.

När dessa licenser beviljades, och det

var resultatet av den överläggning, som fördes mellan mig och kommissionernas direktörer, beslöto vi — och det är det avgörande — att licenserna skulle åsättas vissa bestämda villkor, innan de kunde bifallas. Den första licensen, som rörde en kvantitet på 600 ton plåt, åsattes det villkoret att den fick bifallas endast under förutsättning att plåten användes för tillverkning av oljecisterner vid den planerade fabriken i Falkenberg, och plåten fick inte försäljas till återförsäljare. Fabriken i Falkenberg var vid detta tillfälle inte ett faktum. Den var planerad, och ganska långt gående förberedelser voro gjorda — man hade provannonserat i pressen efter arbetskraft, och man förde förhandlingar med de kommunala myndigheterna om elektrisk kraft och annat. Det fanns således ingen anledning att tro annat än att det skulle bli en fabrik i Falkenberg.

När vederbörande importörer kommo upp till mig, talade de om att de hade möjligheter att få in 1 000 ton plåt, och resultatet av överläggningen mellan kommissionen och mig blev, att 400 ton skulle ställas till industrikommissionens förfogande, så att industrikommissionen kunde använda den kvantiteten för de erforderliga och nödvändiga behov, som vid detta tillfälle voro aktuella på många olika håll i landet.

På dessa villkor tillstyrktes licenserna; och hur skulle nu det hela ha avlöpt, därest det hade varit fråga om en reell affär och plåten kommit in i landet? Hade plåten kommit in i landet, hade den inte tullats ut med mindre än industrikommissionen hade underrättats, och då hade en tjänsteman från kommissionen kommit ned i frihamnen — eller vilken plats det nu än må vara — och på tullens anmaning sett till, att 400 ton av denna kvantitet skulle ha gått till industrikommissionen och att 600 ton skulle ha gått till den planerade fabriken i Falkenberg och ingen annanstans. Hade inte fabriken i

Granskning av statsrådsprotokollen.

Falkenberg kommit i gång, hade följaktligen ingen plåt kunnat tullas ut av dessa importörer, och 400 ton skulle ha omhändertagits av försörjningsmyndigheten. Efter att ha uppställt sådana villkor föreställer jag mig att inte ens herr von Friesen i mina kläder skulle ha behövt vara ängslig för att bifalla dessa licenser.

Prisfrågan var klar genom priskontrollnämndens godkännande. På grund av de villkor, som uppställts för ett bifall till licenserna och som skulle ha beaktats vid uttullningen, där en tjänsteman från industrikommissionen skulle ha bevakat statens intressen, kunde inte heller plåten ha använts på något illegalt sätt. Då förstår jag inte, vad det fanns för anledning att inte ta vara på en trolig möjlighet att hjälpa upp det inhemska marknadsläget genom att förse vår marknad med en vara, som det rådde en stor brist på.

Herr von Friesen gav några åsnesparkar när det gällde andra frågor, som inte hade det minsta att göra med detta ärende. Jag har också till min överraskning läst i någon tidning om järnhandlarnas besök hos mig. Det finns en förklaring till dessa skrivelser, om herr von Friesen vill ha reda på den, men jag tycker att denna fråga ligger utanför det ärende, som vi ha behandlat här, och jag skall därför inte ta upp tid därmed.

Vederbörande importörs talekonst, som skulle ha varit avgörande för ett bifall till licensen, anfördes också av herr von Friesen, och det var ett mycket använt argument i den press, som i detta ärende ville komma åt mig. Vidare talas om den s. k. barndomsbekantskapen mellan mig och en av importörerna. Jag kan här citera en folktopartitidning, som ändå i den journalistiska anständighetens namn konstaterar, efter att ha intervjuat ifrågavarande importör, att denne själv uppger att han första gången träffat statsrådet Sträng som hastigast på ett möte i en väst-

Granskning av statsrådsprotokollen.

kuststad våren 1947 och andra gången då han uppvaktade statsrådet Sträng i licensärendet. Jag har varit angelägen om att kanske så här litet mer post festum även få den historien tillrättalagd.

Herr talman! Herr von Friesen slutade med att säga, att ett sådant här flagrant fall av ministerstyre inte hade behövt inträffa, om statsrådet hade blivit befriad från att syssla med regleringarna. Den, som prövat på folkhushållningsministerns syssla under dessa år, när vi av olika och jag gissar av denna kammare respekterade skäl varit tvingade att ha den hårdaste reglering över det svenska näringslivet, antingen han hade bytt med mig eller med min företrädare, herr Gjörës, skulle säkerligen ha sagt detsamma som vi sade, nämligen att det vore utomordentligt angelämt, om man sluppe syssla med det svenska folkets regleringsbekymmer. Men vi sitta inte i regeringen för att slippa undan besvär, utan vi sitta där för att försöka lägga besvären till rätta. Man kan då få fråga sig: Agerar jag nu inom konstitutionens ramar? Det måste vara det väsentliga även om den enskilde individens intressen få komma i andra hand. Eller också får man, när man befinner sig i detta läge, försöka åstadkomma en kompromiss, som innebär, att man gör vad som göras kan för att tillmötesgå de människor, som komma upp med sina bekymmer, då tidsnöden lägger hinder i vägen att vara så byråkratisk, som herr von Friesen anser att en folkhushållningsminister bör vara. I ett sådant fall får ministern ta risken av att vara mindre byråkratisk och mera mänsklig, och han kan göra det, åtminstone i detta läge, om han förser sitt handlande med sådana säkerhetsklausuler, som onekligen skedde i detta mycket omskrivna fall.

Herr von FRIESEN (kort genmäle):
Herr talman! Den för en vanlig enkel ledamot av kammaren tillmätta replik-

tiden tillåter mig inte att gå in på alla de felaktigheter, som herr statsrådet kommit med i sitt anförande. Jag skall bara ta upp tre stycken.

För det första sade herr statsrådet, att det var så få som hade biträtt reservationsanmärkningen i konstitutionsutskottet. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att samtliga socialdemokrater och en bondeförbundare tryggade regeringens majoritet, då ärendet avgjordes i utskottet. Att inte flera ledamöter ha biträtt reservationsanmärkningen beror därpå, att två högermän ingrepp på ett behjärtansvärt sätt till herr statsrådets hjälp — sådana händelser, herr statsråd, ha inträffat alldeles nyligen i andra sammanhang.

För det andra sade herr statsrådet, att en interpellation mot slutet av förra årets riksdag hade framställts till chefen för folkhushållningsdepartementet. Det är så till vida riktigt, att en enkel fråga framställdes den 8 december till samma statsråd — riksdagens sista arbetsplenium var den 13 december. Enligt de regler, som jag förmodar statsministern nu har talat om för herr statsrådet skola gälla beträffande besvarande av enkel fråga, förefanns knappast någon tidsnöd när det gällde att besvara herr Edströms fråga i denna angelägenhet.

För det tredje kan jag meddela, att jag under tiden har suttit och läst prisregleringens 12 § rörande ansvarigheten för köpare och säljare, och jag har därvid inte kunnat komma till något annat resultat än att båda dessa parter under vissa förhållanden äro förvunna till ansvar. Jag skall be att gemensamt med herr statsrådet få läsa denna paragraf en gång till för att se, om det är herr statsrådet eller jag, som läser dåligt innantill.

Slutligen sade herr statsrådet, att han tyckte att medborgarna skola få gå till kungen fram. Jag fick nästan det intrycket, att det var Hans Majestät Konungen Själv, som jag hade äran att

tala med i detta sammanhang — det intrycket får man ofta när det gäller herr statsrådet Sträng — och i detta fall vill jag inte bestrida riktigheten av vad han sade, men jag vill bestämt framhålla, att konungens rådgivare eller chefen för ett departement icke får göra en så slarvig utredning, som herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet gjorde vid det tillfället. Hade en vanlig affärsbank fått besök av vederbörande importörer, hade den på fem minuter skaffat sig upplysningar om dessa personer, under det att det för herr statsrådet och herr statsrådets speciella rådgivare i departementet tycks ha tagit lika lång tid för att skaffa sådana upplysningar, som ha lett till en felaktig slutsats i detta avseende.

Till slut skall jag bara påpeka, att herr statsrådet talar om sitt sunnda förstånd. Jag vill inte alls bestrida förekomsten av detta, men jag vidhåller att utredningen var slarvigt gjord. Herr statsrådet säger själv att han gjort en utredning och funnit, att firman i Falkenberg var inregistrerad, under det att polisrapporten säger att firman icke var inregistrerad. Jag tror att polisrapporten hade rätt i detta fall.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det är ju klart att jag var intresserad av att få reda på alla de felaktigheter, som jag skulle ha gjort mig skyldig till i mitt förra anförande. Jag tyckte nog att deras vikt och betydelse ganska dåligt korresponderade med all den kraft och yvighet, som kännetecknade herr von Friesens andra anförande. Jag skall bemöta anmärkningarna i tur och ordning.

Herr von Friesen säger, att statsrådet gjorde sig skyldig till ett fel. Det skulle inte bara vara fem reservanter i utskottet på denna punkt, utan de voro flera. Av en eller annan anledning ha de emellertid inte skrivit på

Granskning av statsrådsprotokollen.

reservationen. Dessutom hade statsrådet fått hjälp av ett par högermän. Ja, jag tvivlar nog på att dessa båda högermän hjälpt mig av någon speciell veneration för min person. Förmodligen var orsaken helt enkelt den, att de tyckte att herr von Friesens reservation var så pass småtteribetonad, att de inte ville sätta sina namn under den i detta sällskap. Det är, efter vad jag kan förstå, den enda rimliga och sakliga motiveringen och den motivering man honnettemang kan ge till en ledamot av kammaren.

Den andra felaktigheten jag skulle ha gjort mig skyldig till i mitt anförande var, att jag sade att det var fråga om en interpellation, då det i stället var en enkel fråga. Det är riktigt, herr von Friesen, det var endast en enkel fråga; där fick herr von Friesen således en poäng. Jag vill emellertid också framhålla, att denna fråga ställdes så sent som den 8 december. Riksdagen skulle sluta den 13, och vid min konferens med presidiet i andra kammaren sade man ifrån att det icke tilläts något besvarande av denna fråga vid denna riksdagssession. Om herr Edström hade tyckt att denna fråga var matnyttig hade han haft möjlighet att komma tillbaka med den tre à fyra veckor senare, när riksdagen på nytt sammanträdde omkring den 10 januari. Han gjorde inte detta, och det kanske beror på att han, när han studerat akterna, kommit till samma resultat som hans partikamrater i konstitutionsutskottet.

Vidare säger herr von Friesen — detta skulle vara den tredje felaktigheten — att när han läser prisregleringslagen, så framgår det att köpare och säljare ha samma ansvarighetsställning. Ja, det är möjligt att det står i prisregleringslagen. Jag hade nog också samma uppfattning. När jag emellertid läste igenom polisrapporten och konstaterade — som jag nämnde i mitt första anförande — att en så lång rad av de mest seriösa och respektabla före-

Granskning av statsrådsprotokollen.

tag utnyttjat den svarta marknaden för att köpa plåt, då frågade jag mig om inte detta var åtalbart. Jag fick svaret att köparna inte äro åtalbara utan endast säljarna. — Vi kunna naturligtvis fortsätta att rota i detta om det tjänar någonting till, och då kanske vi kunna lösa frågan om det är herr von Friesen eller jag som har fel.

Herr von Friesen slutar sedan med att säga, att han inte kan förlåta mig att jag gjort en sådan slarvig utredning. Detta skulle således i stort sett vara resultatet av det hela! Anmärkningen i konstitutionsutskottet säger ingenting om detta, utan den byggs upp på andra argument. Det är ju möjligt att en bank skulle ha gjort en noggrannare utredning. Jag menar emellertid att det är en ganska sekundär fråga om utredningen var detaljerad eller gjord i grova drag, och detta helt enkelt därför, att de villkor som åsattes licenserna voro sådana, att de icke kunde användas i annan form än på legala och respektabla vägar. Om man hade utnyttjat licenserna och inte haft någon fabrik i Falkenberg, då hade ett plåtparti på 600 ton fått ligga i tullen tills fabriken kommit i gång. Hade fabriken emellertid inte kommit i gång, då kan jag försäkra herr von Friesen att det inte varit någon svårighet för myndigheterna att använda detta parti på ett lämpligt sätt. Övriga 400 ton skulle ha gått direkt till myndigheterna. I både herr von Friesens argumentering och i andra framställningar, där man klagat över detta, har man sorgfälligt glömt bort just dessa villkor för licensieringen, vilka äro helt avgörande i detta fall.

Herr von FRIESEN (kort genmäle): Herr talman! Jag skall endast bemöta en sak i herr statsrådets anförande.

Herr statsrådet säger, att framställaren av den enkla frågan kunde ha upprepat sin fråga i januari. Detta gjorde han emellertid inte, och varför? Det kan jag tala om för herr statsrådet. På

nyåret fick han klart för sig att konstitutionsutskottet hade för avsikt att taga upp just denna fråga, och då var det ingen mening med att upprepa den i riksdagen.

Jag är ledsen över att behöva gäcka herr statsrådets förhoppning om att framställaren av frågan skulle vara oense med mig om denna sak. Han vidhåller alldeles bestämt sin uppfattning. Han är inte i tillfälle att själv framföra sin mening, eftersom han på regeringens uppdrag befinner sig utomlands för närvarande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det enda samvetsqual jag haft i samband med hela detta ärende har föranletts av att herr Edström icke fick tillfälle att debattera denna fråga med mig här i kammaren. Herr von Friesen har emellertid avlyft även denna sista sten från mitt bröst genom att tala om, att det var i fullt samförstånd mellan honom och herr Edström som den sistnämndes irritation över detta ärende tog sig uttryck i denna konstitutionsutskottets anmärkning, som vi haft tillfälle att debattera här i dag.

Herr LÖFROTH: Herr talman! Herr von Friesen och jag ha i konstitutionsutskottet framfört en reservationsanmärkning rörande inrikesministerns handläggning av en dispensansökan till kommunalborgmästartjänsten i Kiruna.

De ärade kammarledamöterna ha säkert hört talas om den segslitna kampen om kommunalborgmästartjänsten i Kiruna. Att samhället Kiruna blev stad väckte kanske inte lika stor sensation som just förhållandena kring tillsättandet av ifrågavarande tjänst. I varje fall gick det betydligt lugnare till när detta samhälle blev stad än när denna tjänst skulle tillsättas.

Stadskamrer Hjalmar Falk i Kiruna, som sökte dispens, har en över 30-årig oklanderlig och väl vitsordad tjänst i

Granskning av statsrådsprotokollen.

kommunen bakom sig. Han har också haft en hel del kommunala och även statliga förtroendeuppdrag. Falk sökte, som sagt, dispens till ifrågavarande tjänst, och detta på direkt uppmaning av stadsfullmäktige i Kiruna, som ville ha honom till kommunalborgmästare. Länsstyrelsen ansåg också att Falk uppfyllde de fordringar, som böra ställas på en person som söker en sådan tjänst, och detta fastän han icke hade de juridiska meriter, som annars påfordras.

Som bekant lämnade regeringen Falks ansökan utan åtgärd. Visserligen hade länsstyrelsen i sitt utlåtande över dispensansökningen gjort vissa invändningar och blandat in stadsfullmäktiges utannonsering av tjänsten — man hade till och med ifrågasatt lagligheten av fullmäktiges beslut i denna fråga — trots att det fanns behöriga sökande. Däröfver kan man ha olika meningar, men om nu fullmäktige handlat orätt i fråga om utannonseringen av tjänsten, vad har då detta med Falks dispensansökan att göra? Enligt min mening är detta två helt skilda saker, vilket även statsrådet Mossberg medgav i ett telefonsamtal med mig dagen före konseljbeslutet. Jag hävdar, att då länsstyrelsen ansett att Falk fyllde de uppställda fordringarna för att söka dispens till en sådan tjänst, så borde han också ha fått denna dispens bifallen. Därmed hade man också givit rättvisa åt mannen och givit honom tillfälle att söka tjänsten i fri tävlan med andra.

Jag förstår mycket väl vad statsrådet syftade till när han lämnade Falks ansökan utan åtgärd. Trots det vällovlige syftet nådde man emellertid inte det mål, som man avsåg att vinna när man utestängde Falk från denna tjänst. Som bekant blev det till slut den person, som utrett frågan om Kiruna skulle bli stad eller inte, som fick tjänsten. Han sökte först vid den tredje utannonseringen av tjänsten. Denna person hade, liksom Falk, haft tillfälle att vid två föregående tillfällen söka tjänsten, men

han väntade till den tredje gången. Det märklige är också att den person, som var tillförordnad kommunalborgmästare, hade fått dispens av regeringen innan valet ägde rum, men såväl han som en annan sökande, en jurist, tvingades att återtaga sina ansökningar, så att den som sökte för tredje gången blev ensam herre på täppan och följaktligen blev vald.

Jag har velat framhålla, att när man behandlar en dispensansökan till en tjänst så böra endast sakliga synpunkter vara vägledande och avgörande och inte helt ovidkommande saker.

Herr andre vice talmannen OLSSON: Herr talman! Det är inte min mening att diskutera den rätt, som eventuellt har förmenats borgmästaraspiranten i Kiruna. Jag skulle i stället vilja säga några ord om den nåd, som regeringen i andra sammanhang låter flöda. Denna överflödande nåd har varit föremål för uppmärksamhet i konstitutionsutskottets dechargearbete.

Utskottet har inte gjort någon anmärkning, men utskottet har funnit skäl att i en mindre vanlig form lägga fram ett material till belysning av nådeinstitutets tillämpning under fjolåret. Det framgår av den statistiska bilaga, som fogats till utskottets dechargememorial, att nådeansökningarna på längre sikt visa en tämligen stark tendens till ökning och att antalet helt eller delvis bifallna nådeansökningar ökat ännu mera. Allra mest överraskande är den synnerligen starka ökningen av sådana nådeansökningar, som bifallits med avvikelse från högsta domstolens yttrande.

Antalet nådeansökningar har minskat sedan 1944 och 1934, men det har ökat sedan 1939 och ännu mera sedan 1924 och 1929. Sedan 1929 har antalet mer än fördubblats och sedan 1924 nästan tredubblats. Antalet helt eller delvis bifallna nådeansökningar har mer än

Granskning av statsrådsprotokollen.

femdubblats sedan 1924 och 1929. Det har ökat mycket starkt sedan 1939, men det har i någon mån minskat sedan 1934 och 1944. Avvikelserna från högsta domstolens yttrande äro mest iögonfallande. De stannade 1924 och 1929 vid 17 respektive 13, ännu 1934 vid 33, men 1939 hade siffran sprungit upp till 60, och fem år senare hade denna siffran fördubblats till 126. I fjol nådde siffran ända upp till 164. Sedan 1939 ha avvikelserna från högsta domstolens yttrande mer än fördubblats, och sedan 1929 ha de tolvdubblats.

Med tanke på dessa siffror är det inte underligt, om antalet nådeärenden sedan 1920-talet utvisar en mycket stark ökning. Det är inte heller underligt att nådesökande i ett mycket stort antalet fall redan efter underrätts dom gått nådevägen till Kungl. Maj:t i stället för att i vanlig ordning överklaga underrättens domslut. Fråga är dock, om denna utveckling av nådeinstitutet står i god överensstämmelse med den nya rättegångsordningens grundläggande krav på muntlighet, omedelbarhet och offentlighet. Skola ett tusental nådeärenden avgöras vid årets femtio eller sextio konseljer, så måste det i stor utsträckning bli en sådan pappersprövning, som vi med den stora rättegångsreformen velat komma ifrån.

Jag uppskattar justitieministerns humanitära inställning, och jag vill naturligtvis inte göra gällande, att justitieministern skall vara bunden av högsta domstolens yttrande. Jag vill inte heller göra riksdagen till någon femte instans i nådefrågor. Men förre hovrättspresidenten och justitieministern Schlyter, vars juridiska sakkunskap torde uppskattas även av majoriteten i andra kammaren, uttalade emellertid i fjol i medkammaren: »Utvecklingen bör gå i den riktningen, att en mycket väsentlig del av nådeinstitutets tillämpning överflyttas på domstolarna, så att tillämpningen av den rätt föräldrade metoden, att dessa frågor skola

avgöras i konselj, väsentligen nedbringas.» Jag tror att detta är ett riktigt bedömande av en kunnig och erfaren domare. Utvecklingen bör inte gå i motsatt riktning, så att Kungl. Maj:t blir en rättsinstans över högsta domstolen.

Bland fjolårets nådemål har jag, liksom ett antal reservanter, fäst mig vid behandlingen av rattfyllerimålen. Frågan om rättskipningen och rattfylleristerna är inte ny. Den har diskuterats i olika sammanhang under senare år, även här i riksdagen. Under förarbetena till de senast gjorda lagändringarna i fråga om rattfylleriet uttalades, att då det gällde att bekämpa den fara, som alkoholförtäring i samband med förande av motorfordon innebär, så vore det ändamålsenligt att successivt föra lagstiftningen fram mot strängare regler och därigenom undan för undan vänja motorfordonsförarna till allt större varsamhet i umgänget med rusdrycker. Senast för ett par dagar sedan yttrades här i kammaren, att motorförarna måste bära sitt ansvar. Detta krav har med växande styrka förts fram i samma mån som den allmänna opinionen lärt sig förstå, i vilken särskilt hög grad motorförarna äro ansvariga för människors liv och välfärd. Den som syndar mot det grundläggande säkerhetskravet att inte i spritpåverkat tillstånd framföra motorfordon, han har sällan någon ursäkt att vänta inför den allmänna folkmeningens domstol. Justitieministern uttalade också förlidet år i första kammaren: »Om en person som har gjort sig skyldig till rattfylleri skall få nåd, fordras det andra och mycket starkare skäl än när det gäller nådeansökningar för de flesta andra brott.»

Mot denna bakgrund måste man förvånas över att antalet benådade rattfyllerister, trots allt, synes bli allt större. År 1948 var det 27, i fjol steg antalet till 39. Bland dessa voro flera chaufförer och bussförare, som måste anses

bära ett alldeles särskilt ansvar för sin framfärd på vägarna. 1948 bifölls 12 nådeansökningar mot högsta domstolens avstyrkande, i fjol sprang detta antal upp till 30. Att antalet nådeansökningar under dessa förhållanden ökat är knappast ägnat att förvåna. År 1948 var det något över hundra. I fjol steg antalet till 144.

Det är naturligtvis inte meningen att här diskutera de särskilda fallen. Så mycket kan emellertid sägas, att det även från principiella utgångspunkter många gånger är ytterligt svårt att uppskatta motiven för beviljad nåd. Ett fall har framdragits som formell utgångspunkt för den föreliggande reservationsanmärkningen. Det är fråga om en officer, som för onykerhet vid förande av bil samt ovarsamt förande av bil av hovrätten dömts till två månaders fängelse. Med två dagars mellanrum hade han gjort sig skyldig till rattfylleri. Den ena gången visade blodprovet en alkoholkoncentration av inte mindre än 2,56 pro mille. På en tämligen rak vägsträcka kolliderade han med en mötande bil. Båda bilarna samt två passagerare i den mötande bilen skadades. Det var inte första gången, som denne man gjort sig skyldig till spritmissbruk. År 1940 fick han åtta dagars vaktarrest och två månaders suspension för fylleri. Samma år vårdades han på alkoholistanstalt, och 1944 fick han 15 dagars vaktarrest för fylleri. Tidigare hade han fått böta för våldsam motstånd. Som nådeskäl anförde han bland annat, att hans militära tjänstgöringsförhållanden av förklarliga skäl ändrats till hans nackdel. För övrigt åberopade han sin sinnesbeskaffenhet samt ömmande familjeskäl. Mot högsta domstolens avstyrkande fick han villkorlig dom med övervakning under en prøvotid av tre år.

I ett annat fall var det fråga om en man, som av hovrätten dömts till fem månaders fängelse för rattfylleri, ovarsamt förande av bil och avvikande från

Granskning av statsrådsprotokollen.

kollisionsplats. Han hade spritpåverkad och på en rak vägsträcka kört på en cyklande gammal kvinna, som fick så svåra skador att hon länge måste vårdas på lasarett. Efter olyckan avlägsnade han sig från platsen, och då polisen kom, nekade han till en början helt till sin framfart. Rådhusrätten hade i sin dom förklarat, att av hänsyn till den allmänna laglydnaden begärd villkorlig dom ej borde komma i fråga, högsta domstolen fann inga skäl att tillstyrka nådeansökningen, men regeringen nedsatte straffet till tre månaders fängelse i enlighet med vad ett justitieråd tillstyrkt.

I ett tredje fall var det fråga om en man, som av hovrätten dömts till en månads fängelse för rattfylleri. Han hade tidigare tre gånger dömts för smärre trafikförseelser, men han var i övrigt ostraffad. En söndag körde han spritpåverkad bil här i Stockholm. Blodprov visade en alkoholkoncentration av inte mindre än 2,67 pro mille. Som nådeskäl åberopade han att han på grund av sjukdomsfall i familjen inte varit vid sina sinnens fulla bruk och att han inom kort skulle emigrera till Förenta staterna. Han fick villkorlig dom med övervakning under en prøvotid av tre år. Amerikaresan har visst inte blivit av.

Jag skall inte trötta med flera exempel, men jag vill uttala den förhoppningen, att det för 1949 års trafikutredning skall bli möjligt att redan i år lägga grunden för en tidsenlig lagstiftning mot den allvarliga samhällsfara, som det innebär att förtära alkohol i samband med förande av motorfordon. Erfarenheten visar med skrämmande tydlighet, att det fordras strängare rättsregler för att vänja motorfordonsförarna till större varsamhet i umgänget med rusdrycker. Lagstiftningen måste ha ett uppfostrande syfte, och detta syfte bör inte motverkas genom en överflödande nåd, som kan sätta straffets hela ändamål i fara. Detta gäl-

Granskning av statsrådsprotokollen.

ler i allmänhet, och det gäller inte minst om dessa banditer på vägarna, som rattfylleristerna ha blivit. Om inte detta beaktas utan var tredje eller var fjärde nådeansökande rattfyllerist även i fortsättningen kan påräkna att helt eller delvis få sin ansökan bifallen, då är jag ganska säker på att den reservationsanmärkning, som jag nu pekat på, kommer att — oberoende av alla parti-gränser — följas av en majoritetsanmärkning.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! I konstitutionsutskottets memorial omnämnes också den anmälan, som jag tidigare under denna riksdag har riktat mot inrikesminister Mossberg. Att denna anmälan rörde sig om statsrådets åtgärder beträffande kommunsammanslagningen och dess genomförande var ju inte så svårt att gissa efter det anförande jag höll vid årets remissdebatt.

Det var särskilt det förhållandet att statsrådet genom sina åtgärder och beslut har sammanfört en rad hela landskommuner med städer och köpingar som jag riktade mig emot. I de direktiv för kommunsammanslagningens genomförande, som riksdagen godkänt, har man just beträffande en sammanläggning av hela landskommuner med städer och köpingar antagit ett av statsrådet själv formulerat uttalande, som säger, att en sådan sammanläggning skall ske endast om särskilt starka skäl äro för handen.

I exempel, som jag anført i min anmälan, har jag kunnat påvisa, att statsrådet vidtagit sådana åtgärder som jag här påtalat utan att några som helst starka skäl för en dylik sammanläggning förelegat. Vad jag särskilt pekade på, därför att jag känner till det mycket väl, voro de förhållanden, som gällde min egen kommun och de närmaste grannkommunerna. Där hade tidigare utredningsmannen, länsstyrelsen och

kammarkollegium också de föreslagit en sammanläggning, men enligt mitt förmenande under helt andra former än vad statsrådet sedan fattade beslut om. Det rör sig om en landsbygd, som omfattar över 20 000 hektar jordbruks- och skogsbygd, och inom detta område ligger en liten köping med en areal på — om jag minns rätt — bara omkring 180 hektar; det övriga är alltså praktiskt taget ren jordbruksbygd. Länsstyrelsen och kammarkollegium hade här föreslagit en sammanläggning med bibehållande av detta stora områdes utpräglade landsbygdskaraktär — men statsrådet gick en helt annan väg, i det han gjorde området till köping.

Här ha vi sålunda på ett område, vilket i verkligheten är väsentligt större än hela Stockholm, fått en köping, som omfattar ren jordbruksbygd. Det är, tycker jag, ganska märkligt att man kan göra någonting sådant, särskilt som det icke kan anföras några som helst starka skäl för att vidta en dylik åtgärd. Konstitutionsutskottet tycks emellertid ha funnit, att statsrådet handlat på ett sådant sätt att det inte var anledning att rikta något klander mot honom. Det är tydligen jag som tagit fel; jag har trott, att ett statsråd hade skyldighet att i görligaste mån följa av riksdagen fastställda direktiv för en viss reforms genomförande. Men det är uppenbarligen inte på det sättet, och det har konstitutionsutskottet tydligen också för sin del ansett, om jag tolkat dess ställning rätt.

Jag måste säga, att vad som skett vid kommunreformens genomförande utgör ganska märkliga exempel på huru fastställda direktiv för en reforms genomförande — vilka tydligen tillkommit med främsta syfte att förmå riksdagen att godkänna reformförslaget — sedan detta väl skett uppenbarligen kan frångås, så att vederbörande statsråd där efter kan handla ungefär som han själv finner lämpligt, utan att han behöver befara några obehagliga efterräkningar. För min del tror jag, att om

svenska folket vetat hur kommunsammanslagningen skulle komma att genomföras och vilka konsekvenser den skulle få för den egentliga landsbygden, hade reformen aldrig blivit beslutad, i varje fall inte i den utsträckning och på det sätt som nu blev fallet.

Just det, som statsrådet har gjort i ett stort antal fall, att slå ihop rena landsbygdsområden med städer och köpingar tror jag får mycket olyckliga konsekvenser för landsbygdsområdena. Jag har redan sett en rad uppgifter om och exempel på hur man satt i gång förberedelser, som jag vill säga närmast innebära en forcering av den egentliga landsbygdens avfolkning. Allt skall nu centraliseras till tätorter. När det gäller det fall, som jag alldeles särskilt påpekade i min anmälan, är man nu i gång med förberedelser för att från landsbygden dra bort institutioner och inrättningar av olika slag; det gäller skolväsendet, det gäller socialvården och kommunalförvaltningen m. m. — allt detta skall centraliseras till tätorten. Och så är det också med samlingslokaler, så är det med småindustri och annat.

Detta är åtgärder som äro konsekvenser av statsrådets handläggande av denna fråga i strid med gällande direktiv och bestämmelser för kommunsammanslagningens genomförande. Vi få på det här sättet ett, som jag skulle vilja kalla det, Tätorts-Sverige — det är för övrigt ett mycket tråkigt ord, detta »tätort», men det har blivit godtaget — dit allt det skall dragas ihop, som hittills i mycket stor utsträckning givit liv och prägel åt en bygd. Och vad blir sedan kvar ute på den sålunda utarmade egentliga landsbygden? Jo, av institutioner och sådant få vi väl en och annan småskola kvar — allt det andra skall centraliseras, som det så vackert heter.

För mig ter sig utvecklingen ganska skrämmande. Jag hoppas verkligen, att inrikesminister Mossberg inte heller

Granskning av statsrådsprotokollen.

skall komma att känna någon större tillfredsställelse över vad som här kommer att drabba den svenska landsbygden. Jag ser för min egen del ganska mörkt på framtiden i detta fall och beklagar, att man från statsrådets sida handlat i strid mot de bestämmelser, som riksdagen antog och som säkerligen voro avgörande för att denna reform skulle komma att genomföras.

Jag har självfallet, herr talman, intet yrkande att ställa.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HAMMAR: Herr talman! I överensstämmelse med föreliggande memorial har inom konstitutionsutskottet yrkats anmälan enligt § 107 regeringsformen mot ministern för utrikesärendena och chefen för handelsdepartementet. Anmälan gäller underlåtenhet att i vederbörlig omfattning utverka sådan behandling av handelsöverenskommelser, som föreskrives i § 12 regeringsformen. Då denna reservationsanmälan också upptar mitt namn, torde det försvara sig om jag med några ord redogör för de synpunkter, som reservanterna lagt på detta spörsmål. Självfallet har jag i likhet med övriga reservanter icke någon hemställan att göra.

Som bekant säger § 12 regeringsformen att om det är fråga om en överenskommelse av större vikt med en främmande makt, skall ärendet föreläggas riksdagen till godkännande. Avslutas emellertid överenskommelsen utan detta föreläggande — det är fortfarande fråga om ett ärende av större vikt — skall i varje fall utrikesnämnden eller utrikesutskottet ges tillfälle att yttra sig. Regeringsformen §§ 53 och 54 utveckla närmare utrikesnämndens och utrikesutskottets uppgifter. Klart och otvetydigt säges det ifrån att i alla utrikesärenden av större vikt bör rådplägnings med utrikesnämnden äga rum före avgörandet. Då ett ärende be-

Granskning av statsrådsprotokollen.

handlas på detta sätt, skola självfallet alla tillgängliga handlingar och upplysningar meddelas nämnden, och vid ett kommande sammanträde delgives sedan nämnden det beslut i ärendet, som Konungen har fattat.

Det har syntts mig vara av ett visst värde att för kammarrens ärade ledamöter aktualisera innehållet i dessa tre paragrafer, §§ 12, 53 och 54 i regeringsformen, när jag nu går att redogöra för den reservationsanmälan som jag avgivit.

Under år 1949 ha inte mindre än 49 handelsöverenskommelser träffats med främmande makter. Hur många av dem, som kunna hänföras till kategorien frågor »av större vikt», är inte möjligt att avgöra, i varje fall inte för reservanterna. Men så mycket står ändå klart för oss alla, att med den betydelse, som Sveriges handelsöverenskommelser med främmande makt i närvarande läge ha för vår folkhushållning, måste en del av dessa överenskommelser betecknas såsom ärenden »av större vikt». Reservanterna ha också pekats på några av dessa avtal, som jag emellertid inte här tar mig tid att räkna upp.

Av dessa 49 överenskommelser ha bara två blivit underställda riksdagens prövning. Orsaken till att så inte skett beträffande övriga kunna vara många, och reservanterna äro ju inte blinda för giltigheten av dessa skäl, t. ex. nödvändigheten av att fatta ett snabbt beslut eller någonting sådant. Mot förfaringsättet att inte förelägga frågorna för riksdagen kunna således i och för sig några vägande anmärkningar inte göras, även om jag personligen menar, att andemeningen och ordalydelsen i regeringsformens § 12 borde litet mera ha beaktats, så att riksdagen oftare beretts tillfälle att taga ställning till dessa överenskommelser.

Men om frågorna inte föreläggas riksdagen, återstå ju utrikesnämnden och utrikesutskottet. Gå vi till föredragningslistorna för utrikesnämnden, finna

vi att frågan om eventuella handelsöverenskommelser inte i något fall upptagits på dessa. Det är möjligt, att listorna kompletterats vid nämndens möten, men kvar står likväl som ett faktum att nämndens ledamöter inte på förhand haft kännedom om ifrågavarande ärenden. Enligt utrikesutskottets protokoll ha handelspolitiska frågor varit före vid jämförelsevis få tillfällen och detta endast i den formen, att redogörelser lämnats och diskussion i avslutning därtill ägt rum. Med hänsyn till beskaffenheten av den behandling, som sålunda förekommit, synes det reservanterna uppenbart, att denna ingalunda varit sådan som regeringsformens § 12 avser. Då riksdagens organ träda i riksdagens ställe, kan det icke vara till fyllest, att ärendena presenteras allenast genom en muntlig föredragning; meningen måste vara, att yttrandena skola avgivas på grundval av framlagda handlingar, preliminära beslut eller dylikt. Än mindre kan det vara till fyllest att redogörelser för överenskommelser av olika slag meddelas utrikesnämnden i efterhand. Regeringsformens § 12 avser självklart — åtminstone ha reservanterna fattat saken så — att yttrandena skola avgivas, innan avgörande träffas.

Herr talman! Redan år 1946 var det ärende, som det nu är fråga om, vid ett par tillfällen uppe till behandling i riksdagen. Närmast var det en interpellation av herr Herlitz i första kammaren, som åstadkom debatten. Ett stort antal överenskommelser av betydande vikt ur politisk och ekonomisk synpunkt hade nämligen ingåtts under kriget, utan att överenskommelserna förelagts riksdagen. Tidigare däremot hade riksdagen kunnat utöva betydligt större inflytande på vår handelspolitik. Detta medgavs också från regeringens sida under interpellationsdebatten, men man påpekade samtidigt, att under kriget vissa skäl lagt hinder i vägen för regeringen att framlägga han-

delsavtal och dylikt för riksdagen, t. ex. nödvändigheten av att träffa avtal på mycket kort tid. Emellertid ställde man sig mycket positiv till saken och underförstod, att riksdagens inflytande skulle stärkas på ifrågakvarande område. Interpellanten tackade också i vederbörlig ordning för det avgivna löftet.

Dåvarande handelsministern lovade att sympatiskt överväga propå om att föredraga avtal för utrikesnämnden. Ja, hans löfte var ännu positivare. »Det har varit en bestämd politik från min sida», sade han, »att handelsavtal utöver vad som föreskrives i regeringsformen i största möjliga utsträckning skola föreläggas riksdagen.» Och ännu mera hoppogivande var ett annat löfte som avgavs från statsrådsbänken. Det lydde: »Vi böra nu enligt min mening i möjligaste mån återgå till den praxis, som rådde före kriget beträffande tillämpningen av stadgandet» — det var regeringsformens § 12 det gällde. Detta löfte, som alltså visade en mycket resonabel inställning och som helt gick i stil med reservanternas uppfattning avgavs av ministern för utrikes ärendena.

Då reservanterna mena, att det dock har brustit på denna punkt, ha vi nu inom konstitutionsutskottet yrkat anmälan enligt regeringsformens § 107 på vederbörande statsråd. Det är emellertid, herr talman, uppenbart att jag vid detta tillfälle icke ställer något särskilt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

Bidrag till Stockholms högskola.

§ 5.

Anslag till Stockholms och Göteborgs högskolor m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till Stockholms och Göteborgs högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Avd. I.

Bidrag till Stockholms högskola.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Jag skall som motionär om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola be att med några ord få belysa denna fråga.

Den uppgörelse, som staten, högskolan och Stockholms stad träffade 1948, avsåg ju att ge en stabil finansiell grund åt högskolan, som råkat i ett visst nödläge på grund av penningvärdeförsämringen och sinandet av de donationsmedel, som tidigare varit ett väsentligt stöd för högskolans verksamhet. Ansvaret för dess ekonomi delades då mellan staten och Stockholms stad, och för den upprustning av högskolan, som var nödvändig för denna likaväl som för andra akademiska utbildningsanstalter, skapade man här en grundval. I denna upprustning, för vilken man också överenskom om en bestämd plan, ingick såsom ett första led avskaffandet av de terminsavgifter, vilka givit studenterna vid Stockholms högskola en olycklig särställning i jämförelse med de studerande vid statsuniversiteten.

Nu är det så med högskolan och dess upprustning att det är en sak som aktualiserats senare än när det gäller andra vetenskapliga institutioner. Det har skett i en investeringsbegränsningsarnas epok och i ett kärvare statsfinan-

Bidrag till Stockholms högskola.

siellt klimat, vilket gjort, att upprustningen icke kunnat fullföljas i den takt, som man avsåg då man planlade den, och på detta förhållande har också frågan om terminsavgifterna strandat. I rådande ekonomiska läge har Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna fullfölja den överenskommelse, som tidigare träffats härom, och samma ståndpunkt som hävdats vid föregående riksdagar har nu åter intagits av Kungl. Maj:t.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att såsom framgår av det föreliggande utlåtandet och den kungliga propositionen har Stockholms stad, som är den andra parten i fråga om högskolans ekonomi, förklarat sig villig att åtaga sig att täcka sin del av den ökade brist, som skulle följa med ett bortfall av de inkomster terminsavgifterna utgöra.

Det är klart att det ekonomiska läge, i vilket vi befinna oss, inte kan få innebära en fastfrysning av budgeten eller en nedfrysning av anslagsbehov, som äro trängande. Där måste man alltså komma till en avvägning av angelägenhetsgraden, och jag har för min del i min motion tillåtit mig anse, att angelägenhetsgraden för denna student-sociala åtgärd är mycket hög.

Jag skulle vilja säga, att då man som i det just utdelade statsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om student-sociala åtgärder tillstyrkt en rad åtaganden från statens sida för demokratisering av den akademiska utbildningen, borde väl ändå bland det första där vara att ta bort det hinder i form av terminsavgifter, som i verkligheten föreligger för de studenter, vilka studera vid Stockholms högskola. För t. ex. filosofie magistrar med en genomsnittlig studietid av elva terminer rör det sig om något mer än 1 500 kronor. Det är alltså en rätt betydande belastning, och denna blir desto kännbarare som det bland dem som studera här i Stockholm och således måste leva i denna dyra stad finns många, som samtidigt försörja sig själ-

va med eget arbete och alltså få studera på sin fritid. Därigenom förlängas givetvis studierna, och därmed bli terminsavgifterna relativt mera betungande.

Dessa omständigheter, herr talman, förefalla mig böra tillsammans konstituera skäl av den angelägenhetsgrad, att man nu borde fullfölja den plan att avskaffa terminsavgifterna, som låg i överenskommelsen av 1948. Ett särskilt skäl härför föreligger också däri, att en av högskolans viktigaste uppgifter ju är utbildningen av kompetenta lärarkrafter, varpå det som bekant råder brist, och detta är alltså en omständighet, som talar för ett underlättande snarast av de akademiska studierna. Det är en omständighet av samma slag som föranlett Kungl. Maj:t och riksdagen att tidigare ta bort motsvarande avgifter för tandläkarhögskolorna.

Det kan ju invändas, att vi ha kvar sådana här avgifter vid några andra, mera fackligt betonade akademiska utbildningsanstalter. Vi ha motsvarande höga avgifter, t. o. m. något högre, vid de tekniska högskolorna och vi ha dem vid handelshögskolorna. Det är klart att med den ståndpunkt jag intar — jag är övertygad om att den även är statsmakternas — anser jag det principiellt önskvärt att även dessa avgifter tas bort. Detta ingår också som ett primärt krav i student-sociala utredningens förslag. I det läge vi befinna oss må det emellertid vara berättigat att ta hänsyn därtill, att vid de tekniska högskolorna och handelshögskolorna gäller det ju en i jämförelse med förhållandena vid Stockholms högskola relativt kort utbildningstid, och därför betungas inte de studerande vid dessa högskolor av terminsavgifterna i så hög grad som fallet är vid de längre studier, som dominera vid Stockholms högskola.

Herr talman! Med vad jag här anfört har jag velat erinra kammaren om de synnerligen starka och enligt min mening övertygande skäl, som föreligga

för det av mig ställda yrkandet. Men i det läge, som uppkommit efter statsutskottets behandling av saken, anser jag mig icke böra framställa något särskilt yrkande.

Herr SEVERIN: Herr talman! Jag kan ju inte klaga på att utskottet vid avvisandet av den motion, som jag jämte några andra kammarledamöter har väckt, har uppträtt bryskt. Tvärtom ger utskottet vid avvisandet motionärerna en liten klapp på axeln för de båda yrkanden som de framställt. I fråga om yrkandet om förstärkning av lärarkrafterna i morfologisk botanik, litteraturhistoria och nordiska språk säger utskottet således bl. a. att »ehuru vissa skäl tala för att särskilda medel i enlighet med vad i motionerna I: 446 och II: 544 påyrkats skulle ställas till förfogande för anställande av ytterligare lärarkrafter för ämnena morfologisk botanik, litteraturhistoria och nordiska språk, har utskottet likväl i rådande ekonomiska läge icke funnit sig böra biträda detta yrkande».

Och när det gäller yrkandet om inrättande av två laboratorbefattningar förstärker utskottet ytterligare sin välvilja och säger: »Utskottet har vid sin prövning av förevarande fråga funnit att goda skäl blivit anförda för uppförande på högskolans stat av de två omförmälda laboratorbefattningarna.» Utskottet tillägger: »Inom den nuvarande anslagsramen till Wenner-Grens institut synes också för närvarande en dylik åtgärd kunna vidtagas utan merkostnad för statsverket.»

Men trots att utskottet sålunda finner goda skäl föreligga för detta förslag och att ett genomförande därav inte skulle kosta statsverket något, så finner sig utskottet egendomligt nog icke dess mindre nödsakat att avvisa förslaget. Jag tycker att detta är rätt förvånande. Om någon kommer och framställer ett gott förslag, som därtill inte kostar någonting, så vill man väl gärna av

dessa tvenne premisser draga den slutsatsen, att förslaget bör tillstyrkas. Men statsutskottet har dragit den motsatta slutsatsen, även om utskottet visserligen förväntar att Kungl. Maj:t skall taga frågan under förnyat bedömande och snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag i ämnet, en förväntan vari jag mycket livligt instämmer.

Men jag skulle nog ändå ha varit glad, om utskottet nu kunnat tillstyrka förslaget; det kan nämligen hända att man får vänta för länge. De två laboratorbefattningar som det här gäller skulle besättas med två docenter, vilka för närvarande arbeta under ekonomiskt mycket otillfredsställande villkor. Det är mycket osäkert, om de i längden vilja fortsätta att arbeta under sådana villkor, detta så mycket mera som de redan äro internationellt bekanta vetenskapsmän och ha fått erbjudande från andra sidan Atlanten om ekonomiskt mycket fördelaktigare befattningar. Det skulle inte förundra, om de i stället för den tillvaro med mycket lågt honorerat arbete, som de flesta här i Sverige, skulle taga bättre betalda befattningar på annat håll, vilka kanske dessutom ge större möjligheter till vetenskaplig forskning än som nu erbjudas dem.

Jag är, herr talman, väl medveten om att det skulle vara ett slag i luften att yrka bifall till motionen. Trots de goda skäl, som även enligt utskottets mening föreligga för ett bifall till motionen, och trots att detta inte skulle kosta statsverket något, så är jag säker på att kammaren liksom utskottet finner sig icke kunna bifalla densamma, men väl däremot förväntar att Kungl. Maj:t skall taga saken under förnyat övervägande, och jag vill därför sluta med ett uttryckande av samma förhoppning.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Allmänna läroverken: Organisationsfrågor.*Avd. II och III.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

**Avlöningar vid allmänna läroverken
m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken.

*Avd. I.***Organisationsfrågor.**

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag vill först uttrycka mitt tack till departementschefen och statsutskottet för att man velat införa riksdagen framlägga förslag till en ny samrealskola i Malmö.

Däremot får jag uttala mitt beklagande av att varken departementschefen eller statsutskottet velat vara med om inrättandet av en femårig realskollinje vid flickläroverket i Malmö. Det kan visserligen, såsom både departementschefen och statsutskottet göra, sägas att i och med tillkomsten av den nya samrealskolan förbättras möjligheterna för flickorna att söka sig till den femåriga linjen. Men med hänsyn till den mycket starkt ökade tillströmningen till den femåriga linjen — jag skall med några siffror belysa den saken — blir dock förbättringen praktiskt lika med noll.

Intill den 26 april 1949 hade till intagning vid den femåriga linjen i Malmö anmält sig 209 flickor. I år söka 376, av vilka 97 i första hand vilja till flickläroverket, om en femårig linje där

upprättas. Om man nu vid den nya samrealskolan får tre femåriga linjer — något som dock är oviss — kan man räkna med 140 platser. Av de anmälda skulle, trots att den nya samrealskolan kommit till, endast kunna placeras 37 procent mot 35 procent förra året, då 73 av 209 sökande intogos.

När sålunda departementschefen och statsutskottet säga, att möjligheterna för flickor att i Malmö vinna inträde i den femåriga realskolan ha icke obetydligt förbättrats genom tillkomsten av samrealskolan, så är det visserligen sant att även en ökning av platsantalet med 2 procent innebär en förbättring, men den är dock så liten, att man kan säga att den inte har någon praktisk betydelse.

Härtill kommer att inrättandet av en femårig linje vid flickläroverket skulle stå i samklang med det principbeslut om en nioårig enhetsskola, som väl kommer att fattas vid denna riksdag. Vad kommer nämligen att inträffa, om flickläroverket i Malmö inte får en femårig linje, men däremot den nya samrealskolan har en sådan? Jo, de studiebegåvade komma att draga sig för att gå till flickläroverket och söka sig hellre till samrealskolan med dess femåriga linje, som gynnar de studiebegåvade. Det är därför som det i en motion i denna kammare, undertecknad av representanter för flera partier, lagts fram ett förslag om inrättande av en femårig linje vid flickläroverket.

Jag förstår mycket väl att de finansiella svårigheterna tala för ett avslag på motionen. Men med hänsyn till den obetydliga kostnadsökning, som det dock här är fråga om, och den stora vinst, som man skulle göra genom inrättandet av en femårig linje vid flickläroverket, så anser jag att det finns starka skäl att bifalla motionen. Vid en undersökning som man i Malmö gjort för att bilda sig en uppfattning om hur stort antal flickor, som skulle söka sig till en femårig linje vid flickläroverket,

Anslag till fångvården m. m.

ha 408 av de 410 som svarat — man har skickat ut frågeformulär till barnens föräldrar — uppgivit att de önska att en femårig realskollinje skall inrättas vid flickläroverket i Malmö. Det är, kan man säga, en ganska enhällig opinionsyttring för denna linje. Med tanke på att statsutskottet enhälligt gått emot detta har jag intet yrkande, men jag vill framhålla, icke minst med hänsyn till den nya skolreformen, att det vore lyckligt om man fick till stånd en femårig linje vid flickläroverket.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Afd. II.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till farmaceutiska institutet;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande statsbidrag till avlönande av övningslärare m. m.; och

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra ordinarie anställning för vissa folkskollärare vid tjänstgöring i högre skolor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Anslag till fångvården m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 131, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiede-

partementsärenden för den 17 mars 1950, föreslagit riksdagen att dels be-myndiga Kungl. Maj:t att i fångvårdsanstalternas personalförteckning vidtaga av departementschefen föreslagna ändringar, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas under budgetåret 1950/51, dels ock för nämnda budgetår anvisa följande anslag, nämligen å driftbudgeten under andra huvudtiteln till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 234 300 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 975 000 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av beklädnads- och sängutrustning m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m. ett reservationsanslag av 120 000 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Inventarier m. m. för fångkolonier ett reservationsanslag av 88 000 kronor och till Fångvårdsanstalterna: Montering och transport av baracker ett reservationsanslag av 75 000 kronor ävensom å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond till Byggnadsarbeten m. m. vid fångvårdsanstalterna på Skenäs och Håga ett investeringsanslag av 378 500 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Albert Hermansson m. fl.* (I: 431) och den andra inom andra kammaren av fröken *Nygren m. fl.* (II: 534), hade hemställts, att riksdagen måtte, för att möjliggöra att Björkahemmet helt skulle kunna användas för inackordering av från ungdomsanstalt permitterade elever, höja den i förevarande proposition under anslaget till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader upptagna anslagsposten till omkostnader för permitterade, frigivna och utskrivna med 36 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

Anslag till fångvården m. m.

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i fångvårdsanstaltnas personalförteckning vidtaga i statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 17 mars 1950 angivna ändringar;

II. fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas under budgetåret 1950/51;

III. under andra huvudtiteln för budgetåret 1950/51 anvisa

a) till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 234 300 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 431 och II: 534 till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 975 000 kronor;

c) till Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av beklädnads- och sängutrustning m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor;

d) till Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m. ett reservationsanslag av 120 000 kronor;

e) till Fångvårdsanstalterna: Inventarier m. m. för fångkolonier ett reservationsanslag av 88 000 kronor;

f) till Fångvårdsanstalterna: Montering och transport av baracker ett reservationsanslag av 75 000 kronor;

IV. till Byggnadsarbeten m. m. vid fångvårdsanstalterna på Skenäs och Håga för budgetåret 1950/51 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 378 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Ivar Anderson*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Andrée*, *Boman* i Kieryd, *Staxäng* och *Bergstrand*, fröken *Elmén* och herr *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till förslaget i motionerna I: 431 och II: 534 om uppräknig av anslaget till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader och därför i III. b) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna

I: 431 och II: 534 till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader anvisa ett förslagsanslag av 4 011 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fröken **NYGREN**: Herr talman! Jag har tillsammans med några andra kammarledamöter motionerat om en uppräknig av omkostnadsanslaget till fångvårdsanstalterna med 36 000 kronor för att därigenom möjliggöra inackordering av tio ungdomsfångar på Björkahemmet.

Utskottsmajoriteten säger sig anse »det i och för sig värdefullt att äga tillgång till ett övergångshem av här avsett slag» och säger att »åtskilliga skäl tala för att försöksvis under någon tid pröva systemet». Systemet är prövat sedan år 1948 och, det vågar jag säga, med gott resultat. Om riksdagen icke beviljar den begärda anslagshöjningen, blir det icke möjligt att fortsätta den prövning, som utskottet säger sig önska, och detta av den anledningen att ägaren till hemmet, föreningen Skyddsvärnet i Stockholm, ej längre anser sig kunna fortsätta verksamheten på de gamla villkoren.

Utskottet talar också om att man bör utreda frågan och säger bland annat: »Vid den fortsatta utredningen bör särskilt prövas, huruvida och i vilken omfattning de intagna själva kunna genom särskilda avgifter bidra till kostnaderna för driften av ifrågavarande övergångshem. I betraktande av driftkostnadernas storlek böra vidare uppmärksammas eventuella möjligheter att uppnå en förmånligare proportion mellan antalet elevplatser och den erforderliga driftpersonalen.»

Beträffande den första frågan vill jag påvisa, att utskottet dock tidigare i sitt utlåtande redovisat en del av det föreslagna avtal, som skulle träffas mellan fångvårdsstyrelsen och ägaren till Björkahemmet, enligt vilket avgifter skulle kunna uttagas av ungdoms-

fångar, som hade arbete utanför hemmet och därigenom hade egna inkomster. Att en yngling, som arbetar utanför hemmet och sålunda har en viss inkomst, skulle få behålla denna inkomst ograverad och få sina utgifter för mat och logi betalda av staten, är givetvis icke meningen.

Beträffande personalfrågan vill jag påpeka, att en del av den föreslagna personalen naturligtvis ej skall vara heltidsanställd. En psykiatriker till exempel kan icke rimligtvis tänkas ha anställning på Björkahemmet, men man bör ha tillgång till en psykiatriker, som då och då, kanske en gång i veckan, kan komma dit. En kurator bör också i viss utsträckning biträda vid detta hem. Det gäller ju dock att taga hand om ungdomsfångar och att giva dem den fostran, som ungdomsfängelselagen förutsätter att de skola få, fostran till bättre vanor och till lojala samhällsmedborgare. För detta ändamål behöver man naturligtvis ha personal, som kan ta hand om dessa ungdomar under deras fritid. Just fritidssysselsättningen betyder i detta sammanhang oändligt mycket. Utan personal som är kvalificerad för uppgiften och som har tid att ägna sig åt den kan man ej nå det resultat, som man måste sätta som mål.

Ungdomsfängelselagen har nu varit i tillämpning så länge, att man under normalare förhållanden än dem, som varit rådande under de senaste 10—11 åren, säkerligen skulle ha haft en helt annan organisation för ändamålet än man nu förfogar över. Men om man på grund av rådande ekonomiska förhållanden varit tvungen och fortfarande är tvungen att låta sig nöja med otillfredsställande anordningar i flera avseenden, så kan det väl inte vara försvarbart att nu till och med försämra de möjligheter man har blott för att därigenom spara 36 000 kronor.

Som jag tidigare sagt har man haft tillgång till Björkahemmet de senaste

Anslag till fängvården m. m.

åren. Ungdomsfängelselagen har alltför mycket värde för att man skulle vilja vara med om att förfuska idén i större utsträckning än som vidriga omständigheter nödvändiggöra. Jag vill påminna om utfästelsen att giva de unga utbildning under fängelsetiden och att giva dem möjlighet att starta på nytt som goda samhällsmedlemmar. Det kommer väl aldrig att bli möjligt att kunna differentiera yrkesutbildningen vid anstalterna i tillräcklig omfattning. Men det händer då och då att vi möta ungdomsfångar, som ha påbörjat yrkesutbildning men som ej kunna fullfölja denna under fängelsetiden. Då är det sannerligen icke lätt att få dem att acceptera det icke tidsbestämda straffet som en förmån, något som man vill göra klart för dem att ungdomsfängelset är, alltså en förmån att få yrkesutbildning och god fostran. Dessa ungdomar måste tvärtom uppfatta domen till ungdomsfängelse som en skärpning av straffet, därför att det icke är tidsbestämt. Det är självklart att ungdomsfängelsenämnden och fängvårdsstyrelsen undersöka möjligheterna till yrkesutbildning utanför anstalterna i de fall, där det visar sig att ynglingarna höra till de pålitligare och i de fall där deras yrkesinriktning är av verkligt allvarlig art. När man nu ute på ungdomsfängelserna möter ynglingar, som enligt min uppfattning med all rätt anklagar samhället för att ha förespeglat dem möjligheter, som ej infriats, och läser i deras ögon den bitterhet, som säkerligen är fröet till ett hat mot samhället, då frågar man sig, om man icke handlat på ett alldeles bakvänt sätt.

Det är naturligtvis icke alla, som kunna hjälpas till yrkesutbildning, även om man skulle få behålla Björkahemmet. Alla måste dock prövas på en anstalt för att man skall kunna se om de kunna få frigång, vilket blir fallet, därest de visa sig vara pålitliga och ha påbörjat yrkesutbildning. För deras del

Anslag till fångvården m. m.

har man ett oeftergivligt behov av att ordna med frigång.

Om kammarens ledamöter skulle stå öga mot öga med en yngling, som befinner sig i den situation, som jag talat om här, en yngling som alltså fått avbryta en påbörjad yrkesutbildning, då är jag säker på att ni icke skulle tveka att ställa 36 000 kronor till förfogande för detta ändamål.

Vi ha också en annan grupp, som är större än den jag här förut talat om; jag syftar på dessa olyckliga pojkar, som på grund av ett dåligt hem eller på grund av att de kanske icke haft något hem alls råkat på avvägar. När nu tiden närmar sig att de skola lämna ungdomsfängelserna gäller det att skaffa arbetsanställning åt dem och att skaffa bostad. Det är i många fall svårt att skaffa dem anställning direkt från ungdomsfängelset. Dessa ynglingar behöva själva komma i kontakt med arbetsgivaren, och framför allt behöva de få ett hem, där de känna sig ha stöd och där de under den första svåra övergångstiden kunna få hjälp. Man har ju nu tillgång till Björkahemmet, där man kan placera dessa ynglingar medan de söka arbete och innan de börjat komma riktigt in i förvärvsarbetet. Detta har visat sig vara en så stor tillgång att vi, som syssla med dessa saker, skulle räkna det som en verklig förlust, om detta hem skulle gå ifrån ungdomsfängelsevården på sätt som nu hotar.

Första kammaren har redan på förmiddagen med stark majoritet bifallit den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, och ett bifall till denna reservation är detsamma som ett bifall till motionen. Jag vill därför, herr talman, med dessa ord yrka bifall till herr Iwar Andersons m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservation.

Häruti instämde herr *Håstad*.

Herr **MARTENSSON** i Uddevalla:
Herr talman! Fröken Nygren har re-

dan omnämnt att utskottet är positivt inställt till denna fråga och att det i vissa fall bör få anordnas övergångshem för sådana elever, som äro provutskrivna vid ungdomsfängelserna.

Utskottet anser att den bästa åtgärden för att hjälpa dessa ynglingar är att försöka få dem inackorderade i enskilda hem. Jag tror att detta är en betydligt bättre stödform än att låta dem komma till övergångshem. Men vi äro fullt medvetna om att det icke går att få in samtliga på enskilda hem, och därför måste övergångshemmen finnas till.

Vad det gäller Björkahemmet så har ju detta hem, som fröken Nygren redan talat om, varit i gång sedan en tid tillbaka. Om jag icke missminner mig utgår inackorderingsbidrag med 3 kronor per dag för elever som varit inackorderade där. Nu anser sig ledningen för detta hem icke kunna driva verksamheten med ett så lågt bidrag och har begärt ett inackorderingsbidrag av 12 kronor per dag. Denna fråga har varit underställd de prövande instanserna, som icke ha kunnat godkänna att bidraget höjes till 12 kronor. Vid de fortsatta förhandlingarna har anspråket på bidrag sänkts till 10 kronor per dag. Utskottet anser att i det läge, som denna fråga för närvarande befinner sig i, böra förhandlingarna fortsätta och det vara i första hand Kungl. Maj:ts sak att pröva hur stort bidrag som kan betalas. Så länge dessa förhandlingar icke äro slutförda, är det väl ändå ganska vanskligt för riksdagen att nu fatta ett beslut, som innebär ett ståndpunktstagande i frågan. Det är detta ansvar, som utskottet ej har velat taga på sig, men vill andra kammaren taga detta ansvar så gärna för mig. Jag tror dock icke, att det skulle vara till fördel, ty det kan dock leda till vissa konsekvenser för framtiden.

Om avtal icke skulle komma till stånd, kommer Björkahemmet, enligt

Anslag till fångvården m. m.

vad fröken Nygren nämnde, ej att kunna bedriva sin verksamhet i fortsättningen. Härtill vill jag säga att utskottet utgått ifrån att förhandlingarna måste fullföljas, och under den tid, som dessa förhandlingar pågå, förmodar jag att hemmet även kommer att stå till förfogande. Om det kan träffas en uppgörelse och anslaget icke beviljas nu, förmodar jag, att Kungl. Maj:t har möjlighet att lämna erforderligt bidrag och sedan vid nästa års riksdag begära tilläggsanslag.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm: Herr talman! Först vill jag uttala min stora tillfredsställelse över den proposition med riktlinjer för fullföljandet av fångvårdsreformen av år 1945, som nu ligger på kammarens bord för behandling. Jag skall icke taga upp alla de frågor som beröras i propositionen. Det råder så stor enighet i uppfattningen om riktlinjerna, att det icke finns anledning att göra detta. Jag skall endast anföra ett par synpunkter.

Justitieministern uttalar i propositionen vissa viktiga och riktiga principer för rekryteringen och utbildningen av fångvårdspersonalen. Särskilt fäster man sig vid den goda idén med utbyte av personal mellan fångvården och andra områden av den samhällseliga människovården.

Därefter uttalar justitieministern något som synes mig vara mycket betydelsefullt, nämligen att man bör förstärka inslaget av kvinnliga befattningshavare. Utskottet är emellertid ganska tveksamt på denna punkt, bl. a. av säkerhetsskäl, och säger: »Vad särskilt angår den i propositionen berörda frågan att förstärka anslaget till kvinnliga befattningshavare, torde enligt utskottets mening inom vissa be-

gränsade områden fördelar kunna vara förenade därmed. Utskottet ställer sig emellertid tveksamt till ett mera allmänt införande av kvinnlig arbetskraft inom fångvården.» Även utskottet uttalar sig alltså positivt för att kvinnlig arbetskraft skulle på vissa områden inom fångvården innebära fördelar. Jag förmodar att utskottet då i första hand har syftat på ungdomsfängelserna. Jag skulle för min del vilja starkt understryka värdet av kvinnlig personal vid behandlingen på anstalter av socialt missanpassade. Sådan personal har en helt annan möjlighet att väcka positiva impulser och ambitioner hos klientelet än manlig och särskilt när det är fråga om ungdom. Därtill kommer att sådan personal helt enkelt är outhärdlig, då det gäller att på ett önskvärt sätt skapa en hemliknande anstaltsmiljö och hematmosfär. Det gäller de där små trivselskapande insatserna som en blomma eller en duk på bordet, gardiner i riktiga färger vid fönstren o. s. v. Litet mänsklig värme behövs förvisso på dessa institutioner, som på grund av sin natur ständigt löpa fara att bli trista, och det kan verkligen lämplig kvinnlig personal medverka till.

För min del är jag därför inte tveksam om värdet av kvinnlig personal på fångvårdsanstalter i allmänhet. Jag har själv sett vilken god inverkan sådan personal haft på klientelet i vissa utländska fångvårdsanstalter, och vi ha också prövat kvinnlig personal vid våra ungdomsvårdsskolor — jag tänker på Löfstahemmet. På tal om säkerhetskravet är det en känd erfarenhet, bl. a. från sinnessjukhusen, att kvinnlig personal också har förmågan att spänna av och dämpa ned aggressivitet och angreppshumor hos klientelet, och det är en egenskap som vi även böra utnyttja inom fångvården.

Jag vill också ansluta mig till reservanternas ståndpunkt i fråga om anslaget till Björkahemmet. Jag behöver

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

inte, herr talman, närmare utveckla skälen för min uppfattning på den punkten. Det har fröken Nygren nyss gjort på ett så värtaligt sätt, att jag helt kort ber att få helt ansluta mig till vad hon yttrat i denna fråga. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Jag står också under denna reservation, och anledningen till att jag biträtt den är att jag fått den uppfattningen, att om inte detta förslag godkännes kommer Björkahemmet att försäljas. Jag har blivit starkt i denna uppfattning genom beslutet i dag i första kammaren och anser att det skulle vara en mycket stor olycka för fångvården, om detta hem skulle behöva fränhändas densamma.

Jag skall inte tillägga något utöver vad fröken Nygren anfört om hemmets betydelse utan har bara velat deklarerera min ståndpunkt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Nygren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 164, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den

ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner dels ock riksdagens revisorers berättelse i vad gäller den sociala ungdomsvården.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 98, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 februari 1950, föreslagit riksdagen att fatta vissa närmare angivna beslut angående anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehaft ett antal motioner.

I de likalydande motionerna I: 389 av herrar *Domö* och *Cassel* samt II: 488 av herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Bästekille hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av nu förevarande proposition måtte besluta, att slutna avdelningar skulle inrättas enligt ett av socialstyrelsen framlagt förslag samt att utskottet efter ytterligare undersökningar måtte för riksdagen förlägga förslag till de anslag, som kunde erfordras för ifrågavarande ändamål.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

I de likalydande motionerna I: 390 av herr *Ivar Persson m. fl.* och II: 485 av herr *Andersson i Dunker m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om inrättande av en sluten avdelning vid ytterligare en ungdomsvårdsskola samt anvisa härför erforderliga medel.

Vidare hade utskottet i förevarande sammanhang behandlat de iakttagelser beträffande den sociala ungdomsvården, som riksdagens år 1949 församlade revisorer redovisat i sin berättelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 februari 1950 anmälda avtalsförslag fastställa avtal rörande förstatligande av Gudmundsgårdens skolhem och Morängens yrkesskola samt av verksamheten vid Råby och Margretelunds yrkesskolor dels ock godkänna av departementschefen förordade därmed sammanhängande organisationsförslag;

B. besluta, att i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården närmare angivna förändringar skulle vidtagas;

C. godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51;

D. för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln anvisa:

1) till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 121 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 389 och II: 488 samt I: 390 och II: 485, såvitt de berörde medelsanvisningen under detta anslag, till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 610 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 389 och II: 488 samt I: 390 och II: 485, såvitt de berörde medelsanvisningen under detta anslag, till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m. ett reservationsanslag av 660 000 kronor;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 486 och II: 487, såvitt de berörde medelsanvisningen under detta anslag, till Bidrag till driften av icke statliga skolor tillhörande barna- och ungdomsvården ett förslagsanslag av 350 000 kronor;

5) till Fortbildningskurs för befattningshavare vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården ett reservationsanslag av 15 200 kronor;

6) till Bidrag till inrättande av inackorderingshem ett reservationsanslag av 23 000 kronor;

7) till Ersättning till inackorderingshem för driftförluster ett reservationsanslag av 16 000 kronor;

8) till Inköp av Morängens yrkesskola ett anslag av 20 500 kronor;

E. medgiva, att från reservationsanslaget till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m. finge bestridas vissa kostnader vid Lövsta skolhem och yrkesskola;

F. i anledning av motionerna I: 389 och II: 488 samt I: 390 och II: 485, till den del de ej behandlats ovan under D., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i motiveringen anfört;

G. besluta, att motionen II: 486, till den del den ej behandlats ovan under D., icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda;

H. i anledning av motionen II: 487, till den del den ej behandlats ovan under D., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i motiveringen anfört;

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

I. i anledning av motionerna I: 206 och II: 264 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i motiveringen anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Gränebo*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Alfred Nilsson*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Svensson* i *Grönvik*, *Boman* i *Kieryd*, *Rubbestad*, *Staxäng* och *Bergstrand*, fröken *Elmén* och herr *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort i anledning av motionerna I: 389 och II: 488 samt I: 390 och II: 485 tillstyrka inrättandet av ytterligare två slutna avdelningar vid ungdomsvårdsskolorna och i enlighet därmed i mom. D 3) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 389 och II: 488 samt I: 390 och II: 485, såvitt de berörde medelsanvisningen under detta anslag, till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1 075 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru **BOMAN**: Herr talman! Under punkten »Anslag till Bidrag till driften av icke statliga skolor tillhörande barna- och ungdomsvården» har jag väckt en motion, nr 486 i denna kammare, vari jag hemställt om ett anslag på 42 000 kronor till Frälsningsarméns barnhem Sundsgården. Utskottet har enhälligt avstyrkt motionen med motiveringen: »Då frågan om anslag till Sundsgården alltjämt är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, har utskottet likväl icke f. n. ansett sig kunna tillstyrka bifall till ifrågakvarande motionsyrkande.»

Jag skall inte ställa något yrkande här i anledning av detta utlåtande. Men jag ville understryka, att det är rätt egendomligt att det tagit så lång tid för Kungl. Maj:t — jag ser att statsrådet Möller kommer in i kammaren nu, och

det är jag glad för — att pröva denna fråga, ända sedan 1943. Socialstyrelsen avgav 1946 och 1948 utlåtanden i ärendet. Ur den skrivelse, som socialstyrelsen avfattade i december 1948, få vi veta, att socialstyrelsen har upprättat inlagan »efter anmaning av statssekreteraren i socialdepartementet», där man kommit till klarhet om att det skulle medföra stora svårigheter för hemmet att fortsätta arbetet utan ekonomiskt stöd från staten.

I samband med denna skrivelse upprättades ett förslagskontrakt mellan Frälsningsarmén och socialstyrelsen om sex punkter, enligt vilka Frälsningsarmén hade tre åtaganden och staten likaledes tre. Beträffande statens skyldigheter heter det i en punkt: »För sin verksamhet vid Sundsgården erhåller Frälsningsarmén ett årligt platsbidrag av 1 500 kronor för var och en av de 28 platserna. Anslaget utbetalas halvårsvis i efterskott på rekvisition, som skall vara attesterad av skolbyråchefen.» I en annan punkt står: »Staten skall därjämte bestrida utgifterna för rådgivande psykiater vid skolhemmet enligt samma grunder som gälla för ungdomsvårdsskola av motsvarande storlek.» Kontraktet skulle träda i kraft den 1 juli 1949. Vidare skulle Frälsningsarmén få detta bidrag retroaktivt för ett år. Detta var 1949, och sedan har ingenting hänt.

Nu är frågan, som utskottet säger, fortfarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och därför kan inte utskottet göra något. Utskottet skriver mycket vänligt om denna verksamhet och talar om att skolan är välskött. Av socialstyrelsens skrivelse se vi att verksamhetsresultatet är gott. Utskottet tillägger också att om staten övertog hemmet skulle kostnaderna bli avsevärt större. Enligt vad utskottet erfarit kan hemmet i fortsättningen endast med mycket stora svårigheter drivas, om statsbidraget uteblir.

Allt detta talar för att det är nöd-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

vändigt att ge en vänlig rekommendation till Kungl. Maj:t att fatta beslut i frågan, innan alltför lång tid hinner förflyta och det blir omöjligt för organisationen i fråga att fortsätta sitt arbete, som ju av alla parter omvitnats vara gott och »föredömligt». Vid den kontakt jag härvidlag haft med socialdepartementet har jag ytterligare fått bekräftat, att skolan utgör ett utomordentligt komplement till de vårdformer vi redan ha, nämligen de statliga ungdomsvårdsskolorna och privata hem.

Att få in ungdomarna i dessa senare visar sig emellertid inte alltid vara så lätt. Det kanske oftast skulle vara det allra lyckligaste. Denna skola är i varje fall ett utmärkt mellanting mellan ungdomsvårdsskolorna och de privata hemmen. De som besökt skolan ha också omvitnat den verkligt goda hemanda och hemkaraktär som präglar den. Jag tror inte heller att någon i denna kammar, när det gäller att ta hand om ungdom då föräldrarna inte själva kunna göra det, underskattar betydelsen av ett gott hem och inte skulle vilja stödja denna verksamhet.

Jag sade i början att jag inte skulle ställa något yrkande. Men jag vill uttala en förhoppning, då nu också statsrådet är närvarande, att frågan löses och det med det snaraste, så att denna verksamhet inte behöver läggas ned utan kan fortsätta, till glädje och nytta för de barn som vårdas och vistas där.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag skall tillåta mig att omedelbart klargöra varför inte det ärende, som fru Boman talat om, blivit definitivt avgjort.

De som följt med utvecklingen på detta område veta, att staten undan för undan har övertagit gamla anstalter och ungdomsvårdsskolor, som tidigare varit mer eller mindre i enskilda händer. Den skola det här gäller startades utan något som helst samråd med vare sig

socialdepartementet eller andra socialvårdande myndigheter. Det var kanske en i och för sig aktningvärd expansionslust, en aktningvärd ambition som var motivet härtill. Men jag kan inte neka till att jag tycker att det är ganska besynnerligt, att man begär statsbidrag till en jämförelsevis nyanlagd enskild skola samtidigt som staten håller på att lösa in alla äldre skolor av denna typ. Följden av ett statsbidrag i detta fall måste bli, att om andra företagsamma människor eller rörelser upprätta liknande skolor, dröjer det inte länge förrän det kommer anspråk på staten, att den antingen skall hjälpa till att finansiera eller på annat sätt stödja sådana skolor. Detta har gjort mig mycket betänksam.

Första förslaget i detta avseende innebar att staten skulle utlåna pengar — jag vill minnas det gällde ett belopp på 200 000 kronor — för att man skulle kunna klara köpet av den gård, där man inrättat skolan. Nu har man kommit fram till att begära direkta statsbidrag i stället för lån. Det är inte nog med att staten övertar skolor, som förut ha drivits praktiskt taget i enskild regi, utan staten har också nedlagt åtskilliga sådana skolor. I det utlåtande som nu föreligger till behandling är det två stycken, som annonseras skola nedläggas: Sjötorp och Håkanstorp. Och då skulle vi till på köpet så att säga pådyvlas nya skolor, vilka som sagt någon ambitiös rörelse sätter i gång! Det blir intet sammanhang mellan åtgärderna på det sättet, låt vara att det i och för sig inte finns någon anledning att klaga på denna skolas skötsel.

Hade man på förhand samrått med socialdepartementet — denna skola inrättades ju långt efter det reformerna på detta område hade inletts — hade vederbörande med all säkerhet blivit avrådda från att starta den, därför att principerna stämde ganska illa med dem, som enligt statsmakternas mening böra tillämpas på detta område.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

Fru BOMAN (kort genmäle): Herr talman! Endast ett par ord. Beträffande startandet av detta hem sade statsrådet att det skedde utan kontakt med statsmyndigheterna. Men så är det väl med all den verksamhet, som enskilda organisationer ha satt i gång. Det är fråga om ett pionjärarbete utan kontakt med staten, men det har ändå visat sig att verksamheten varit god, nyttig och välsignelsebringande. Och på senare år har staten ofta fortsatt på sålunda tidigare bruten mark.

I vad det gäller Frälsningsarmén känner herr statsrådet till, att den sedan många år bedrivit olika verksamhetsgrenar, och när dess dåvarande ledare utvidgade verksamheten med denna skola var det säkerligen därför att han kom till en bestämd uppfattning att det behövdes, att pojkar behövde ett hemvist och någonstans att ta vägen. När statsrådet talar om nedläggande av ungdomsvårdsskolor, skulle jag gärna vilja fråga: Ha vi för många skolhem som kunna på ett tryggande sätt omhänderta dem, som behöva vård på detta sätt? Jag tror inte det. Vi ha inga tomma platser, utan de som finnas äro alla upptagna. Jag säger än en gång: Denna skola är inte en skola vilken som helst. Den har ett hems karaktär, och den har därför sin särskilda betydelse.

Slutligen vill jag säga till herr statsrådet: Statsmakterna må vara i sin fulla rätt att säga nej till Frälsningsarméns ansökan. Men då bör man också säga nej och inte år efter år skjuta på frågan och säga att vi skola pröva den. Inte heller skall man upprätta kontrakt och göra försök under två år etc. för att sedan lämna frågan därhän. Det skulle ha varit till hjälp för verksamheten och för alla parter att ha fått ett bestämt ja eller nej — den synpunkten tycker jag vi måste respektera.

Herr JOHNSSON i Stockholm: Herr talman! När den ursprungliga skydds-

hemsorganisationen lades upp, förhöll det sig så, att det var statsmakterna som kallade på en rad enskilda ideella och kristna organisationer och bad om deras bistånd just när det gällde fostran av det svåraste klientelet. Dessa organisationer ställde sig med glädje till förfogande för att tjäna samhället och de unga. Det var på detta sätt som klyvningen mellan statliga och icke statliga skyddshem uppkom. Jag tror mig kunna säga, att den fostran och vård, som de icke statliga skyddshemmen gävo, i regel hade en mycket hög standard och i regel gävo en mycket god effekt.

Sedan kommo skyddshemmen snart in i ett nydaningsskede, där verksamheten skulle läggas om i helt nya former. Säkerligen har denna omstöpning varit bra i mångt och mycket. Men den har också varit mindre lyckosam i tillämpningen på många håll.

Här har redan talats om att många enskilda organisationer nu undan för undan skola avvecklas. Det är naturligtvis en utveckling, inför vilken den enskilde står maktlös. Men jag kan icke låta bli att giva uttryck åt vad jag vet att många känna, som verkligen inse vad det gäller, nämligen att detta också innebär en utarmning av denna form av ungdomsfostran. De enskilda anstaltarnas ledningar ha nedlagt ett oerhört intresserat och utgivande arbete för att kunna giva det bästa åt sina skolors elever. De ha kunnat i sina respektive hem ingjuta en anda, som staten aldrig kan åstadkomma och som betytt så mycket för de ungas inre liv och andliga fostran.

Nu säger statsrådet i propositionen, och utskottet upprepar det i sitt utlåtande, att de enskilda anstaltarnas ekonomi ej har tillåtit anställande av personal, som motsvarar de nutida läkepedagogiska kraven. Vi, som haft med denna sak att göra under många år, tycka att detta låter nästan litet oför-synt. När de enskilda institutionerna

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

åtaga sig att hjälpa staten med dessa stora uppgifter, var det väl aldrig vare sig deras eller statsmakernas mening, att institutionerna skulle taga av sitt eget kapital för att betala vad staten förklarat sig själv vara skyldig att bekosta. Men jag kan i alla fall göra en liten jämförelse. Ända till 1944 uppbar t. ex. Stadsmissionen, som var en av de organisationer, som ställt sig till förfogande, för varje i dess hem intagen elev en avgift, som under åren varierat mellan 1 200 och 1 800 kronor. Den klarade sig med detta. Sedan började underskotten komma, men de höll sig alltid i regel inom 500 kronor per elev. Alltså, varje elev kostade högst 2 300 kronor.

Vad betalar staten i dag? Räknar man tillsammans äskandena för vården i denna proposition och dividerar det med 750, som enligt utskottet är antalet intagna elever i dag, kommer man till en summa av omkring 8 000 kronor per elev och år. Och gör man jämförelsen med just de hem, som Stadsmissionen tidigare skötte för en kostnad av — låt oss säga — 3 000 kronor per elev, så torde varje elev där i dag kosta omkring 9 000 kronor.

Trots detta skriver departementschefen, att staten »nödgats» utgiva ersättning för underskott, som uppstått vid de enskilda skolorna. Jag tycker nog, att det varit rättvisare, om statsmakerna givit de enskilda institutionerna större bidrag jämfört med vad statens egna hem kostat. Då hade de kunnat få en personaluppsättning av den standard, som här efterlyses.

För övrigt anser jag det vara oriktigt att säga, att de enskilda institutionernas personaluppsättning varit av lägre standard. Tvärtom har den i många fall varit väsentligt överlägsen. De där läkepedagogiska linjerna äro visserligen mycket bra, men en oriktig tillämpning av dem kan leda till mycket som är galet. Jag har många exempel på detta. Det är väl ändå att missförstå den läke-

pedagogiska linjen, när man t. ex. icke på en måndag vågar be en intagen flicka göra snyggt i källaren, därför att enligt läkepedagogiken, sådan en föreståndarinna uppfattat den, det skulle vara en chock för flickan att bli ombedd göra något sådant efter söndagsledigheten. Eller när kvinnliga elever tillåtas att till övermått röka cigaretter både i dagrum och under arbetet och lärarna måste muta dem med cigaretter för att över huvud taget förmå dem att fullgöra någon arbetsprestation. Eller när flickor icke hindras att gå från arbetet för att ha könsumgänge med vägfarande i skogsbackarna. Jag frågar, om det är läkepedagogiska linjer man följer, när det på årtal knappast hållits en enda andaktsstund på ett hem, medan kabaréer av ganska mindervärdig art fått anordnas.

Jag skall icke taga flera exempel. Det viktigaste är väl i alla fall, att det blir så goda människor som över huvud taget är möjligt av dessa missanpassade unga. Jag tror att de enskilda anstalterna ha lyckats åstadkomma detta, därför att de lärt eleverna att arbeta och känna ansvar och därför att de ha givit dem en andlig färdkost med på vägen.

När nu de enskilda skolorna skola slutgiltigt föras åt sidan, så hade man kanske väntat något ord av erkännande. Det står ingenstädes. Det är ju heller ingen huvudsak. Men jag har en särskild anledning att taga till orda i detta sammanhang, därför att jag har motionerat i detta ärende. När staten den 1 juli 1948 övertog verksamheten vid ungdomsvårdsskolan Skarvik-Tallåsen, som förut drivits av Stadsmissionen, förband sig staten att betala de uppkomna underskotten efter vissa bestämmelser. I överensstämmelse härmed har Stadsmissionen till statsverket ingivit en specifierad räkning på 75 930 kronor. Socialstyrelsen har emellertid funnit, att en del av den hjälp, som lämnats åt utskrivna elever, varit större än bestämmelserna medgivit, och har föreslagit,

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

att bara 70 000 kronor skola betalas. I denna summa på 70 000 kronor ingår för övrigt en hel del, som ej är underskott på den gamla verksamheten utan som Stadsmissionen lagt ut för att staten skulle få byggnaderna så väl iordningställda som möjligt.

Nu tycker jag nog, att utskottet på de grunder jag angivit i min motion kunde ha visat den generositeten, att det utan vidare tillstyrkt det begärda beloppet, med hänsyn till att Stadsmissionen i tjugu år nedlagt ett mycket stort arbete på dessa hem, därav mycket som den icke tagit någon som helst ersättning för. Nu kan det mycket väl komma att bli så, att Kungl. Maj:t säger till Stadsmissionen: Ni har skött det här i tjugu år åt oss för en billig penning; då är det icke heller mer än rätt att ni, när ni går ifrån det, får betala 6 000 kronor för äran!

Jag skall, herr talman, icke ställa något yrkande. Jag förlitar mig på att statsrådet och chefen för socialdepartementet på grundval av vad utskottet anfört och av sin egen goda vilja skall se sig i stånd att föreslå Kungl. Maj:t att hålla Stadsmissionen skadeslös för de gjorda utgifterna.

I reservationen föreslås upprättandet av ytterligare slutna avdelningar, och jag skall be att få säga några få ord om detta. Jag är kanske personligen något tveksam, icke därför att jag ej anser det nödvändigt att kunna bereda de allra besvärligaste vård på slutna avdelningar, utan därför att jag icke är säker på att den i reservationen anvisade vägen är den bästa lösningen. Men för att ändå giva till känna min önskan att från arbetet i våra ungdomsskolor i möjligaste mån avlasta de svåra irritationer, som rymningarna och uppträdena från det värst belastade klientelet åstadkomma, yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att kostnaden för ett par sådana avdelningar icke synes bli större än den förstörelse, som rymningar

från en enda yrkesskola ha åstadkommit under år 1949 enligt utskottets uppgift på s. 12 i utlåtandet.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Den fråga vi nu behandla gäller ungdomsvårdsskolorna och särskilt åtgärder mot rymningarna. Därvidlag ha ju såväl utskottsmajoriteten som reservanterna varit eniga i det väsentliga. Man är sålunda överens om att åtgärder måste vidtagas för att förhindra rymningar, man citerar vad statsrevisorerna ha anfört och framhåller, att åtgärder måste vidtagas på ett eller annat sätt. Utskottet är ense ända till dess det gäller att föreslå åtgärder. Där vill utskottet avvakta utredning och förslag till 1951 års riksdag, under det reservanterna vilja utbygga 2 nya slutna avdelningar redan nu, då vi inte tro, att någon utredning kan vara klar till 1951 års riksdag.

Man talar här om det s. k. Långanäs-systemet. Jag ber, herr talman, att med ett par ord få beröra denna anstalt, eftersom densamma råkar ligga i närheten av min hembygd och jag väl känner förhållandena där. Erfarenheterna från Långanäsanstalten äro mycket goda enligt den uppfattning vi ha där nere. Systemet bygger på att det skall finnas en s. k. slutna avdelning, en halvöppen avdelning och en helt öppen avdelning. Klientelet kommer först till den slutna avdelningen. Det är att märka, att det är ett ganska svårhanterligt klientel, som hänvisas till Långanäs. När de varit i denna avdelning en månad eller sex veckor, varunder de hela tiden varit tillsammans med tvenne vårdare under personlig påverkan av dessa och utan möjlighet att bilda ligor eller på annat sätt göra komplotter, flyttas de så småningom över till den halvöppna avdelningen. Skulle de i den halvöppna avdelningen missbruka för-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

troendet, föreligger risk för att de komma tillbaka till den slutna avdelningen. Men motsvara de förtroendet — vilket de allra flesta göra — gå de sedan från den halvöppna till den helt öppna avdelningen.

De, som varit i tillfälle att se Långnäs, måste nog giva det erkännandet, att de resultat man där nått äro mycket goda och att anstaltens skötsel är utomordentlig. Det beror givetvis i hög grad på rektorn och den personal han har till sitt förfogande. Den som t. ex. sett den helöppna avdelningen, hur pyntat och snyggt det är och hur pojkarna sköta sig, får ett mycket gott intryck av det goda förhållandet på anstalten. Enligt uppgifter som jag fått ha av 50 pojkar, som passerat den slutna avdelningen, redan 27 fått lämna anstalten helt och hittills skött sig bra.

När man talar om riskerna av slutna avdelningar, så ha vi, som haft tillfälle att följa arbetet på nära håll, ingen känsla av att denna form skulle ha den fängelsekaraktär som man vill göra gällande.

När det sedan gäller, vilka grupper som här kunna komma i fråga som parter i målet, så är det framför allt befolkningen i den bygd, som ligger omkring dessa anstalter, de rättsvårdande myndigheterna och klientelet självt.

Det är givet att när en ungdomsvårdsskola har blivit förlagd till en bygd skapar denna skola vissa problem. Det kommer man icke ifrån. Jag skall, herr talman, försöka fatta mig kort med hänsyn till den långa föredragningslistan, men jag vill tillåta mig att framföra några uppgifter, som jag fått från en landsfiskal i ett distrikt i Skåne, där en sådan skola ligger, nämligen landsfiskalen i Örkelljunga distrikt. Han påvisar här vad pojkar från de öppna anstalterna kunna ställa till. Under 1949 var det 82 rymningar från en sådan anstalt och i samband därmed 35 stölder och snatterier, 33 inbrott, 46 tillgrepp av motorfordon, 16 försök till tillgrepp

av motorfordon och 52 tillgrepp av cyklar.

Sedan kommer han fram till en värdering av skadorna. Den siffran kan man naturligtvis diskutera — det beror på hur man värderar — och jag tillmäter den icke avgörande betydelse. Han uppger värdet till 289 026 kronor. Det är samma siffra som i utskottets utlåtande anges med cirka 290 000 kronor. För första kvartalet 1950 är det 29 rymningar, 9 stölder och snatterier, 83 inbrott, 14 tillgrepp av motorfordon, 10 försök till tillgrepp av motorfordon och 22 tillgrepp av cyklar.

Det är allvarliga och beklämmande siffror som man får fram. Särskilt ökningen av antalet inbrott från 33 under 1949 till 83 under första kvartalet 1950. Man får icke förvåna sig över att befolkningen i närheten av dessa anstalter tycker, att samhällets kontroll är för slapp mot dessa pojkar, och samtidigt ständigt har en känsla av otrygghet.

Jag skall icke klandra ledningarna för dessa anstalter. De göra givetvis sitt bästa av de möjligheter de ha till förfogande. Men det är också en annan part i sammanhanget som man icke kommer förbi: det är de rättsvårdande myndigheterna. Jag tillåter mig att erinra om vad riksåklagaren uttalade i en artikel i en stockholmstidning förliden vecka. Jag citerar direkt ur artikeln följande: »Enligt de rapporter som riksåklagaren får in varje gång en person under 18 år dömts till fängelse eller straffarbete växer för närvarande antalet sådana domar på ett oroväckande sätt. Under 1949 blevo icke mindre än 20 ungdomar, till stor del i åldern 15—16 år, insatta i vanliga fängelser — tillsammans med vuxna lagöverträdare och utan någon verklig möjlighet till sådan vård och utbildning, som skulle kunna bota deras asocialitet.» — »Vi överklaga naturligtvis dylika domar så ofta det finnes någon utsikt att få dem ändrade», fortsätter riksåklagaren, »så att de 20 fallen från i fjol måste betraktas som

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

oundvikliga under rådande förhållanden. Domstolarna anse sig helt enkelt icke kunna stå till svars med att unga pojkar, som specialiserat sig på bilstölder med tillgrepp i släptåg, omhändertagas på helöppna ungdomsvårdsskolor — de rymma ju genast igen och fortsätta som förut. Bland det här klientelet finns det somliga som ha ända upp till 100 lagöverträdelser på sitt syndaregister. Det skall kraftigt understrykas, att när domstolarna till slut icke se annan utväg än fängelse, så är det inte med lätt hjärta den tillgrips. Vad opinionen inom rättsväsendet begär är att få sådana resurser inom den sociala anstaltsvården, att säkerhetskravet kan tillgodoses utan att inkräkta på den positiva behandlingen. Detta s. k. Långanässystem ser ut att erbjuda den rätta lösningen.» Så redogör han för vad jag sagt om de olika graderna. Om den slutna avdelningen säger han: »Felet med denna avdelning är att den endast har åtta platser» — i verkligheten har den 10 platser — »medan det just nu finns omkring 40 ungdomar som borde få vård i den formen. Om domstolarna kunde förvissa sig om att de unga lagöverträdare, som nu av säkerhetsskäl sättas i fängelse, i stället skulle få specialvård av Långanästyp efter villkorlig dom — ja, då skulle vi också komma ifrån den brännmärkning av de unga och den skam för hela samhället, som dessa nödtvungna fängelsedomar över pojkar utgöra.»

Så tillägger han, att inom strafflagberedningen ha dessa problem diskuterats och tanken har framkastats, att pojkarna eventuellt skulle dömas till ungdomsfängelse, som nu bara kan ifrågakomma för ungdomar i åldern 18—21 år, men man har kommit överens om att avvisa detta, därför att klientelet tillhör socialvården och icke fångvården.

Herr talman! Med utgångspunkt från dessa synpunkter förmena vi reservanter, att riksdagen har ansvar för dessa ungdomsskolor och deras utveckling. Vi

ha gått in för den öppna ungdomsvården. Jag vill mycket starkt understryka och poängtera, att jag ej vill medverka till att den skall ändra karaktär. Men skola vi slå vakt om denna form måste vi giva några av ungdomsvårdsskolorna möjlighet att även ha en avdelning av den karaktär som finns på Långanäs för det svåra klientelet. Jag är övertygad om att det är en hjälp dels för ungdomen, dels för befolkningen i den kringliggande trakten och för de rättsvårdande myndigheterna till gagn för hela samhället.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag skall för min del inte uppehålla mig vid den tvist, som här föreligger mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, där utskottsmajoriteten står på ungefär samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t, men jag anser mig skyldig att säga något för att belysa den ståndpunkt, till vilken jag i socialdepartementet har kommit fram.

Det har skett en ökning i rymningsfrekvensen, som naturligtvis i och för sig är mycket beklaglig. Ännu är det emellertid inte på ett tillfredsställande sätt klarlagt varpå denna ökning faktiskt beror. Det har framkastats den hypotesen, som jag för min del måste säga inte förefaller osannolik, att klientelet i ungdomsvårdsskolorna blivit sämre än det var tidigare. Den gång skyddshemsreformen genomfördes lade man makten över intagningarna helt i den dåvarande skyddshemsinspektörens hand, men nu gäller det förfarandet för intagning, att domstol kan ge vederbörande villkorlig dom under förutsättning att han eller hon kan placeras i någon ungdomsvårdsskola; det heter sålunda inte, att man dömer vederbörande till sådan skola men

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

praktiskt gör man det. Häri ligger en förändring i den karaktär man på sin tid ville ge ungdomsvårdsskolorna. Med hänsyn till domstolarnas roll i detta sammanhang och till i vad mån antalet av dylika anordningar utvidgas komma ungdomsvårdsskolorna att i ynglingarnas och flickornas ögon, och säkerligen också hos en stor del av allmänheten, få karaktär av straffanstalt. Intagningen blir ett straff, som utmätts åt vederbörande som begått ett brott, låt vara att han eller hon fått villkorlig dom.

När jag varit tveksam om man skulle skapa s. k. slutna anstalter på flera håll än nu, har detta i icke ringa grad berott därpå, att om man fortsätter på den vägen kommer hela denna vårdform att förlora, hade jag så när sagt, själva de utgångspunkter på vilka skyddshemsvården från början byggdes upp. Jag vill visst inte säga, att bakom denna utveckling inte skulle ligga hedervärda avsikter, men jag har som sagt inte kunnat undgå att göra den reflexionen att man riskerar att komma i ett läge, där åtminstone den uppgift, som man ville tilldela ungdomsvårdsskolorna, och den form för vård, som skulle lämnas på de dåvarande skyddshemmen, komma att gå förlorade. Jag vill visst inte säga, att den slutna vården vid dessa skolor i och för sig skulle komma att få fängelsekaraktär, men det hela är dock ett steg i den riktningen, vilket väl i inte ringa mån beror därpå, att man där fått in ett klientel, som förr faktiskt fick fängelse i stället för intagning på ungdomsvårdsskola. Under sådana omständigheter bör man enligt min mening ytterligare överväga hur man i detta avseende bör förfara, och jag har svårt att föreställa mig att denna uppfattning inte skulle ha stort fog för sig. Jag är för min del övertygad om att det vore klokt att nöja sig med de positiva åtgärder Kungl. Maj:t nu föreslagit, såsom ökning av flitpengarna, anordnandet av fritids-

sysselsättning och eventuellt inrättandet av vissa isoleringsmöjligheter, där sådana för närvarande inte finnas, för att se hur allt detta kommer att verka. De positiva åtgärder Kungl. Maj:t föreslagit har också utskottet gått in för, och jag skulle för min del tro, att man gör klokt i att stanna vid detta, tills man på ett mera ingående sätt än hittills kunnat undersöka andra möjligheter än de slutna anstalterna för att kunna tränga rymningsfrekvensen i dessa skolor tillbaka.

Jag har, herr talman, många andra skäl för den ståndpunkt jag intagit, men jag vill inte besvära kammaren med att nu lägga fram dem. Emellertid kan jag inte underlåta att säga ett ord om den uppgift, som förekommer i utskottsutlåtandet, nämligen att som det heter »värdet av vad som tillgripits eller försökt tillgripas» — det är ju rätt besynnerligt att man räknar med vad vederbörande försökt tillgripa, när icke något definitivt brott blivit begånget — »i samband med rymningar under år 1949 av elever från en yrkeskola för pojkar uppgått till ca 290 000 kronor». Denna uppgift har utskottet fått genom den sammanställning av landsfiskalen i Örkelljunga distrikt, som herr Boman i Kieryd talade om. För min del måste jag ju säga, att det inte är vanligt att ett utskott och ännu mindre statsutskottet, som ju till sin karaktär är högst allvarligt, i ett utlåtande inför uppgifter, som väl ändå måste anses vara byggda på ganska lösa grunder. Jag vill inte underlåta att här, liksom jag gjorde i första kammaren, nämna de skadeståndsbelopp, som beviljats under de två sista åren. Vi ha ju numera möjlighet att kunna betala ut ersättning för skada, som vållats av rymlingar från våra ungdomsvårdsskolor, fängelseanstalter och sinner sjukhus. Under budgetåret 1948/49 utbetalades sålunda ersättning för skador, som vållats av rymlingar från våra ungdomsvårdsskolor, med 16 700 kro-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

nor och under budgetåret 1949/50 intill den 19 maj i år med 24 800 kronor. Det rör sig sålunda under dessa två budgetår hittills — det kan ju naturligtvis bli litet mera fram till den 1 juli i år — om sammanlagt 41 500 kronor. Denna siffra är helt naturligt inte något riktigt uttryck för värdet av de skador som vållats, men den avser dock summan av de skador, som vållats av rymningar från sådana skolor i hela landet och som staten haft att ersätta. Jag måste därför finna det anmärkningsvärt, att anspråken kunnat hållas så låga under 1949, då ju enligt utskottet rymningarna från en enda skola vållat skador, som närma sig ett värde av 290 000 kronor; det skulle betyda att om man räknat ihop värdet av skadorna vid rymningar från samtliga skolor, skulle det komma att röra sig om ett belopp av en miljon kronor eller så. Jag har inte velat underlåta att göra dessa erinringar, därför att de föreställningar, som spritts om farorna i samband med rymningar från ungdomsvårdsskolorna, äro jag vill inte säga överdrivna men dock ganska intensiva; detta särskilt i de trakter där dessa skolor äro belägna.

Herr talman! Jag tillåter mig därför hemställa till kammaren, att den ville följa utskottets majoritet och låta verkställa undersökning om det verkliga kan vara en riktig utvecklingslinje och om det inte föreligger fara för att ungdomsvårdsskolorna komma att förlora den uppgift de ursprungligen varit avsedda för och som de i stort sett hittills haft, om man för de mest kvalificerade ungdomsbrottslingarna definitivt beslutar sig för att upprätta slutna anstalter. Man har här återopat erfarenheterna från Långanäs, och jag vet enligt alla uppgifter därifrån, att försöket i fråga slagit väl ut. Men jag vill i det avseendet fästa uppmärksamheten på att det i de andra skolorna i regel finns ett yngre klientel, och att man inte har mer än ett års erfarenhet av

verksamheten vid denna slutna avdelning. Nu har det blivit en, jag höll på att säga religiös tro, att lösningen av denna fråga ligger i upprättandet av slutna anstalter; det är dem man skall lita till för att få en bättre ordning vid våra ungdomsvårdsskolor. Jag måste för min del säga, att det kan vara skäl att titta litet noggrannare på dessa ting, innan man offerar åt denna religiösa tro, vilket man efter min mening gör, om man följer reservanterna.

Herr talman! Jag får ännu en gång hemställa, att kammaren måtte följa utskottets förslag.

Herr WIKLUND i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Det var en uppgift i socialministerns anförande som jag fäste mig vid, nämligen att den svårskötta delen av det klientel, som nu är placerat i ungdomsvårdsskolorna, i stor utsträckning kommit dit via den villkorliga domen. Men det är ett faktum att detta klientel tidigare dömdes till tvångsuppfostran på Bona. Det är just detta klientel som vi nu ha besvärigheter med i våra ungdomsvårdsskolor. Om man inte anser sig kunna ta hand om dessa ungdomar i ungdomsvårdsskolorna, blir det väl då nödvändigt att skaffa något slags motsvarighet till det tvångsuppfostringsinstitut, som vi hade förut, givetvis inte så utformat som tidigare men dock i stånd att omhänderta denna särskilt besvärliga grupp. Detta är ju en tänkbar lösning, men då får man också se till att man får denna speciella behandlingsform i stället för slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna.

Herr BOMAN i Kieryd (kort genmäle): Herr talman! I fråga om den siffra, som landsfiskalen i Örkelljunga distrikt lämnat, eller ca 290 000 kronor kontra de siffror, som herr statsrådet anförde angående de ersättningar, som utbetalats för skador, vill jag fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att de

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

skador, som landsfiskalen beräknat värdet av, i största utsträckning täckts genom försäkringar och därför inte kommit till synes i de ansökningar, som gjorts om ersättning av statsmedel för skada, som orsakats av dessa rymlingar.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att med de stora värden de verkliga lyxåken numera representera behövs det inte så förfärligt många sönderkörda lyxåk vid en rymmarfärd för att det hela skall komma att röra sig om ganska väsentliga belopp.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Endast en replik. Herr Wiklunds i Stockholm anmärkning är naturligtvis fullt riktig, nämligen att det till stor del är det gamla Bonaklientelet, som nu kommit till ungdomsvårdsskolorna. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att i hastigheten halkade det ur herr Wiklund i Stockholm, att man med hänsyn härtill måste ha någon anstalt, som kunde anses motsvara en sådan

anstalt som Bona. Ja, jag har inte ordagrant citerat herr Wiklund i Stockholm, men det framgick av hans anförande, att man måste ha tvångsmedel just därför att man i dessa våra skolor liksom fått överta Bonas roll. Jag har bara velat ha detta klarlagt i protokollet, ty det är just detta sätt att resonera om ungdomsvårdsskolorna, som jag tror kommer att så småningom fullständigt förstöra dessa.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.52 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. (Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till

skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock riksdagens revisorers berättelse, i vad gäller den sociala ungdomsvården nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr ANDERSSON i Dunker, som yttrade: Herr talman! Då jag tillsammans med 14 andra av kammarens ledamöter har väckt en motion i detta ärende, skall jag ta mig friheten att säga några ord.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

Det är nu 10 år som jag haft förmånen att som ledamot i styrelsen för en ungdomsvårdsskola få försöka hjälpa till att göra någonting för de samhällets olycksbarn som ha hamnat i dessa skolor. Det har varit ett utomordentligt intressant arbete. Man ställes där ofta inför problem om vilka man inte vet, huru de bäst skola kunna lösas. Det är problem av olika slag, men det kanske allra svåraste är ändå det som gäller rymningarna, som det har skrivits och talats så mycket om. Den skadegörelse, som rymningarna åstadkomma, skapar betydande svårigheter också för de människor, som bo i närheten av ungdomsvårdsskolorna, och det är inte heller så lätt att veta, hur man skall ställa sig till deras ofta berättigade klagomål.

Det är ju väl känt att det i samband med dessa rymningar förekommer bilstölder och förstörelse på bilar, motorcyklar, vanliga cyklar och annan egendom, vilket allt väcker stark irritation, men därvid åstadkommes också skadegörelse av andra slag och inbrottsstölder m. m.

Man skall inte förvåna sig över att människor bli irriterade, inte bara av den skadegörelse som sker utan också genom den oro som skapas. Man vet ju aldrig — jag tänker på dem som bo i närheten av skolorna — om någon kommer att bryta sig in på natten och stjäla någonting. Jag har talat mycket med personer som äro grannar till en sådan ungdomsskola, och de äro faktiskt upprörda och förskrämda. Många äro det kanske mer än vad de skulle ha anledning till, men många äro det på grund av egna tråkiga erfarenheter.

Men dessa rymningar åstadkomma inte bara skada för de närboende utan också för skolhemmen själva och personalen där. Det blir ju alltid oro i lägret när någon har rymt. Det är alltid vård- och tillsynspersonalen som omedelbart kopplas in på att försöka tillrättaskaffa rymningarna, och det är en ständig anledning till oro för denna

personal. Polismyndigheterna i trakten kring en sådan skola få också en alldeles extra arbetsbelastning. Polismyndigheterna kopplas ju snarast in för att ta reda på rymningarna, om det inte lyckas för skolans egen personal att återföra dem, de skola även verkställa utredning rörande skadegörelse som har skett, och de skola också ofta anställa åtal och göra utredningar i sammanhang därmed. Det blir alltså en betydande extra arbetsbelastning också för polismyndigheterna i orten.

För min del måste jag emellertid säga, att det är rymningarna själva, som lida den största skadan. När de komma ut, komma de lätt i förbindelse med andra personer, som inte dra sig för att skaffa dem sprit. De kunna också komma i förbindelse med rena gangsterligor och brottslingar. När pojkarna komma tillbaka till den skola, som de ha rymt ifrån, äro de ofta, för att inte säga som regel, upprivna och uppjagade och resultatet av det vårdarbete, som skolans lärare och övriga personal kanske under en lång tid ha nedlagt, är så gott som tillspillogivet. Det tar i de flesta fall lång tid innan den skada som åstadkommits genom rymningen kan helt botas. Varje rymning skapar också irritation bland de elever som finnas kvar i skolan, och när rymmarna komma åter — som de ju nästan alltid göra — blir det en irriterad stämning i hela skolan när de få tillfälle att berätta sina erfarenheter och upplevelser under rymningarna.

Det har diskuterats och funderats mycket över vad man skall göra för att förhindra rymningarna, och det har framkommit en rad olika förslag. I propositionen har departementschefen talat om åtgärder, som enligt vad han tror skulle kunna förhindra rymningar. Han talar om ett förbättrat flitpenningssystem, förbättring av fritidssysselsättningen, en omprövning av yrkesutbildningen och vistelsetiden o. s. v. Jag tror för min del, att sådana åtgärder kunna

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

åstadkomma en del, men det är nog inte tillräckligt, framför allt inte när det gäller de verkligt svåra rymmarna. Jag tror inte att de i någon nämnvärd utsträckning komma att låta sig påverka av dylika åtgärder.

Man har då kommit in på tanken att ta till andra medel, och man har därvid tänkt sig att man genom att skapa slutna avdelningar vid några av dessa skolor skulle kunna ta hand om de värsta rymmarna. Vi ha ju också ett exempel från Långanässkolan utanför Eksjö, som vi hörde särskilt herr Boman i Kieryd tala om här före middagen. Den skolan har sedan ungefär ett och ett halvt år en sådan sluten avdelning. Den har ett mycket besvärligt klientel, men det har visat sig att förhållandena beträffande rymningarna ha förbättrats i hög grad sedan man fick denna avdelning. Jag blev så intresserad av skolan och dess arbetsresultat när jag för några månader sedan kom i kontakt med förhållandena där, att jag reste dit, och jag har ägnat ganska mycket tid åt att studera skolan och dess arbetsformer och alldeles särskilt den slutna avdelningen. Jag fick i likhet med herr Boman det allra bästa intryck av skolan och dess sätt att arbeta. Jag måste instämma med herr Boman i att den slutna avdelningen minst av allt verkar som något fängelse, utan det är en byggnad som de andra. Den är visserligen omgiven av ett ganska högt stängsel, men det är väl bara de allra första dagarna som pojkarna titta litet på stängslet, sedan finna de den saken alldeles naturlig.

Jag sökte också utröna när jag var där nere, hur pojkarna själva uppfatta den slutna avdelningen och hur de reagera för vistelsen där. Bli de bittra och hatiska mot skolan, mot personalen och mot samhället? Jag fick intet intryck av någon bitterhet vare sig hos dem som då voro intagna på den slutna avdelningen eller hos dem som hade varit det. De hade under vistelsen där —

den varar i regel sex veckor — blivit föremål för en ganska ingående påverkan och behandling. Man hade försökt göra klart för dem att anledningen till att de kommit dit var att de visat sig svika förtroendet att få vara på en öppen avdelning, att de visat sig inte vara vuxna att ha den frihet man hade på dessa avdelningar. De hade fått klart för sig att rymningar, som de allra flesta hade gjort innan de kommo in på den slutna avdelningen, inte skulle komma att vara till någon glädje för dem i framtiden. Det bar också visat sig, att återfallen till rymningsbrott bland dem som vistats på Långanässkolans slutna avdelning varit betydligt mindre än vid andra skolor av motsvarande slag, där man inte har någon sådan sluten avdelning.

I den motion som vi ha väckt ha vi tagit fasta på just dessa resultat från Långanässkolan, och vi förordade därför, att man så snart som möjligt söker få till stånd ytterligare en sådan sluten avdelning. Socialstyrelsen hade ju föreslagit regeringen, att det skulle inrättas tre nya slutna avdelningar, men i propositionen har man inte tagit upp någon enda. Vi rekommenderade därför att man borde ge Kungl. Maj:t fullmakt och uppdrag att snarast möjligt söka anskaffa åtminstone ytterligare en sådan avdelning.

Jag tror att jag enklast och bäst redogör för hur vi i motionen ha format ut detta vårt förslag genom att läsa några få rader ur motionen. Vi ha skrivit: »Det synes emellertid uppenbart, att de tänkta förbättringarna av den öppna vården inte kunna medföra tillräcklig effekt på det klientel, som har de svåraste rymningstendenserna. Då detta klientel förefaller vara mycket stort, synes det inte försvarligt att längre uppskjuta tillskapandet av nya slutna avdelningar, och detta inte bara av hänsyn till dem som bo i anstaltens närhet och andra som kunna bli offer för anstaltsrymmarnas brott utan lika

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

mycket av hänsyn till de unga rym-marna själva, som genom den slutna socialvårdsbehandlingen kunna räddas från de fängelsestraff, som domstolarna eljest kunna finna nödvändigt att ut-döma.»

Just detta sista tror jag är ett av de starkaste skälen för att ordna slutna avdelningar i ungdomsvårdsskolorna. Genom den påverkan, som man där kan göra på dessa rymmande elever, kan man i många fall rädda dem från fängelsestraff, och jag tror därför, att anordnandet av några ytterligare slutna avdelningar skulle vara av allra största värde. Som sagt ha vi emellertid inte velat gå längre än till att föreslå en sådan avdelning.

Var och en kan konstatera, att statsutskottet i sitt yttrande över propositionen och motionerna kraftigt har understrukt behovet av att verkligt effektiva åtgärder vidtagas. Man erkänner utan vidare, att det är ett mycket allvarligt samhällsproblem som propositionen och motionerna behandla. Man talar visserligen om att de i propositionen föreslagna förbättringarna i fråga om fritidssysselsättning o. s. v. kunna vara av värde och böra prövas, men man är också fullt på det klara med att det måste vidtagas andra och mera effektiva åtgärder. När statsutskottet sedan skall dra ut konsekvenserna ur den ståndpunkt det har intagit svävar utskottet emellertid oerhört på målet. När man har läst detta utlåtande och kommer fram till utskottets yrkande, måste man säga sig att det verkar ganska rumphugget. Sedan utskottet så kraftigt har uttalat att det måste göras någonting, slutar utskottet med att det inte skall göras någonting och att det hoppas, att Kungl. Maj:t skall kunna göra en ytterligare utredning i saken.

Till statsutskottets yttrande och förslag har knutits en reservation av ett stort antal av utskottets ledamöter. De ha i samma starka ordalag som utskottsmajoriteten framhållit nödvändig-

heten av att här göres någonting, men de ha också föreslagit verkligt konkreta åtgärder och ha gått längre än motionärerna. Som jag nyss nämnde hade vi föreslagit, att det skulle anordnas en ny sluten avdelning under nästa år, men statsutskottets reservanter ha föreslagit, att det skall anordnas två sådana avdelningar. Det är självfallet att jag för min del gärna skulle vara med om att försöka få till stånd ytterligare två avdelningar, helst som socialstyrelsen har föreslagit tre. Nu har emellertid första kammaren avslagit reservatio-nens yrkande, och jag skall därför, herr talman, nöja mig med att yrka bifall till den motion vi ha väckt, nämligen motion nr II: 485 och I: 390. Som jag har sagt innebär motionen ett yrkande, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 98 måtte besluta om inrättande av en sluten avdelning vid ytterligare en ungdomsvårdsskola under nästa budgetår. Jag ber, herr talman, att få ställa yrkande om bifall till denna motion.

Vidare anförde:

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Fru Boman talade varmt för ett statligt bidrag till Sundsgårdens skolhem. Jag utgår ifrån att den be-handling, som motionen om anslag till detta skolhem har erhållit i utskottet, även borde vara tillfredsställande för motionärerna. Men Sundsgårdens skolhem är en ny typ av skolhem. Det är inte samma typ som de vanliga barna- och ungdomsvårdsskolorna utan ligger något vid sidan om dessa. Huruvida staten bör lämna bidrag till en sådan skoltyp, måste självfallet bli föremål för närmare prövning av Kungl. Maj:t. Om det vid denna prövning kommer att visa sig, att skolan har någon uppgift att fylla för framtiden, bör det — det var nog flertalet av statsutskottets tred-je avdelnings ledamöter inställda på —

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

prövas noga, huruvida det inte bör utgå ett bidrag även till denna skola. Vi ha nämligen kommit till den uppfattningen, att det nog blir billigare i längden för statens vidkommande, om det kan lämnas ett bidrag till en skola av denna typ än om staten själv skall överta den helt och hållet.

Vad sedan gäller den fråga, som herr Johnsson i Stockholm var inne på, nämligen anslaget till Skarvik-Tallåsens skola, så föreligger ett avtal som bland annat föreskriver, att staten skall ersätta de kostnader, som utgå för denna skolas verksamhet, efter vissa grunder. Nu har det vid en prövning av skolans räkenskaper visat sig, att kostnaderna något överstigit vad som är fastställt i gällande författningar, och detta är anledningen till att socialstyrelsen inte har ansett sig kunna utbetala hela det bidrag, som hade begärts från ledningen för skolan. Det är alldeles givet att utskottet inte gärna kan sätta sig att granska de olika räkenskaperna för en skola, utan räkenskaperna få granskas ytterligare av socialstyrelsen, om detta är erforderligt, och sedan får det bli beroende på Kungl. Maj:ts närmare prövning, huruvida det tillägsanslag, som begärts för denna skola, skall utgå.

Vad beträffar de vanliga ungdomsvårdsskolorna, måste det tyvärr konstateras, att en del av de ungdomar, som där måst tagas om hand, inte ha satt något större värde på den humanare behandling och de modernare uppfostringsmetoder, som numera i allmänhet komma i tillämpning vid de statliga ungdomsvårdsskolorna. Här ha under senare år förekommit rymningar i mycket stor utsträckning. Jag skall inte nu lämna några siffror, ty om jag inte missminner mig angävos siffrorna av herr Boman i Kieryd. Men man kan naturligtvis göra sig den frågan: vilka kunna orsakerna vara till dessa ständigt återkommande rymningar? Det är naturligtvis mycket svårt för en lekman att våga sig in på den frågan och

försöka att ge något svar, men det har konstaterats, att en del av dessa skolor ha en ganska olämplig belägenhet. Vi ha två skolor inte så långt från Stockholm, en för manliga och en för kvinnliga elever. Dessa skolor ligga på ungefär 3 å 4 kilometers avstånd från varandra, och samma är förhållandet med tvenne sådana skolor i en annan del av landet. Det är ganska klart, att när två skolor, den ena för manlig och den andra för kvinnlig ungdom, ligga så nära varandra, detta verkar irriterande och i många fall förorsakar rymningar, som inte skulle förekomma, om skolorna voro belägna på ett annat sätt. En av de första åtgärder, som böra vidtagas, är därför att försöka få en annan förläggning av dessa skolor.

En annan fråga, som man inte kan komma förbi när man går att studera orsakerna till de ständigt återkommande rymningarna, är den undervisning som förekommer i skolorna. Många av eleverna ha fått den föreställningen, att när de komma in på en ungdomsvårdsskola, skola de få lära sig ett yrke av det ena eller andra slaget. När de sedan komma till skolan visar det sig, att yrkesutbildning är mycket litet förekommande. I stället förhåller det sig i många fall på det sättet, att till skolorna äro anknutna rätt omfattande jordbruk, och det är ganska tydligt att elever, som komma till dessa skolor och äro hemmahörande i storstäderna, inte ha något synnerligen starkt intresse för att arbeta i jordbruket eller i ladugården. Jag tror att om yrkesutbildningen finge en mera framträdande plats på dessa skolors schema, skulle detta i viss mån hindra eleverna från att företaga rymningar i den utsträckning som skett.

Även en annan detalj skall jag i detta sammanhang beröra, och det är att vistelsen vid skolorna inte är tidsbestämd. När en elev blir intagen vid en ungdomsvårdsskola, vet han inte från början, om han får vara kvar vid denna

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

skola i 3 månader, 6 månader eller 1 eller 2 år. I regel är den längsta vistelsen vid dessa skolor 2 år. Det har nu gjorts framstötningar om att vistelsetiden skulle minskas till ett år. Jag är emellertid övertygad om att om var och en, som kommer till dessa skolor, hade klart för sig att han får vara vid skolan i 3 eller 6 månader eller högst ett år under förutsättning att han sköter sig på ett tillfredsställande sätt, skulle detta verka så att eleverna komme att sköta sig på ett annat sätt än de göra för närvarande.

En tredje sak har redan varit omnämnd i debatten, och det är den försämring av klientelet, som har inträtt vid ungdomsvårdsskolorna. Det har gjorts gällande från samtliga rektorer vid de skolor, som utskottet har varit i förbindelse med, att klientelet har försämrats i betydande utsträckning under senaste tiden. Det har även framhållits, att vad som i första hand bör göras är att söka få bort de verkliga oroselementen från skolorna. Om det kommer en elev till en sådan skola och han har oron i kroppen, dröjer det inte så synnerligen länge förrän han lyckats bilda ligor vid skolan, och på så sätt försämras andan bland eleverna. Om dylika elever på ett eller annat sätt på ett tidigt stadium kunde skiljas från skolan, tror jag att det skulle ha en mycket god effekt när det gäller uppfostringsmetoderna och även elevernas trivsel.

Statsrådet Möller nämnde något om en statistik, som förekommer i utskottets utlåtande, och ansåg att det kanske inte är så lämpligt att en sådan statistik intages i ett utskottsutlåtande. Jag skall inte fälla något omdöme om den saken, men jag vågar försäkra att vi ha fått garantier från såväl landsfiskalen i orten som ledningen för skolan för att denna statistik är fullt riktig. Under dessa förutsättningar ansågo vi, att det knappast kunde skada saken,

om statistiken även fick komma in i utskottsutlåtandet.

Vad sedan gäller själva kärnfrågan, om det skall upprättas flera slutna avdelningar vid en del skolor, kunna vi nog säga att de som stå för utskottets förslag och de som ha anslutit sig till reservationen ha en ganska samstämmig uppfattning. De som varit och studerat förhållandena vid Långanäs yrkesskola fingo nog litet var den uppfattningen, att eleverna vid de tre avdelningarna vid skolan, den slutna, den halvöppna och den helt öppna avdelningen, hade skött sig på ett alldeles utmärkt sätt. Det kan emellertid vara lämpligt att ännu någon tid avvakta och se, hur verksamheten vid Långanäs ungdomsskola kommer att utfalla. Den slutna avdelningen har endast varit i verksamhet under en mycket kort tid, och det är nog svårt att nu fälla något bestämt omdöme om resultatet av verksamheten.

Socialstyrelsen har i sitt förslag förordat upprättandet av ytterligare tre slutna avdelningar vid våra ungdomsvårdsskolor för en sammanlagd kostnad av 1 159 000 kronor. Departementschefen anser att det är erforderligt med ännu någon tids erfarenhet, innan slutlig ståndpunkt tages till frågan om inrättande av ytterligare slutna avdelningar. Utskottet har i stort sett anslutit sig till denna departementschefens ståndpunkt. Utskottet säger bland annat: »Enligt utskottets mening måste samhället vidtaga särskilda åtgärder för att motverka rymningarna. Med hänsyn till de förhållanden, som nu på många håll råda, är det angeläget, att härvidlag icke onödiga dröjsmål uppstå, då i annat fall kan riskeras, att det förtroende, som mött de nuvarande vårdmetoderna, måhända i större utsträckning förloras.»

Trots detta uttalande från utskottets sida kommer utskottet ändå till den slutsatsen, att det är lämpligt att denna

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

fråga, innan riksdagen tar slutlig ståndpunkt till densamma, får bli föremål för närmare övervägande och närmare undersökningar av Kungl. Maj:t.

Till slut vill jag endast understryka ytterligare en liten detalj i utskottets utlåtande. Utskottet gör sig till talesman för att det bör företagas en undersökning, huruvida det inte skulle vara möjligt att en del av de elever, som nu rekryteras dessa ungdomsvårdsskolor, kunde beredas plats i enskilda hem i större utsträckning än vad hittills har varit fallet. Jag tror inte att de ungdomar, som kommit upp i åldern 14—16 år, äro lämpliga att skickas ut i enskilda hem, men däremot att elever i åldern 7—13 år med fördel kunna fosteras i enskilda hem i större utsträckning än för närvarande. Om detta möjligen skulle kunna genomföras, skulle det betyda en bättre uppfostran för pojkarna och flickorna än den uppfostran, som de kunna få vid de olika skolhemmen. Jag tror även att denna uppfostran och vård i ett enskilt hem skulle för statens vidkommande bli betydligt billigare än den nuvarande uppfostran vid ungdomsvårdsskolorna. Det nämndes en siffra i detta avseende av herr Johnsson i Stockholm. Om jag inte missuppfattade honom angav han, att varje elev vid en ungdomsvårdsskola kostar ungefär 8 000 kronor om året. Vi skola inte tro, att kostnaderna komma att minskas, om vi skola fortsätta efter samma principer som hittills, utan de komma snarare att ökas. Jag är övertygad om att om en del elever kunde beredas ett hem hos enskilda familjer, skulle statens kostnader för denna uppfostran bli betydligt lägre, samtidigt som vården komme att bli bättre och effektivare. Jag vill därför på det kraftigaste understryka vad utskottet här framhållit om att denna fråga måste bli föremål för närmare undersökning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Herr Johnsson i Stockholm höll före middagsrasten ett anförande, vari han underströk hur bra ungdomsvården enligt hans mening var ordnad innan staten tog hand om denna verksamhet. Han gick så långt i sitt framhållande av denna synpunkt att han menade, att det hade skett en utarmning av arbetet sedan dess.

Jag skall inte ett ögonblick förneka värdet av det som tidigare har gjorts, och jag skall heller inte ett ögonblick förringa de ytterst värdefulla individuella insatserna från olika personalgruppers sida i den tidigare verksamheten. Jag kan emellertid ändå inte instämma i det oreserverade beröm åt den tidigare ungdomsvården, som gavs, och i varje fall inte instämma i berömmet, om det avser verksamheten sådan den tedde sig för några årtionden sedan. Här har ändå under senare tider skett en mycket kraftig utveckling, delvis i stark opposition mot den allmänna opinion, som tidigare fanns. Jag tror att det ligger en mycket riktig iakttagelse bakom ett uttalande, som en av våra inom ungdomsvården främste psykiatriker har gjort, nämligen att det varit en utveckling från knektfostran till läkepedagogik. Man kan också uttrycka saken på det sättet, att det har varit fråga om ett ingripande från samhällets sida, där det gällt att komma bort från exercis och straff till förståelse för vad som ligger bakom de handlingar, som de unga ha gjort sig skyldiga till och som inte samhället kan tolerera. Samtidigt har man också mött en strävan att få fram en social anpassning, som skulle kunna ske individuellt för varje elev och där rörelsefriheten för den enskilde måste vara en mycket viktig faktor.

Herr Johnsson i Stockholm gav vissa exempel på hur enligt hans mening läkepedagogiken hade urartat. Jag skall inte ingå på något närmare bedömande av

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

dessa exempel. Jag skall inte förneka, att det ibland förekommit misstag, någonting som väl alltid inträffar, när man prövar nya metoder. Hur noggrann man än söker vara kan man ändå inte komma ifrån att understundom felbedömningar kunna ske. Jag förnekar inte heller, att vi befinna oss på ett förberedande stadium på många områden, där alltjämt den medicinska, psykologiska och pedagogiska forskningen gör sina första trevande försök. Men man kan väl ändå inte bestrida, att i alla fall redan nu uppnåtts betydande resultat genom de nya metoderna. Tyvärr får man höra så litet om de goda resultaten. Det är misslyckandena, som bli omtalade och kommenterade i all oändlighet.

Såvitt jag förstår skulle arbetet på detta fält vara ofantligt mycket lättare, om man hade kraftigare stöd ifrån tidningspressens och den allmänna opinionens sida. Jag måste beträffande många tidningar säga, att de icke ge utrymme åt måttfulla och vederhäftiga skildringar och bedömanden utan äro offer för en sensationsjournalistik, där anknytningen till sanningen ibland är mycket svag. Läget skulle också vara bättre om allmänheten kunde lämna en mera positiv hjälp till omplacering av denna ungdom i mera normala livsförhållanden. Men tyvärr måste man säga, att arbetsgivare, inackorderingsfamiljer och arbetskamrater ofta äro uppgjagade av den agitation, som i detta fall bedrives och de missvisande framställningar av läget som tidningspressen ger. Genom hårdhet och oförstånd kan man på mycket kort tid riva ned vad en ungdomsvårdsskola försökt att under månader bygga upp.

Tillåt mig vidare säga att läget skulle vara betydligt bättre om inte många s. k. oförvitliga människor i detta samhälle lockade ungdomarna in på vägar, där asocialitet och brottslighet lura. Jag förstår att allmänheten hyser oro mot bakgrunden av de händelser som inträff-

fat. Det är klart att sådant skapar olust och osäkerhet, och det ligger i ännu mera öppen dag att ortsbefolkningen omkring dessa ungdomsvårdsskolor, där rymningar i större utsträckning skett och skadegörelse åstadkommits, är speciellt orolig. Jag delar allmänhetens krav på att man måste försöka skaffa ett effektivt skydd mot sådana företeelser.

Men jag finner det också angeläget att säga ett par ord om folkopinionen. Den är enligt min mening — jag anknyter till vad jag förut har sagt — många gånger resultatet av en uppgjagad stämning, av en agitation, som inte alltid bottnar i ett välförstått intresse för den verksamhet som ungdomsvårdsskolorna bedriva. Det första året jag hade nöjet att vara ordförande i styrelsen för Lövstaskolan, var jag med om att sammankalla de kommunala förtroendemännen i den kommun där skolan låg och även de kommunala förtroendemännen i angränsande kommuner till överläggningar om skolans verksamhet. Det visade sig då att det gick att vinna förståelse för denna verksamhet, och också att det inte fanns så mycket av den bitterhet och olust, som det talats så mycket om. När folk verkligen får komma problemen in på livet, får veta hur saken ligger till och får uppgifter om vad som gjorts och vad som skulle kunna uträttas, blir stämningen en annan.

Nu ropas det allmänt på att man skall minska rymningarna och skadegörelserna genom att taga steget ut och inrätta slutna avdelningar vid ytterligare en del skolor. Jag måste säga ett par ord om de uppgifter, som under debatten ha lämnats om den åstadkomna skadegörelsen. Vi ha ju å ena sidan fått vissa uppgifter av herr Boman i Kieryd och å andra sidan vissa upplysningar ifrån departementschefen i fråga om de utbetalda skadeersättningarna. Det kan ju förefalla som om skillnaden mellan de från dessa olika håll lämnade upp-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

gifterna vore oerhört stor. Jag hade tillfälle att före middagsrasten tala med en person, som mycket ingående sysslat med dessa frågor, och han undrade om inte olikheterna grundade sig på att det förelåg olikartade statistiska bedömanden. Han förmodade att man vid upprättande av vissa sammanställningar hade gått till väga på det sättet, att man exempelvis hade upptagit en stulen bil till fulla värdet och på så sätt kommit fram till stora summor för den åstadkomna skadegörelsen. Man hade inte räknat med att bilen kanske hade återställt och att den skada som tillfogats själva bilen måhända varit relativt ringa. På detta sätt skulle man möjligen kunna förklara den stora skillnaden i de sifferuppgifter som från olika håll lämnats.

Jag skulle även i detta sammanhang vilja fästa uppmärksamheten på ett annat förhållande, som jag har direkt erfarenhet av. När folk anmäler sina ersättningskrav för skador, som enligt vad de påstå ha uppkommit genom rymningarna från ungdomsvårdsskolorna, har man en benägenhet att synnerligen kraftigt salta räkningarna. Jag skulle kunna nämna exempel på hur man kan komma fram till mycket stora ersättningskrav för relativt små skador. En skada, som i själva verket inskränker sig till ett hundratal kronor eller däromkring, kan sålunda snabbt nog springa upp till tusenlappar och mera. Man torde sålunda få bedöma alla siffror och uppgifter som i detta avseende lämnas med mycket stor varsamhet.

Jag måste för min del säga att jag alltid känner den största olust inför att spärra in människor och i synnerhet när det som här gäller ett område, där man ändå i princip gått in för att söka tillämpa den öppna vården. Jag känner olust även om denna inspärning är relativt kortvarig. Jag tror vidare att om vi få aldrig så många slutna avdelningar ha vi därmed inte skapat någon hel och full garanti för allmänhetens

säkerhet och trygghet och för att inte rymningar och skadegörelser kunna inträffa. Även ifrån fängelser rymmer ju folk, och även ifrån det mångomtalade Långanäs har det också hänt att det förekommit rymningar. Jag tror alltså att man inte får falla till föga för kraven på att man skall spärra in folk och därigenom på lång sikt äventyra den läkepedagogiska verksamheten.

Må det tillåtas mig att ett ögonblick komma tillbaka till Lövsta. Där ha vi inte att arbeta med de mest lättskötta pojkarna. Jag tror mig dock kunna säga, att rymningsfrekvensen där i allmänhet har varit förhållandevis låg. Det har varit vissa tider då vi ha haft toppbelastning, men det har framför allt varit vid sådana tidpunkter, då svårigheterna i olika avseenden tornat upp sig och då personalens möjligheter att kunna vara med pojkarna och sysselsätta dem inte varit tillräckliga.

Det har under denna debatt talats om att långanässystemet skulle erbjuda den framkomliga vägen. Jag vill på den punkten endast ytterligare understryka vad både herr statsrådet och herr Mårtensson framhållit, nämligen att Långanäs i själva verket använts i sin nya gestalt endast under cirka ett års tid och att erfarenheterna därifrån måste vara jämförelsevis ringa. När det gäller att bedöma arbetet vid Långanäs, tror jag också att vi kunna vara på det klara med att där funnits en ovanligt duglig ledning och en ovanligt duglig personal men att man inte kan veta hur det hela kommer att utveckla sig med en personal, som inte har samma skolning och samma träning. Det finns enligt min mening anledning att instämma i herr statsrådets varning mot att på ett nära nog religiöst sätt överskatta betydelsen av Långanässkolans möjligheter.

När herr Andersson i Dunker skildrade den slutna avdelningen, fick jag nästan den uppfattningen, att denna snarast vore att likna vid ett komfortabelt hotell. Herr Andersson i Dunker

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

tyckte att den inte hade någonting med fängelse att göra. Det må ju vara sant, att denna avdelning kanske inte är jämförbar med ett fängelse av den typ, som skapades på mitten av 1800-talet. Men nog fick åtminstone jag det intrycket, att det ändå i ganska hög grad ligger något av fängelsetyp över det hela, och jag är ganska övertygad om att envar av oss som skulle vara där en vecka skulle få den bestämda uppfattningen, att avdelningen vore att likna vid ett vanligt fängelse. Jag tror som sagt att det är klokt att inte draga alltför långtgående slutsatser av Långanässkolans verksamhet. Det finns anledning att understryka, att även om man kritiskt och varsamt skulle följa vad som där sker, behöva ändå ungdomsvårdsskolorna en arbetsro, som inte får störas. Det kan inte vara lämpligt att på grund av att en sådan skola kanske har tillfälliga svårigheter bryta en försöksverksamhet, som dock, såvitt jag kan förstå, i det stora hela är inne på riktiga vägar.

Vi skola inte heller i detta sammanhang glömma bort att systemet med slutna avdelningar tämligen automatiskt leder fram till att dessa avdelningar också i mycket stor utsträckning komma att användas och inte bara betraktas som reserver. Även om personalen vid sådana avdelningar vill hålla igen, är jag rädd för att man, om det händer någonting oroande, för att avlasta trycket utifrån ändå kommer att vara mycket ivrig att använda avdelningarna. Jag är för min del tacksam för att socialministern inte har velat locka sig in på en väg, som så att säga knäsatte principen om dessa slutna avdelningar, utan vill avvakta den erfarenhet, som kan vinnas på Långanäs.

Naturligtvis kunna vi å andra sidan inte stillatigande åse vissa beklagliga företeelser på detta område, utan vi måste göra någonting för att åstadkomma bättre resultat både när det gäller ungdomens fostran och allmänhetens skydd. Dessa andra åtgärder kosta

självfallet pengar, men byggandet — och även underhållet — av slutna avdelningar är heller ingen billig historia. Man bör därför framför allt söka gå fram på den vägen, att man ger personalen vid dessa olika skolor en grundlig utbildning, och på den punkten fullföljer de initiativ som socialstyrelsen redan har tagit och som såvitt jag förstår hittills ha medfört mycket goda resultat.

En annan linje är att man skapar nya möjligheter för en sysselsättningsterapi för den ungdom som vårdas på ungdomsskolorna och att man därtill använder både arbetstid och skoltid och även fritid. Det ligger mycket i det resonemang som herr Mårtensson förde, att man skall försöka åstadkomma en yrkesutbildning för pojarna. Även om det på grund av den korta tid ungdomarna vistas på skolorna inte kan bli någon yrkesutbildning i vanlig mening, bör det dock kunna bli åtminstone en förberedande yrkesutbildning av betydande värde. Man får dessutom sträva efter att skapa en ordentlig hemmiljö vid ungdomsvårdsskolorna. Det är en av de allra viktigaste insatserna som kunna göras för dessa ungdomar, som i hög grad komma ifrån s. k. broken homes och som äro utarmade i fråga om verklig omvårdnad i en miljö, som vi gärna vilja förknippa med den goda familjemiljön. Vi få också söka oss fram på den vägen, att vi försöka åstadkomma en normal anknytning mellan den ungdom, som vistas vid ungdomsvårdsskolorna, och övrig ungdom på orten, som är verksam i olika slag av föreningsliv. Vi måste bryta isoleringen mellan ungdomen i våra ungdomsvårdsskolor och befolkningen ute i bygderna. När det gäller att förbereda ungdomarnas anpassning i samhällslivet skulle det enligt min mening vara mycket värdefullt att göra ett försök med det rekommenderade systemet att öka flitpengarna, att inrikta sig att göra dem ungefär likvärdiga med betalning

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

för utfört arbete och att sedan låta ungdomarna av dessa medel få ersätta kostnaderna för sitt uppehälle vid skolan. Det spelar också en mycket betydande roll att man söker åstadkomma en god eftervård, att man inte bara släpper ut ungdomarna i livet utan att man verkligen efter skoltiden följer dem, söker hjälpa dem till rätta, ordnar arbete för dem och inackorderar dem på lämpligt sätt.

Om jag till sist får framlägga ytterligare ett personligt önskemål, så skulle det vara att man inte bör alltför mycket differentiera elevmaterialet efter begåvningsnivå utan försöker skapa skolor med litet blandade miljöer.

Detta är, herr förste vice talman, de positiva vägar, som man enligt min mening får försöka att gå, och sedan får man avvakta resultatet av strävandena på detta område. Skulle erfarenheten visa, att slutna avdelningar efter mönster från Långanäs äro nödvändiga, är jag för min del beredd att taga detta steg, som dock otvivelaktigt innebär ett steg bakåt i den utveckling som nu inletts. Men i dagens läge är det inte klart ådagalagt att vi inte kunna komma fram på andra vägar. Det är inte heller klart ådagalagt, att långanässystemet är det system, som utan varje diskussion är det mest lämpliga. När inga av dessa förutsättningar föreligga, kan jag inte komma fram till någon annan slutsats än att vi få avvakta resultatet av de positiva åtgärderna på andra punkter.

Jag ber därför, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Dunker (kort genmäle): Herr talman! Jag känner mig förvånad över att herr Wallentheim gav så starkt uttryck åt vad han kallade sin olust inför inspärningen av människor. Jag skulle kunna dela denna olust om det gällde inspärning i ett fängelse eller något liknande. Men någon sådan

inspärning ha vi väl inte från något håll önskat att det i detta fall skulle bli.

Sedan sade herr Wallentheim, att man inte skall falla till föga för det myckna talet om den skadegörelse, den oro och de svårigheter, som rymningarna skapa för den närboende befolkningen. Ja, herr Wallentheim, jag vet inte om vi falla till föga, om vi tycka att det är rimligt att vanliga hyggliga, laglydiga människor, som bo i närheten av dessa anstalter, få känna att samhället vill skydda även dem.

Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag måste nämna några siffror beträffande den skola, i vars styrelse herr Wallentheim och jag äro ledamöter och som herr Wallentheim också talade om i sitt anförande. Förutom den närboende befolkningen är det ju polismyndigheterna i de närbelägna kommunerna och landsfiskalsdistrikten, som ha den största känningen av dessa rymningar med åtföljande skadegörelser.

I det landsfiskalsdistrikt, där Lövsta är beläget, har landsfiskalen på fråga av statsrevisorerna meddelat, att under de nio första månaderna i fjol förekommo inte mindre än 24 rymningar, som han fick taga hand om. Det var 33 pojkar som deltagit i dessa, och vad hade de åstadkommit? Ja, här finns en hel förteckning på deras bravader: det är stöld av bilar, motorcyklar och vanliga cyklar, det är inbrottsstöld av sommarvillor och förstörelser där, det är misshandel etc. Det finns som sagt en hel förteckning över sådana saker förutom slagsmål, knivskärningar, grovt egenmäktigt förfarande, skadegörelse å byggnader o. d. Detta var alltså det närmaste landsfiskalsdistriktet.

I ett annat distrikt, som ligger nära Lövsta, förekommo inte mindre än 33 rymningar, som man där fick taga hand om, och skadegörelserna voro av samma slag. I ett tredje landsfiskalsdistrikt, som också gränsar till skolan, förekom en hel rad fall, som polismyndigheterna måste taga itu med. Man

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

får därför inte, som herr Wallentheim ville göra, förringa skadan av dessa rymningar.

Herr Wallentheim raljerade också litet med mitt besök vid Långanäs och tyckte, att det av min redogörelse närmast verkade som om den slutna avdelningen vore ett komfortabelt hotell. Men jag sade inte någonting, som borde ha gett herr Wallentheim anledning till sådana reflexioner. Jag talade närmast om hur eleverna verkade och om hur de hade det. Men, herr talman, jag kan inte underlåta att bekantgöra för kammarerna, att vid Lövsta har styrelsen funnit sig nödsakad att på grund av det svåra läge, som vi ha råkat i, begära pengar för att där inrätta en sluten avdelning. Vi hoppas ju därför få vårt något så när på det torra, och då tycker jag, att det är litet underligt, om man inte kan vara med om att även låta någon annan skola, som har det besvärligt, få en sluten avdelning.

Herr talman! Det var närmast detta jag hade att säga till min vän herr Wallentheim, men jag skall passa på tillfället att göra en ändring i det yrkande, som jag förut ställde. Jag yrkade då bifall till den motion, som vi ha väckt. Efter samråd med en del av de närvarande motionärerna skall jag be, herr talman, att få taga tillbaka yrkandet om bifall till motionen och i stället yrka bifall till reservationen.

Herr WALLENTHEIM (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle bara vilja säga ett par saker till herr Andersson i Dunker. Vi skulle annars kunna fortsätta vår diskussion på nästa styrelsesammanträde.

Jag har ingalunda förnekat, att befolkningen i vederbörande orter bör beredas skydd. Vad jag sagt är, att man inte skall överdriva det som här förekommit. Och jag vänder mig mot tidningarnas skrivelser och uttalandena från en del olika personer, som springa

med uppgifter åt än det ena, än det andra hållet. Herr Andersson i Dunker vet lika bra som jag, att det har förekommit åtskilliga fall, då lövstapojkar ha fått skulden för saker som aldrig någonsin ha gjorts av dem utan av andra.

Beträffande rymningsstatistiken skulle jag vidare vilja säga, att det är med den som med all annan statistik, att man får läsa den med omdöme och urskillning. Om en rymning anmälts, behöver det inte betyda, att vederbörande pojkar ha avvikit på något längre avstånd. Det kan bara vara så, att vederbörande vid skolan ha märkt, att pojkarna inte finnas i skolan eller inom dess närmaste område, och då alarmerat polismyndigheten, men att det sedan har visat sig, att man har fått tag i pojkarna på skolans område eller i ytterkanten av detta.

Beträffande den slutna avdelningen på Lövsta vill jag till sist säga, att den aldrig har varit någon sluten avdelning i vedertagen bemärkelse. Den har varit en isoleringsavdelning för speciella ändamål, som sammanhånga med klientelet på Lövsta, vilket ju består av psykopater.

Herr GUSTAFSSON i Borås: Herr förste vice talman! När man har diskuterat tanken på en särskild, sluten anstalt, där man skulle uppsamla det besvärligaste klientelet från ungdomsvårdsskolorna, har socialministern ställt sig bestämt avvisande. Detta är fullt förstäeligt, och jag tror inte, att någon saklig argumentering mot en sådan ståndpunkt kan mobiliseras. Skulle en sådan anstalt komma till stånd utan att man hade möjlighet att lösa differentieringsfrågan, skulle den ju få taga emot elever av skilda åldrar och med skilda begåvningsgrader, ungdomar, som äro synnerligen vitt åtskilda även i fråga om psykisk särart.

Ett annat sätt att komma till rätta

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

med problemet är den mångdiskuterade långanäsmetoden, som ju innebär ett utbyggande av idén med slutna avdelningar inom skolornas område. Enligt statistiken är det antal unga människor, som skulle behöva komma på slutna avdelningar, inte så stort, som många tyckas tro. Rymningar och bråk äro, säga de som äro mest och bäst informerade i saken, lika mycket eller ännu mer en lokalfråga än en disciplinfråga. Denna lokalfråga är så allvarlig, att man måste säga, att den moderna ungdomsvården för missanpassad ungdom faktiskt ännu inte har haft sin chans. Det blir närmast att härda ut tills det ekonomiska läget blir bättre och lokalfrågan — och därmed även differentieringsfrågan — kan lösas.

Trots de prekära förhållanden, under vilka ungdomsvården arbetar, måste man säga, att arbetet i skolorna har visat ett resultat, som är värt allt erkännande. 63 procent av de i oktober år 1949 villkorligt utskrivna ha skött sig utan anmärkning. 23 procent ha trasslat med arbetsbyten och lättare vanart, under det att 14 procent ha återfallit eller vid domstol åtalats för brott. Ända upp till 75 procent av ungdomarna från vissa skolor ha återförts till en positiv samhällsinställning. Jag tycker, att man bör ha detta i minne, då de återstående procenten och deras bravader lägga sin tyngd i den allmänna debattens vågskål.

Det ligger något beklämmande i det faktum, att man, om en eller flera av en skolas klientel bära sig illa åt, skall hallstämpla hela skolan för de brott, som sålunda blivit begångna. Att tre av fyra ungdomar vid ungdomsvårdsskolorna, trots den bristande differentieringen, återanpassas i samhället glömmer man ofta bort i debatten. Framgången kommer i skymundan, men bakslagen framstå så mycket hjärtare.

Det sätt på vilket den slutna anstalten i Långanäs arbetar inger det största förtroende. Byråchefen Torsten

Eriksson, som väl får anses som långanässystemets andlige fader, om jag får använda det uttrycket, har presterat en argumenteringskedja, som inte är så lätt att slita sönder. När man sedan på ort och ställe har sett, hur hans idé tar sig ut i praktiken, måste man ge honom rätt.

Rektor på Långanäs, som principiellt är motståndare till den slutna avdelningen, har ur pedagogisk synpunkt accepterat denna som ett moment i uppfostran. Hans principiellt kritiska inställning gjorde på mig ett mycket starkt intryck vid ett besök i skolan och ingav en viss garanti för att den slutna avdelningen med sina nio platser inte skulle komma att bli ett miniatyrfängelse utan snarare en sektion för en intensifierad ungdomsvård.

När man samtalade med ungdomarna på Långanäs — och detta gäller även dem som voro intagna på den slutna avdelningen — frapperades man av att den trotsinställning gentemot personalen, som annars är så vanlig, här var så gott som obefintlig. Avdelningen hade mera karaktär av en trevlig bostad, och jag kan gott instämma i vad herr Andersson i Dunker sade om byggnaden som sådan: Hade inte det något ovanliga staketet varit, skulle man knappast ha kunnat upptäcka, att det var en sluten avdelning. Vi gingo ganska länge och tittade på byggnaden, innan vi faktiskt visste, att det var en sluten avdelning, så alltigenom trevlig var den.

Med en stark känsla av lättnad avsluter jag mig till tanken på att ungdomar under 18 år inte böra dömas till fängelse. Om man nu vandrar vidare på denna väg med en utbyggnad av vården i form av slutna avdelningar vid ytterligare tvenne ungdomsvårdsskolor, har även socialvården, som det har påpekats, större möjlighet att utverka åtalseftergifter och förnyade försök vid ungdomsvårdsskolor. Det är att förmoda, att många domare, som nu med ganska tungt hjärta döma unga

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

människor till fängelse, med glädje skulle taga emot möjligheten att sända sina klienter till en slutna avdelning vid en ungdomsvårdsskola, där man sedan har möjlighet till slussning till en halvöppen avdelning och till sist till en öppen, där eleverna helt få sköta sig själva.

På den slutna avdelningen kan personalen också ge en värdefull individuell behandling. Det fick man ett starkt intryck av på Långanäs. Man mötte ungdomar, som öppet sade, att de voro tacksamma för att få vara i lugn och ro på en slutna avdelning, tills de liksom blivit lugnare och hittat sig själva under en god ledares vård och hämtat krafter att motstå de frestelser, som livet i frihet för med sig.

Som läget är nu, får Långanäs emellertid inte ha sin slutna avdelning i fred, utan man hindrar skolans eget arbete och därmed även själva idén genom att även från annat håll belägga platser på den slutna avdelningen. Diferentieringen av skolans eget klientel omöjliggöres genom att alla platser ständigt äro fullbelagda. Detta klagade man över. Därav följer, att om man sedan vill få fram skolans arbetsresultat, blir detta inte i alla avseenden tillförlitligt. Då någon av skolans pojkar behöver sättas på den slutna avdelningen, finns det inte plats där. Detta kan ju inte vara riktigt.

Jag vill sluta mitt korta anförande, herr talman, med att med full tillförsikt yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr WIRTÉN: Herr talman! Ungdomsfostran i allmänhet är en både viktig och känslig fråga, men ingenting är dock viktigare eller känsligare än den ungdomsvård, det här är fråga om. Dessa ungdomar ha av olika anledningar kommit på sned i livet, knappast beroende på dem själva utan fastmer på den miljö de ha kommit i och kanske

rent av på deras föräldrars och anförvanners vållande. Det är glädjande, att samhället nu med stor omsorg ägnar sig åt denna vård. Frågan är bara, om man lyckats tillfredsställande lösa problemen med nu tillämpade system.

Socialministern synes hålla fast vid den helt öppna vården med alla de vådor, som rymningarna föra med sig såväl för ungdomarna själva som för allmänheten och då särskilt för befolkningen närmast vårdplatserna. Han säger, att har man accepterat den öppna vårdens principer, får man också vara beredd att taga konsekvenserna av en högre rymningsfrekvens och därmed också de vådor denna för med sig. Men är det då helt riktigt att hålla fast vid detta, då man ser vilka förödande verkningar rymningarna föra med sig? Utskottsmajoriteten betonar ju särskilt de stora skador, som förekomma på grund av de talrika rymningarna från ungdomsvårdsskolorna. Den säger t. o. m., att dessa ha blivit ett allvarligt samhällsproblem, men trots detta synes den inte vilja vara med om att vidtaga några påtagliga ändringar för att avhjälpa missförhållandena. Inte ens det faktum, att rymningsfrekvensen vid Långanäs har gått ned med 50 procent sedan den slutna avdelningen togs i bruk i början av år 1949, kan förmå utskottet att förorda denna linje. Då är ändå att märka, att till Långanäs' slutna avdelning föres det svåraste klientelet från andra ungdomsvårdsskolor.

Förhållandena på Långanäs ha tidigare berörts av herr Boman i Kieryd. Jag skall inte återkomma till dem utan vill endast helt instämma i vad han här har sagt. Men sedan jag varit i tillfälle att taga del av vården vid Långanäs och resultatet av densamma, är det för mig tämligen klart, att denna form av ungdomsvårdsskolor är värd att prövas i större utsträckning. Även om jag är medveten om att det medför ökade kostnader, synes det mig ändå vara viktigare att man kan vinna ett gott re-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

sultat, och jag tror att man kan lyckas medelst långanässystemet. Kan man någorlunda tillfredsställande komma ifrån de vådor, som samhället nu är utsatt för, är det nog väl använda pengar.

Utskottet har ju inhämtat, att värdet av vad som har tillgripits eller man försökt tillgripa i samband med rymningar från en ungdomsvårdsskola för pojkar under år 1949 uppgår till 290 000 kronor. I beaktande av detta kan det vara värt att anslå ett belopp av 415 000 kronor för byggnationer m. m., som reservanterna föreslå. Jag är ganska viss om att svenska folket skulle bära denna utgift med gott mod för att få känna en större trygghet på detta område, och jag är lika viss om att långanässystemet skulle bli till stor nytta och hjälp för de ungdomar det här är fråga om.

Visserligen ha ett par talare framhållit, att vi endast ha ett års erfarenhet av långanässystemet, men då vill jag fråga: Vilka erfarenheter ha vi av de av socialministern förordade vägarna utöver vad som hittills tillämpats, vilket dock inte visat sig tillfredsställande?

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort, men då jag är en av dem som stå för reservationen, måste jag ändå säga några ord.

Jag brukar inte höra till dem, som vilja höja anslagen beträffande statsutgifter. Men då jag i detta fall har gått in för den höjning som här föreslås, så är anledningen härtill, att jag har ansett att det är alldeles nödvändigt att någonting göres för att rätta till det missförhållande som råder på detta område och som vi nog litet var anse vara otillbörligt. Till och med de som stå för utskottets utlåtande ha ju vittnat om att det långt ifrån är tillfredsstäl-

lande som det nu är. Socialstyrelsen har ju själv framlagt förslag för Kungl. Maj:t om en utbyggnad med tre slutna avdelningar vid olika skolor. Och då vi inom tredje avdelningen synnerligen noga ha genomdebatterat detta ärende, ha vi kommit till den uppfattningen, att något måste göras. Vi ha företagit resor till olika skolor och stämt möte med befolkningen på de olika orterna för att höra hur det ligger till, och de vittnesbörd, som vi där ha fått, ha givit belägg för att det inte är som det bör vara utan att åtgärder måste vidtagas. De rapporter, som olika landsfiskaler ha lämnat angående det tillstånd som råder vid dessa skolor, ha här i debatten tidigare omtalats.

Då statsrådet Möller ville bagatellisera de uppgifter angående skadeverkingarna vid en viss skola, som utskottet lämnat och som uppgått till ett värde av 290 000 kronor under fjolåret, så vill jag säga, att jag inte tror att det är riktigt att bagatellisera dessa saker. Att göra gällande att de skadestånd, som staten givit ut för dessa skolor, uppgå till betydligt mindre belopp är inte alls den riktiga bevisföringen. Det förhåller sig nämligen så, vilket också herr Boman i Kieryd tidigare betonat, att de utdömda skadestånden kanske inte alls motsvara de verkliga skadorna. Vissa försäkringsbolag betala ut en hel del vid sidan av de utdömda skadestånden, och dessutom är det många förseelser som inte anmälas, t. ex. när dessa pojkar gå omkring och slå ut fönsterrutor och ställa till oreda på gårdarna. Folket i bygderna bryr sig inte om att söka skadestånd för dessa saker. Allt detta, som vi konstaterat vid dessa skolor, visar, att vi måste göra någonting för att få till stånd ett bättre förhållande.

1949 års statsrevisorer foro även omkring och sågo på dessa skolor, och de konstaterade också, att det inte var som det skulle vara. De säga i sitt utlåtande i fjolårets revisionsberättelse: »För nedbringande av antalet rymningar synes

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

kunna ifrågasättas, om icke även inom socialvårdens ram visst utrymme bör beredas de allmänpreventiva synpunkterna genom ett effektivare omhändertagande av särskilt vanerymmare och kriminella element. En avvägning synes därför böra komma till stånd mellan å ena sidan behandlingssynpunkterna samt å andra sidan kraven på säkerhet och samhällsskydd från allmänhetens sida. De slutna avdelningar, vilka för närvarande främst för disciplinära behov finnas inrättade vid några skolor, äro emellertid även efter ett genomförande av det av socialstyrelsen planerade utbyggnadsprogrammet långt ifrån tillräckliga. Härtill kommer, att då ifrågavarande avdelningar närmast äro inriktade på korttidsförvaring med återplacering å öppen avdelning, det kan ifrågasättas, om desamma kunna vara ägnade att tillgodose de effektivare förvaringsmöjligheter, vilka här skulle behövas.» Detta är statsrevisorernas uttalande, och det stämmer helt överens med vad reservanterna begära, nämligen att det skall upprättas åtminstone två slutna avdelningar vid dessa skolor. Och vi hänvisa till resultatet vid Långanäs. Sedan man fick en sådan där slutna avdelning vid denna skola har rymningsfrekvensen, enligt vad som redovisas i propositionen, sjunkit med 50 procent, och det betyder ju ganska mycket.

Nu säger herr Wallentheim, att resultatet vid Långanäs troligen mycket beror på föreståndaren därnere. Jag vill inte bestrida, att det är en mycket dugande föreståndare, men han var ju också föreståndare tidigare, innan det fanns en sådan slutna avdelning, och då var inte förhållandet detsamma som nu. Denna möjlighet till vård på en slutna avdelning har således nog mycket stor betydelse. Det blir ett avskräckande moment för dessa pojkar som gör, att de ta sig till vara på ett helt annat sätt än om de få rå sig utan några som helst hämningar. Det är klart att

vårdpersonalen och föreståndaren spela en oerhörd roll, och jag vill säga att med den erfarenhet jag fått från Ljungaskog, måste jag ifrågasätta, om den som är föreståndare vid denna skola verkligen fyller de krav, som man bör ställa på en duglig föreståndare. Jag tyckte nog att förhållandena vid denna skola voro rätt egendomliga, och jag ber departementet närmare undersöka, om föreståndaren vid den skolan verkligen är lämplig.

Med anledning av att statsrådet talar om, att man inte vill ha slutna anstalter, vill jag säga, att det vilja vi reservanter inte heller. Vi vilja ha en slutna avdelning på 8 till 10 platser vid varje skola, som vid behov kan anlitas för att inge den skräck, som är nödvändig för att hålla dessa pojkar i styr. Jag vill inte heller ha en slutna anstalt enligt det gamla systemet.

Då herr Mårtensson ville göra gällande, att en av orsakerna till den stora rymningsfrekvensen var dessa skolors närbelägenhet till vissa flickhem, så vill jag säga, att något kanske det ligger i det, men det är säkerligen inte alls utslagsgivande. I min hemtrakt ha vi nämligen också en sådan där vårdhemsskola för pojkar, där det inte alls finns någon flickskola i närheten, men även där är det kolossalt många rymningar, och ortsbefolkningen är mycket upprörd över detta system och de skadeverkningar som där åstadkommas.

Alltnog, vi böra kunna vara eniga om att något annat än det nuvarande systemet måste åstadkommas, och då vi här i reservationen föreslå utbyggande av två slutna vårdavdelningar till en kostnad av 415 000 kronor, så anser jag, att de pengarna äro mycket väl använda. Avlöningar och omkostnader vid våra ungdomsvårdsskolor gå till cirka sex miljoner kronor per år, och mot den bakgrunden tror jag, att man kan säga att dessa cirka 400 000 kronor för engångsanslag till dessa bättre vårdmöjligheter äro mycket väl använda pengar.

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

Jag vill dessutom erinra om att detta anslag inte alls kommer att beröra budgeten, ty på tredje avdelningen i statsutskottet ha vi tidigare under vårt arbete med budgetfrågorna inbesparat på anslaget till länsstyrelserna 200 000 kronor och på anslaget till utbyggnad av karolinska sjukhuset 219 000 kronor, alltså tillsammans 419 000 kronor. Det anslag som vi här begära är 415 000 kronor; det är alltså mindre än vad vi ha inbesparat. Därför bör det inte vara något betryckt läge för finansministern, när det gäller att finna medel för att ordna denna sak.

Jag anser, herr talman, att detta är så synnerligen viktigt, att det inte bör dröja en dag, innan man inom departementet sätter i gång med att ordna dessa avdelningar, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Jag råkar olyckligtvis bli nr 3 bland talarerna på sörmlandsbänken i denna fråga, och det kunde nästan se ut som om vi i Södermanland skulle ha alldeles speciella problem i fråga om ungdomsvården. Vi ha ju Lövsta och en annan anstalt som inte är nämnd här förut, nämligen Skarvik-Tallåsen, och det gör kanske, att vi ha alldeles speciellt intresse av en diskussion om ungdomsvårdsfrågorna.

För mitt eget vidkommande är det emellertid ett djupt personligt intresse för ungdomsvården som gjort, att jag begärt ordet, och dessutom den omständigheten att jag har haft tillfälle att under några år följa utvecklingen nere vid Långanäs, som ju är så omdiskuterat i denna debatt, ända från den tid, då Långanäs ännu bestod av vad pojkarne kallade »Kåken» och som var så beskaffad, herr talman, att den, som i den miljö kunde återföra missanpassade brottslingar till ett anständigt liv, genomförde en strålande uppgift. Nu har Långanäs byggts om och byggts ut

och är, såvitt jag förstår, ett utmärkt exempel på hur modern ungdomsvård bör bedrivas med beaktande av humanitära syften.

Jag tror att det är riktigt att hålla statsrådet Möller räkning för den enorma förändring som inträffat med avseende på ungdomsvården i vårt land, ty det är ju ändå ett svalg befäst mellan de gamla skyddshemmen och de moderna ungdomsvårdsskolorna. Skyddshemmen hade väl närmast karaktären av kollektiva straffkolonier — även om de betecknades som uppfostringsanstalter — medan de moderna ungdomsvårdsskolorna uteslutande ha uppfostringskaraktär i sin strävan att återföra de missanpassade till normal livsföring. Det är, såvitt jag förstår, främst fråga om en psykisk läkningsprocess. Det måste vara ett otroligt provande och samtidigt tidsödande arbete att återföra ungdomsbrottslingar till normal livsföring, där gamla kränkningar av den personliga integriteten måste läkas ut och där varje elev representerar både ett personligt problem och en personlig tragedi.

Elevmaterialet vid dessa skolor har missanpassningen gemensam och brottet gemensamt — vilken karaktär brottet än må ha. Aversionen mot samhället ha eleverna också gemensam, när de komma till skolorna, och från början ha de också oviljan emot skolorna gemensam. De kunna inte, såvitt jag förstår — och på den punkten är jag närmast böjd för att instämma med dem som kräva en differentiering av denna vård — underkastas något slags gemensam kollektiv behandling utom så vitt fråga är om allmänna ordningsföreskrifter. Om de skola läkas ut, så måste de också underkastas en individuell fostring, som tar sikte just på deras individuella missanpassning och deras personliga problem.

Den avgörande svårigheten, så som jag förstår saken, är att varje skola tar emot ett så ytterst blandat klientel, både

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

relativt enkla och lätthanterliga fall och ibland rena psykopatfall. Det är en sammanblandning av elevmaterialet, som uppenbarligen måste innebära både svårigheter för dess fostring och risker för att de som äro lätt missanpassade halka in i den jargong med förnyade brottsmöjligheter, som det svårare klientelet i skolorna representerar. Det är den blandningen av materialet som, såvitt jag förstår, måste vara ett betydande hinder vid verksamheten i dessa skolor, och här är det — så fattar jag framför allt långanässystemet — slussningen av eleverna i vissa grova kategorier, som uppenbarligen måste medföra en lättnad i personalens möjligheter att så småningom återföra dem till ett normalt liv.

Det är inte — på den punkten vet jag inte, om statsrådet Möller gjorde sig skyldig till en felsägning — fråga om att upprätta slutna skolor. Avsikten är närmast, såsom i fallet Långanäs, att inom samma skola inrätta en slutna avdelning vid sidan av en halvöppen och en helöppen avdelning. Därvid beredes skolans personal möjlighet att vid intagningen slussa vederbörande in i antingen den helöppna avdelningen, om han tillhör det lätthanterliga klientelet, eller den halvöppna avdelningen, om det är fråga om ett något svårare klientel, eller den slutna avdelningen, där man veterligen har ett utomordentligt svårt material att göra med, dit billånarna och rymlingarna komma och dit de svårare fallen av ungdomsbrottslighet remitteras. I Långanäs har man, såvitt jag förstår, lyckats utmärkt med denna tredelning av klientelet. Det är fråga om en grov tredelning, som emellertid öppnar möjlighet att undan för undan undergräva vederbörandes eventuella lust att begå brottsligheter genom att låta dem passera från den slutna avdelningen till den halvöppna avdelningen med dess relativa frihet till den helöppna avdelningen med dess fullständiga frihet.

Jag undrar ändå, statsrådet Möller, hur man skall bete sig i de fall, som tyckas bli mer och mer aktuella, när billånarna i 16-, 18- och upp till 19-årsåldern stå inför risken att bli ådömda fängelse på en tid av ett eller ett och ett halvt år och riksåklagaren vänder sig till Långanäs och ber — jag höll på att säga på sina bara knän — att vederbörande skola, i stället för att bli ådömda ungdomsfängelse, beredas möjlighet att bli intagna på den slutna avdelningen på Långanäs, och Långanäs då nödgas säga ifrån att det är omöjligt på grund av överbeläggning. För denna överbeläggning svara bl. a. de övriga ungdomsvårdsskolorna genom att skicka dit en del av sitt klientel. Till överbeläggningen bidrager också Lövsta genom att skicka dit sina svåraste elever. Denna överbeläggning är särskilt besvärlig därför att den kan tvinga domstolarna att i stället för att låta vederbörande intagas på slutna avdelning döma ut ett till ett och ett halvt års fängelse. Då ställer jag mig frågan: Vilket är i sådana fall lämpligare, att öppna möjlighet att slussa in detta klientel i ungdomsvårdsskolorna, som ändå ha en helt annan möjlighet än fängelserna att återföra unga brottslingar till en normal livsföring, eller att låta dem intagas i fängelserna, där de från början bli präglade av fängelsevistelsen och där sedan utslussningen i friheten innebär uppenbara risker för en fortsättning på brottets bana? Jag måste säga att jag föredrager, att möjligheter beredas ungdomsvårdsskolorna att ta emot klientelet, eftersom man där har avgjort större garanti för att man skall kunna slussa över unga brottslingar via den halvöppna och helöppna avdelningen till full friskhet.

Jag kan, eftersom jag nämnt riksåklagarens hänvändelse, nämna, att det enligt uppgift har inträffat, att man har utdömt tre månaders fängelse i avvaktan på att den slutna avdelningen nere på Långanäs skulle ha

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

skickat i väg ett antal av sina gamla interner och efter de tre månader-na ha möjlighet att ta emot det klientel, som annars skulle ha ådömts längre tids fängelse. Det är häri jag ser en av de stora och väsentliga vinningarna med den slutna avdelningen inom anstalten tillsammans med den halvöppna och helöppna avdelningen. Jag måste också säga mig, att när man här såsom ett mindre ont föredrager arrangemanget med isoleringsrum på de vårdanstalter, som nu inte kunna få slutna avdelningar, så tror jag, att isoleringsrummen, statsrådet Möller, ha en mycket mer bestämd karaktär av fängelse än vad en riktigt skött slutna avdelning vid en ungdomsvårdsanstalt kan få. Vid Långanäs äro internerna visserligen förvarade i isolerat rum under nätterna, men under dagarna vistas de kollektivt antingen inom den slutna avdelningen eller också ute på skolans område under uppsikt av vårdare. Den formen av vård, som ändå har direkta avsikter att så småningom återföra vederbörande till normal livsföring och som medger en fostran under ledning av kapabelt folk, måste väl ändå i ett sådant här sammanhang vara att föredraga vid en tidpunkt, då ungdomsfängelserna börja bli fyllda och inte ha möjlighet att ta emot fångar i olika sammanhang och då dessutom ungdomsfängelserna i detta land uppenbarligen äro ett sådant kapitel, att man helst bör draga en mörk slöja däröver.

Herr Mårtensson talade i sitt anförande om rymningarna, och det har ju mot de nya formerna för ungdomsvård anförts, att rymningsfrekvensen är stark och inger stora bekymmer. Jag tror emellertid att man inte skall låta bli att erinra sig det faktum, att det ryms ifrån alla slag av vårdanstalter i detta land, t. o. m. från Långholmen. Även om den öppna vården kanske innebär risker för rymning i högre grad än anstalter av ren fängelsekaraktär, så kan ju inte det få betecknas som ett

argument mot utnyttjande av de öppna anstalterna, allra minst som ju också den svenska fångvården är stadd i riktning mot en alltmer humaniserad straffverkställighet, även den livligt understödd av statsrådet Möller. Jag uppfattar inte rymningarna som ett resultat av den öppna vården utan närmast som en allvarlig mental explosion, som kan inträffa på vilken anstalt som helst och för vilken riskerna måste finnas i högre grad vid de slutna anstalterna eller fängelserna än vid de öppna anstalterna av den karaktär, som exempelvis Långanäs har.

Det finns kanske ett kruz beträffande ungdomsvårdsskolorna, nämligen vistelsetiden, vilket också herr Mårtensson berörde i sitt inlägg. Vistelsetiden för eleverna är inte fastställd, även om den väl allmänt brukar räknas upp till högst två år. Man följer, såvitt jag vet, i allmänhet den regeln, att när eleverna ha börjat folka sig och börja visa tendenser att bli bättre, så släpper man ut dem. Och beträffande Långanäs skall man ändå inte förbigå det faktum, att det mycket ofta inträffar, att elever, inskrivna i den slutna avdelningen med en beräknad vistelsetid av en eller två månader, begära att få gå kvar på den avdelningen för att undgå de risker, som i rymningsavseende äro förenade med vistelse på den halvöppna avdelningen. Att man frivilligt går kvar i den slutna avdelningen för att där ta emot den fostran, som skolan kan ge och som också har medfört, att åtskilliga elever ha skrivits ut direkt från den slutna avdelningen och fått komma ut i den öppna marknaden och gått till friskhet i åtskilliga fall, tycker jag på sitt sätt är ett symptom, som säger, att den slutna vården vid Långanäs ändock, trots att den endast funnits ett eller ett och ett halvt år, har haft åtskilligt att lära oss. Det borde kanske inbjuda socialdepartementet att åtminstone i fortsättningen överväga möjligheterna att vidga den slutna vården ute på anstalterna men

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

även att samtidigt göra anstalterna till något av det mönster som Långanäs lyckligtvis har blivit efter sin omfattande ombyggnad.

Jag medger, att resultatet kanske inte skall överdrivas, med hänsyn till att erfarenhetstiden är så kort. Men i kritiken mot ungdomsvårdsskolorna skall man inte bortse från det faktum, att Långanäs med sin slutna avdelning ändå utgör ett moment, som kanske kan komma att bli en syntes mellan de gamla skyddshemmen och de moderna ungdomsvårdsanstalterna. Men då böra anstalterna uppenbarligen byggas upp med en sluten, en halvöppen och en helöppen avdelning, så att man inte gör en halvmesyr med helt sluten eller halvöppen avdelning, utan i så fall genomför systemet helt och hållet.

Beträffande utvecklingen på detta område måste jag till slut säga — med anledning av den rädsla, som jag så väldigt väl förstår att statsrådet måste hysa för riskerna, att systemet med slutna avdelningar kan utveckla sig i fängelseriktning — att det väl ändå är mycket väsentligt vad för slags personal man har vid de anstalter, som måste ha slutna avdelningar. Om det är så, att man vid Långanäs funnit eller kanske är på väg att finna en melodi, så vore det väl inte ur vägen att taga denna anläggning till utgångspunkt för försök, där man framför allt tar sikte på att vården på de slutna avdelningarna i fortsättningen i stort sett följer de intentioner, som ha varit vägledande för vården vid den slutna avdelningen nere vid Långanäs.

Herr talman! Efter detta anförande kanske jag skulle ha yrkat bifall till reservationen, men jag gör inte det. Jag har nämligen en känsla av att det motstånd — jag använder det ordet — som ändå finns ifrån socialdepartementets sida på denna punkt, är så pass starkt, att jag tror att det vore olyckligt att under ett sådant motstånd träffa ett avgörande i denna fråga. Det är säkerli-

gen klokare att låta socialdepartementet så småningom mogna till för denna form av ungdomsvård på samma sätt som man nu tycks ha mognat till inom socialstyrelsen. Efter denna debatt kanske man ändå skulle kunna uttrycka det önskemålet och den förhoppningen, att socialdepartementet så småningom klarar denna uppgift på ett sådant sätt, som jag förmodar att många av oss, som kanske inte för dagen äro beredda att ta ställning till förmån för reservationen, önska.

Jag yrkar följaktligen bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Efter alla de kraftiga vittnesbörd, som nu kommit från både borgerligt och socialdemokratiskt håll om det olämpliga i nuvarande system, hoppas jag, att socialdepartementet mognar till ganska fort, och då är det lämpligt, att pengar för ändamålet ställas till förfogande, så att man har möjlighet att sätta i gång så snart som möjligt. Därför är ändå det riktiga att bifalla reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag begärde ordet därför att jag inte utan intresse lyssnade till herr Sehlstedts anförande. För mig var det en nyhet — men det är ju alltid bra, att man får upplysningar — att herr Sehlstedt var en sådan extra specialist på ungdomsvård, framför allt ungdomsvårdsskolorna och deras metoder. Vad jag nu egentligen tänkte göra var endast att lyckönska honom till att han uppenbarligen har funnit lösningen på alla de problem, som man har att brottas med inom ungdomsvården. Jag lyckönskar honom som sagt, ty det var alldeles uppenbart, att för honom i varje fall

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

finns det inte kvar några problem, när man har Långanäs att hänvisa till.

Fröken NYGREN: Herr talman! Jag är fullkomligt överens med departementschefen, när han säger att införandet av slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna strider mot dessa skolors idé, men jag är lika övertygad om att man inte i fortsättningen kan tolerera de förhållanden som nu råda.

De mycket tätt återkommande rymningarna göra, att man måste inte bara ta sig en tankeställare, utan också se till att man gör något effektivt för att förhindra dem, dels för att tillvarata samhällets och de enskilda medborgarnas intressen, dels, och inte mindre, för att hjälpa ifrågavarande ungdomar. Det kan nämligen inte vara rätt att utsetta dem för de risker, som det innebär för dem själva att bege sig ut på rymmarstråt, då vi sett att det i de flesta fall följer brott med rymningarna. Ungdomarna få på det sättet en meritlista, som i mycket hög grad försvårar för dem i fortsättningen. När pojkar ha kommit utanför skolans område, gäller det ju att komma så långt bort som möjligt på kortaste möjliga tid, och det faller sig då naturligt för dem att ta en bil och ge sig iväg i den. Sedan skola de ha husrum, mat och pengar för det nödvändiga uppehållet under den tid de äro ute, och så begå de inbrott och stöld.

De erfarenheter man har från Långanäs tyckas nu peka i den riktningen, att man där har funnit en framkomlig väg. Jag är inte alldeles övertygad om att man kan lösa alla problem på den vägen, men pedagogiskt sett måste det vara en klok linje man följt, när man har inrättat såväl slutna som halvöppna och öppna avdelningar, som man kan slussa in ungdomarna i efter behov. Man kan då ställa upp den slutna avdelningen som avskräckande exempel för dem, men man kan också framhålla vad resultatet kan bli av ett väl-

förhållande under anstaltsvistelsen, nämligen den stora frihet som man har på den helöppna avdelningen. Där lägger man dock inte fingrarna emellan, ty om någon missbrukar förtroendet, så kommer han tillbaka till strängare förhållanden.

Riskerna med rymningarna och de missförhållanden som råda ha alla tagit på allvar, inte minst utskottet, som säger att man bör dröja ett år och invänta resultatet av den pågående utredningen, innan man vidtar några förändringar. Utredningen skall ju nämligen undersöka inte bara möjligheterna för inrättande av slutna avdelningar utan också — vilket måste vara av mycket stor betydelse — vilka möjligheter som föreligga för vård i enskilda hem.

På våra ungdomsvårdsskolor ha vi ibland mycket unga elever. Mina erfarenheter gälla mest de kvinnliga, eftersom jag sedan två år tillbaka sitter som ordförande i styrelsen för skolhemmet Skarvik-Tallåsen, där vi ha det svåraste kvinnliga klientelet. Vi ha där elever i olika åldrar, från barn i skolåldern till flickor på över 20 år. När man ser småflickor med docka på armen föras in i en sådan anstalt, så måste man säga sig, att här är något som inte är som det skall vara. Vi ha fått enskilda familjer att ta hand om sådana småflickor, och det har — åtminstone efter vad vi hittills ha kunnat se — varit mycket lyckligt. Naturligtvis kan man dock inte härvidlag ge några garantier, eftersom verksamheten ännu inte har pågått någon längre tid. Vi veta inte hur det arrangemanget kommer att utveckla sig i framtiden, men det ser lovande ut. Det är emellertid svårt för enskilda familjer att ta hand om dessa ungdomar, om de inte få skäligen ekonomisk ersättning härför. Den ersättning, som nu utgår till sådana familjer, står inte i skäligen proportion till vad klientelet kostar på anstalterna. Ur samhälls-ekonomiska synpunkter skulle det, an-

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

ser jag, vara mycket väl försvarbart att höja inackorderingsavgifterna i enskilda hem, och jag tror också att man då skulle vinna bättre resultat.

Sedan vill jag påpeka en annan sak, som ingen har vidrört, nämligen det mycket egendomliga och oförklarliga i att man under så lång tid har kunnat ha straffbestämmelser, som inte stämma överens. Jag tänker här på det förhållandet, att straffbarhetsåldern är satt till 15 år, trots att ungdomsfängelselagen inte kan träda i tillämpning förrän ungdomarna ha fyllt 18 år. Vi ha alltså här en tidsperiod mellan 15 och 18 år, under vilken unga människor kunna dömas till fängelsestraff, som de icke kunna avtjäna i ungdomsfängelse utan i vanligt fängelse. När det gäller ungdomsfängelsernas klientel är man angelägen om att inte få någon sammanblandning av unga lagöverträdare och gamla förhårdade förbrytare, men dem som äro ännu yngre sätter man i vanliga fängelser. Detta måste vara alldeles på tok. Jag har hört att strafflagberedningen har depna fråga under utredning, och man kan därför förvänta, att beredningen kommer fram till sådana bestämmelser, att dessa förhållanden rättas till. Antagligen kommer man väl att höja straffminimiåldern till exempelvis 16 år och att låta intagningsåldern vid ungdomsfängelserna nedgå till samma ålder. Om det blir 16 år eller någon annan gräns kan inte jag säga. Jag sitter inte med i strafflagberedningen, och den har så vitt jag vet ännu inte tagit definitiv ståndpunkt. Man har dock rätt att förvänta, att det blir överensstämmande bestämmelser därvidlag.

Man talar här så mycket emot ungdomsfängelserna. Jag förstår detta, med hänsyn till hur ungdomsfängelserna nu äro utformade. Men vi hysa förhoppning om att få dem organiserade på annat sätt. Det finns en utredning, som håller på att arbeta med den saken. Man kan där tänka sig komma fram till ett system, som i stora drag mot-

svarar det som tillämpas vid Långanäs. Jag tror det är riktigare att till ungdomsfängelserna föra de verkliga brottslingarna, d. v. s. de som visat sig vara verkligt svårt belastade och som gång på gång ha missbrukat det förtroende, som visats dem. Som det nu är få de gång på gång åtalseftergift, vilket naturligtvis är förklarligt, när det gäller ungdomar under 18 år, som man inte gärna vill sätta in i vanligt fängelse, och även när det gäller äldre, som man inte vill placera i de nuvarande ungdomsfängelserna.

Under alla förhållanden är det inte försvarbart att fortsätta på den väg, som man hittills gått. Vi ha gått till överdrift alldeles kolossalt. Jag kan där ta bara ett enda exempel.

Jag var med ungdomsfängelsenämnden på besök i Växjöfängelset i januari månad. Där möttes vi av fängelsedirektören, dr Grubb, som tyckte, att det nu började gå för långt. Man hade där fått taga emot ett par flickor, som dr Grubb menade inte borde ha blivit placerade där. De borde i stället ha fått komma till ett sinnessjukhus. I Växjöfängelset voro de alldeles omöjliga. Det var två flickor, som vi hade haft på Skarvik-Tallåsen och som hade rymt och tagits in igen upprepade gånger. Den ena dömdes på trettondagsafton. Jag tillbringade trettondagshelgen på Skarvik-Tallåsen för att under ett par dagar följa livet där, och när jag kom dit var det stor uppståndelse på skolan, ty man väntade på resultatet av rättens behandling av en av dessa flickors brott. Så kom meddelandet att hon hade dömts till ungdomsfängelse. Kamraterna blevo alldeles förkrossade och sade: »Stackars hon!» Då sade jag: Men ni förstå väl, att man inte kan fortsätta på det sättet. Samhället kan inte tillåta att någon begår upprepade brott, det ena värre än det andra, och att den som gör det ändå alltid skall få åtalseftergift. En människa måste ju till slut stå för sina handlingar! Det förstodo

Anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.

de, men de tyckte ändå att det var grymt och hårt. Samma flickor, som annars hade alla möjliga klagomål mot ungdomsvårdsskolorna, tyckte nu att det i alla fall var mycket, mycket bättre att vara i en sådan.

Som sagt, man kan inte fortsätta på den nuvarande vägen och samtidigt hålla på att endast halv- och helöppna avdelningar skola finnas på ungdomsvårdsskolorna. Man måste bestämma sig för en linje. Jag är fullt beredd att gå på utskottets linje, trots att jag står som undertecknare av en motion, i vilken vi ha begärt inrättande av en slutan anstalt. Utskottet har emellertid föreslagit två slutna anstalter, varför jag inte kan yrka bifall till motionen. Men så som saken nu ligger till, skulle jag i varje fall hellre gå på utskottets linje. Jag tror vi göra klokt i att vila på hanen ett år, men jag ställer detta yrkande i den bestämda förhoppningen, att nästa års riksdag får del av den nu planerade utredningens resultat och att man därefter kommer att vidtaga positiva åtgärder. Jag tror nämligen, att vi inte längre kunna fortsätta på det nuvarande sättet. Man må vara hur human inställd som helst, och man må ha aldrig så stort hjärta för ungdomarna, men man måste ändå komma ihåg att vi inte få hutla alltför mycket. Man gör inte de unga någon tjänst med det. Man bör skilja dem åt och ha de fria och halvöppna formerna för dem, som inte äro så avancerade på brottets bana. Med denna vård finns det stora utsikter till att de skola kunna slussas in i bättre förhållanden. Samtidigt får man se till att man har möjligheter att hålla igen för dem, som redan ha fått för stor vana på brottets bana.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Jag underströk i mitt anförande, att jag

var djupt personligt intresserad av ungdomsvården. Mitt anförande fick därför betraktas som ett uttryck för min rent personliga uppfattning i hithörande problem. Jag beklagar djupt att statsrådet Möller fick den föreställningen, att jag var färdig med dessa problem, att jag hade löst dem — åtminstone för eget vidkommande — och att det sålunda inte längre existerade några svårigheter för ungdomsvården.

Detta var självfallet inte min avsikt. Jag avsåg endast att göra en personlig deklaration om problem, som jag dock har tillfälle att följa ganska intimt. Dessutom kanske det är riktigt att till detta foga, att jag personligen hyser så stor respekt för statsrådet Möllers insatser på detta område, att enbart den nästan kunde ha motiverat mitt yrkande om bifall till utskottets förslag. Jag tror nämligen att det vore oklokt att i en så omdiskuterad fråga som denna åstadkomma en förändring av ungdomsvårdsskolorna utan att socialdepartementet har hunnit studera frågan så mycket som är nödvändigt för att man från departementets sida skall kunna framlägga förslag i denna riktning. Det var framför allt det som motiverade att jag i detta fall yrkade bifall till utskottets förslag.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! En talare har anført i denna debatt, att utskottet, trots de svårigheter som under senare tid gjort sig gällande vid våra ungdomsvårdsskolor, inte ville göra någonting för att råda bot på dessa olägenheter. Men vad vill nu utskottet? Jo, utskottet hemställer att Kungl. Maj:t måtte företaga en skyndsamt utredning, så att Kungl. Maj:t kan framlägga ett förslag till nästa års riksdag. Detta är ett positivt ställningstagande. Men jag tror att det är nödvändigt att Kungl. Maj:t får taga denna fråga under förnyad omprövning, in-

Ändringar i folkvandvårdens organisation m. m.

nan riksdagen går att fatta något positivt beslut angående upprättande av ytterligare slutna avdelningar.

De som ha varit i kontakt med rektorerna och styrelserna för olika ungdomsvårdsskolor här i landet, ha kommit på det klara med att det råder mycket delade meningar såväl bland rektorerna som bland styrelserna för de olika skolorna, huruvida det kan vara lämpligt eller icke lämpligt att anordna flera slutna avdelningar vid anstalterna. Jag anser därför för min del, att det är nödvändigt att departementschefen gemensamt med socialstyrelsen får sammankalla dessa rektorer och styrelser till en konferens för att därigenom söka komma fram till ett resultat beträffande de linjer, efter vilka en lösning bör vara möjlig.

Sedan ber jag, herr talman, att bara få säga ett ord till herr Rubbestad. Herr Rubbestad talar om att utskottsavdelningen har föreslagit så många begränsningar av anslagen för en del andra ändamål, att ett bifall till reservationen, som går ut på att ett högre anslag skall beviljas till ungdomsvårdsskolorna, ändå inte skulle medföra någon utgiftsökning. Jag tror att herr Rubbestad har räknat fel på denna punkt. Om herr Rubbestad även tar hänsyn till det utskottsutlåtande, som följer näst efter detta ärende, tror jag att herr Rubbestad kommer till andra siffror än dem han här nämnde.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 165, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 70 ja och 71 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 2.

Ändringar i folkvandvårdens organisation m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i folkvandvårdens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 84, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 17 februari 1950, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen angivna grunder för folkvandvårdens fortsatta utbyggnad och organisation,

dels medgiva, att det senast för budgetåret 1946/47 uppförda reservationsanslaget till Bidrag till utrustning av polikliniker för folkvandvård måtte få

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

disponeras jämväl under budgetåret 1950/51,

dels ock under elfte huvudtiteln för budgetåret 1950/51 anvisa till Bidrag till driften av folktandvården ett förslagsanslag av 2 250 000 kronor, till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 75 000 kronor och till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 45 000 kronor.

I Kungl. Maj:ts förslag hade förordats sådan ändring i grunderna för statsbidraget till landstingen, att i stället för att knytas till antalet tjänster inom distriktstandvården driftsbidraget skulle utgå med visst årligt belopp, fastställt till 9 kronor per behandlat barn. Statsbidraget till städer utanför landsting skulle enligt förslaget utgå som hittills med 4 kronor per behandlat barn.

I samband med Kungl. Maj:ts förevärande förslag hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 386 av herr *Herbert Hermansson*,

I: 387 av herr *Sjödahl m. fl.*,

I: 393 av herr *Elon Andersson m. fl.* och

I: 394 av herr *Lundgren m. fl.*; samt

från andra kammaren

II: 747 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*,

II: 475 av herr *Bergstrand m. fl.*,

II: 476 av herr *Andersson* i Malmö *m. fl.*,

II: 477 av herr *Olsson* i Mellerud *m. fl.*, och

II: 478 av herr *Hagård m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) beträffande grunderna för folktandvårdens fortsatta utbyggnad och organisation i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 386 och

II: 474, I: 387 och II: 476, I: 393 och II: 477, I: 394 och II: 478 samt II: 475 godkänna vad utskottet i sin motive-ring anfört;

b) medgiva, att det senast för budgetåret 1946/47 uppförda reservationsanslaget till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård finge disponeras jämväl under budgetåret 1950/51;

c) under elfte huvudtiteln för budgetåret 1950/51 anvisa

1) till Bidrag till driften av folktandvården ett förslagsanslag av 2 250 000 kronor;

2) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 75 000 kronor;

3) till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 45 000 kronor.

Utskottets förslag innebar i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag bl. a. den ändringen, att statsbidraget skulle höjas för landstingen till 16 kronor och för städer utanför landsting till 8 kronor per behandlat barn.

Reservation hade avgivits av herrar *Rickard Lindström*, *Hesselbom*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ward*, *Bergström* och *Mårtensson* i Uddevalla, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i fråga om statsbidrag till landsting och till städer utanför landsting och i enlighet därmed under a) hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för folktandvårdens fortsatta utbyggnad och organisation i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 394 och II: 478 samt II: 475 ävensom med avslag å motionerna I: 386 och II: 474, I: 387 och II: 476 samt I: 393 och II: 477 godkänna vad reservanterna i motiveringen anfört.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

Herr MÄRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! I denna fråga har utskottsmajoriteten beslutat att med cirka 2 miljoner kronor öka de av departementschefen föreslagna anslagen till folktandvården för nästa år. När riksdagens beslut om folktandvårdens organisation fattades år 1938, beräknades de årliga kostnaderna för driften av en distriktstandpoliklinik med en tandläkare uppgå till cirka 16 000 kronor. Av dessa kostnader skulle staten bestrida 4 000 kronor, d. v. s. 24 procent, landstingen 2 310 kronor, d. v. s. 14 procent, och de övriga kostnaderna beräknades inflyta i form av behandlings- och taxeavgifter. Statens bidrag skulle utgå efter de grunderna, att 3 000 kronor skulle utgå som lönebidrag till tandläkarna och 1 000 kronor till tandsköterskorna; därutöver skulle staten betala ålderstillägg för befattningshavare.

På grund av de kostnadsökningar, som ha inträtt för denna organisation, sedan den genomfördes i slutet på 1930-talet, ha avsevärda förskjutningar i kostnadens fördelningar uppstått. År 1947 beräknades det statliga bidraget endast täcka cirka 12 procent i stället för beräknade 24 procent år 1938, under det att landstingens procentuella kostnader under tiden betydligt ökats.

De sakkunniga, som ha utrett denna fråga, ha föreslagit andra beräkningsgrunder för statsbidraget. De föreslå i anslutning härtill, att bidraget bör utgå med ett fast årligt belopp för varje behandlat barn. Enligt de sakkunnigas beräkningar bör, under förutsättning att bidraget skall återställas till samma procenttal, som beräknades år 1938, det årliga bidraget per barn fastställas till cirka 16 kronor. Departementschefen har framför allt på grund av det statsfinansiella läget inte kunnat förordas ett så högt bidrag, som föreslagits av de sakkunniga, utan har stannat vid att föreslå, att statsbidraget fastställs till 9 kronor per behandlat barn och år.

För städer, som inte tillhöra lands-

ting, bortsett från Stockholm, skall lik- som hittills bidraget utgå med 4 kronor per barn och år. För landstingens vidkommande innebär departementschefens förslag i stort sett samma bidrag, som för närvarande utgår. De nya bidragsgrunderna kunna komma att medföra en mindre ökning av bidragen till landstingen, men detta är beroende på, hur stort antal barn som klinikerna kunna behandla per år.

Utskottet föreslår, att bidraget till landstingen per barn skall höjas från 9 kronor, som departementschefen föreslagit, till 16 kronor, samt att motsvarande bidrag till städerna utanför landsting skall höjas från 4 kronor till 8 kronor. Utskottets förslag medför en omedelbar kostnadsökning på cirka 2 miljoner kronor om året, och vid en fortsatt utbyggnad av folktandvården, när antalet tandläkare kommer att vara uppe i 1 000, kommer statens bidrag att ökas från 5 miljoner till 9 miljoner kronor, och vid full utbyggnad av folktandvården skulle utskottets förslag, om det blir antaget, öka statens utgifter på detta område med inte mindre än 9 miljoner kronor om året.

Reservanterna anse, att det i nuvarande statsfinansiella läge inte kan vara försvarbart att fastställa ett högre bidrag än vad som har föreslagits av departementschefen. Vi äro fullt medvetna om att det av honom förordade bidraget visserligen är hållet i underkant, men vi föreslå därför, att en omprövning bör komma till stånd, när det ekonomiska läget detta medger.

Reservanterna anse vidare, att det inte är möjligt att föra en sådan politik, som förordas av olika partier och olika grupper, och som går ut på att sänka såväl de direkta som indirekta skatterna men samtidigt öka utgifterna på den ena punkten efter den andra. En sådan politik är enligt min mening ohållbar och den överensstämmer icke med en sund ekonomisk politik.

Jag ber därför med dessa få ord, herr

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! När herr Mårtensson säger, att det är en felaktig politik att bifalla utskottets förslag i detta ärende, vill jag svara, att jag anser den inte vara felaktig, ty vad blir resultatet, om vi bifalla utskottets förslag? Jo, det blir ingen ökad utgift för tandvården överlag. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är endast den, att ett bifall till reservationen innebär, att landstingen få bära de ökade utgifterna för tandvården, under det att ett bifall till utskottets förslag medför en rättvisare fördelning av statsanslaget, som alltså kommer att slås lika ut över hela folket. Den summa, som skall utbetalas från det allmänna, blir således lika stor, vare sig utskottets förslag eller reservationen bifalles.

Vi ha nämligen inom utskottet ansett, att en förskjutning i den relation, som borde förefinnas mellan statens och landstingens kostnader för tandvården, har inträtt sedan 1938, då författningen om statsbidrag till tandvården infördes. Vid den tidpunkten utgick man från att staten borde svara för cirka 24 procent av kostnaderna och landstingen för 14 procent. Men hurudana äro förhållandena nu? År 1947 har en sådan förändring inträtt, att staten svarar för i stället för 24 procent endast 11,9 procent och att landstingen svara för i stället för 14 procent så mycket som 39,3 procent. Det har alltså i mycket stor utsträckning skett en övervältring av kostnadsbördan på landstingen. Utskottet har ansett att den ursprungliga relationen bör återställas, och det stöder sig därvid på vissa utredningsmän, som ha haft till uppgift att lägga fram förslag angående organisationen av tandvården. Dessa ha just varit inne på linjen att få till stånd en utjämning och därför föreslagit, att statsbidraget till

landstingen bör fastställas till 16 kronor per barn, under det att Kungl. Maj:ts förslag innebär att bidraget fastställs till 9 kronor.

Herr Mårtensson sade vid behandlingen av det föregående ärendet, att jag betonat att vi på statsutskottets tredje avdelning gjorde en besparing av statsutgifterna på något över 400 000 kronor, som ungefär motsvarar de 400 000 kronor det skulle kosta att anordna de slutna avdelningarna vid ungdomsvårdsskolorna. Jag vill nämna, att av denna besparing på över 400 000 kronor skulle 200 000 kronor ha utgått till länsstyrelserna och 219 000 kronor till utbyggnad av karolinska sjukhuset. När herr Mårtensson vill göra gällande, att det nu ifrågavarande beloppet inte är av mig medräknat i staten, vill jag göra herr Mårtensson uppmärksam på att denna högre utgiftssumma, som här förutsättes i utskottsutlåtandet, inte skall tagas i anspråk förrän under budgetåret 1951/52, varför denna kostnad inte har någon inverkan på nästkommande budgetår.

Jag menar under sådana förhållanden, att det är fullt riktigt att gå in för denna utjämning av tandvårdskostnaderna, så att inte staten skall övervältra hela bördan på landstingen. Jag vet mycket väl, att finansministern kommer att skapa möjligheter att få medel till dessa utgifter. Vi se ju, att det finns medel till mindre nödvändiga ändamål. Jag skulle vilja rekommendera herr statsrådet, att överväga om det inte finns någon annan utväg, huruvida det inte skulle vara möjligt att minska en smula på anslagen till dessa internationella konferenser, till Förenta Nationerna, till vilket vi betala ett belopp på över 4 miljoner kronor, och till Unesco, till vilket vi betala en miljon kronor, och en massa sådana där internationella sammanslutningar. Finns det så mycket pengar för sådana ändamål, borde det också finnas pengar till tandvården för våra barn.

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

Herr Mårtensson vill göra gällande, att ett bifall till utskottets förslag skulle medföra en ökad kostnad på, som han nämnde, 9 miljoner kronor, om vi fingo en fortsatt utbyggnad av tandvården med över 1 000 tandläkare. Men herr Mårtensson vet ju, att det har blivit en omläggning av bidragssystemet. Tidigare utgick ett visst belopp för varje tandläkare och tandsköterska — 3 000 kronor för tandläkare och 1 000 kronor för tandsköterska — men nu skall i stället utgå ett bidrag till varje barn, oberoende av hur många tandläkare som finnas. Det blir alltså barnens antal som blir bestämmande för statsanslaget och det belopp, som skall utgå för ändamålet.

Jag skall inte längre förlänga debatten, men jag vill bara tillägga, att inte bara landstingen erhålla en höjning av bidraget till landstingens folktandvård, utan det är ju meningen, att städer utanför landsting skola få proportionellt samma bidragsökning som landstingen. Städerna utanför landsting ha 4 kronor per barn i bidrag, och genom utskottets förslag höjes detta belopp till det dubbla, alltså 8 kronor, under det att landstingsbidraget inte blir fullt det dubbla utan något därunder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är ju inte här fråga om att intaga någon definitiv ståndpunkt till grunderna för bidrag från staten till folktandvården. Vi få väl hoppas, att det statsfinansiella läget med tiden skall så förbättras, att vi kunna komma tillbaka till de proportioner, som framkommo år 1938. Här gäller det i stället bara den frågan, huruvida vi nu inte under de allra närmaste åren, då vi kunna förutse att det blir ytterligt svårt för staten att få debet och kredit att gå ihop, skulle kunna nöja oss med de grunder, som hittills ha gällt för statens bidrag till landstingen för folktandvården.

Nu har herr Rubbestad påstått — och det går igen också i utskottsutlåtandet — att det, om staten ökar sitt bidrag och för nästpåföljande budgetår, alltså budgetåret 1951/52 höjer sitt anslag till driften av folktandvården med 2 miljoner kronor, inte blir några större utgifter för tandvården, och det är ju riktigt. Men utskottet säger sedan, att detta ökade bidragsbelopp per barn inte medför någon kostnadsökning för det allmänna — och det är säkert fel. Saken är helt enkelt den, att landstingen, om staten nu höjer sitt bidrag och ger landstingen ytterligare 2 miljoner kronor, icke komma att använda dessa 2 miljoner kronor för att sänka skatterna, utan de komma att använda pengarna till något annat ändamål, som mycket väl kan vara behjärtansvärt och nyttigt, men det betyder i själva verket att det allmännas utgifter komma att ökas med 2 miljoner kronor — därom råder ingen som helst tvekan och det sades mycket tydligt ut i eftermiddagsdebatten i första kammaren.

Nu är emellertid landstingens ekonomi anpassad efter de nuvarande bidragsgrunderna. Landstingen betala resten av kostnaderna och ha vant sig vid att göra detta. Att vi bibehålla de gamla bidragsgrunderna, innebär alltså inte att landstingen komma i några särskilda svårigheter, utan det blir för dem precis som förut. Men om vi pålägga staten ytterligare 2 miljoner kronor, måste dessa 2 miljoner anskaffas. Herr Rubbestad säger att det ju inte gäller nästa budgetår. Nej, det är riktigt, och det är ganska betecknande att det skulle vara lättare att göra utgiftsökningar, som skulle hänföra sig till ett år längre fram i tiden. På det sättet brukar riksdagen ofta handla. Man tar mycket lättare på utgifter, som skola betalas längre fram, men det hindrar inte att det, när dessa utgifter bli aktuella, blir en synnerligen stark kritik mot dessa automatiska utgiftsstegringar, som inträffa undan för undan.

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

Här ha vi just en sådan automatisk utgiftsstegring, som kommer att göra sig anmäld under budgetåret 1951/52. Då skola dessa 2 miljoner anskaffas, och jag vill säga, att det kommer att bli ytterligt svårt att få statens debet och kredit att gå ihop för detta budgetår. Det kommer att bli mycket svårare än vad det har varit i år. Därom har jag redan ganska starka förkännningar, och jag vill säga, att det är nog ganska farligt att handla på detta sätt, att i denna tid försöka pressa upp statens utgifter. Vi vilja inte höja skatterna, men vi vilja inte heller öka utgifterna under ett par övergångsår.

Jag vill alltså slå fast, att ett bibehållande för ytterligare ett par år av de nuvarande bidragsgrunderna icke kommer att vålla landstingen några svårigheter, ty för landstingen blir det precis som förut. Däremot kommer en höjning av utgifterna att vålla staten betydande svårigheter. Nu säger herr Rubbestad, att det går väl lätt att spara in dessa pengar på något annat håll, t. ex. när det gäller vårt deltagande i utländska konferenser och han nämnde då För-enta Nationerna, Unesco och andra sådana internationella sammanslutningar. Jag tror att det skall vara mycket få ledamöter av denna kammare, förutom herr Rubbestad själv, som inte inse att just dessa utgifter, han talat om, äro av den naturen, att vi helt enkelt inte kunna låta bli att betala dem. Vi kunna det helt enkelt inte, och därför var det det sämsta exemplet, herr Rubbestad kunde lämna för att peka på mina möjligheter att med undanskjutande av andra utgifter bereda utrymme för dessa 2 miljoner kronor.

Jag vet nu inte, hur det mäktiga landstingspartiet kommer att ställa sig här i kammaren, om det t. ex. kommer att dra till sig dessa 2 miljoner kronor från staten, men jag vill säga, att det kommer surt efter. Om jag lever och har hälsan, skall jag rikta uppmärksamheten på de rönnbär, som serveras

i nästa statsverksproposition, om förslaget om det högre anslaget blir bifallet.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND: Herr talman! Jag vill bara med några ord förklara, varför jag återfinns bland reservanterna. Jag delar herr Rubbestads uppfattning, att det är fråga endast i stort sett om en fördelning av utgiftsbeloppen mellan staten och landstingen. Vi som stå för reservationen ha också understrukit, att vi i princip ha samma uppfattning som majoriteten. Men vi säga vidare: »Med hänsyn till det statsfinansiella läget har utskottet dock ansett sig böra biträda de av departementschefen föreslagna beloppen.» Vi mena alltså att vi gärna se denna utgiftssumma i ett kommande års budget, om det då ur statsfinansiell synpunkt visar sig möjligt. Liksom finansministern anser jag, att man icke redan nu bör rekvirera detta belopp för en tid som ligger ett par år fram i tiden.

Utöver detta skulle jag vilja redovisa en annan synpunkt, som jag har på denna sak. Jag måste nämligen bekänna, att jag icke hör till dem som blint tro på välsignelsen av att i alla tänkbara situationer överflytta så mycket som möjligt av de olika kostnaderna på staten. Man har så många gånger gjort den erfarenheten, att de skattelättnader, man ofta hoppats och trott på i kommuner och landsting, då staten övertagit vissa uppgifter och avlyftat rätt stora kostnader, icke kommit till stånd. Man skjuter i stället in nya utgiftsposter och föreslår nya ändamål. Jag hörde berättas om en framstående och kunnig man, som åtog sig uppdraget som ordförande i kommunalskattutjämningsutredningen. Han trodde att han på denna ofta förordade väg skulle kunna befria kommunerna ifrån en hel del utgifter och lägga dem på staten. Senare erfarenheter sade honom emellertid, att detta inte medförde

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

något annat resultat än att vederbörande kommuner gingo över till nya utgifter och behöll samma utdebitering som tidigare. Under sådana förhållanden bli slutresultaten att det sammanlagda skattetrycket inte minskar efter dylika operationer utan ökar.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Statsrådet Sköld säger att landstingen komma att använda dessa pengar till andra ändamål och inte till tandvården. Då vill jag emellertid säga herr statsrådet, att med den kännedom jag har om mitt landstingsområde så finns det ännu kolossalt mycket att göra för tandvården och dess utbyggande. Inom mycket stora områden ha vi inte en enda tandklinik eller någon som helst tandvård för barnen, och därför kommer hela detta bidrag beträffande vårt landstings andel av dessa 2 miljoner kronor att gå åt och inte ens räcka till för denna verksamhet inom landstinget. Vi skola således inte tro att det blir någon lättnad i stort för landstingen genom denna anordning, men det blir dock en utjämning så till vida, att det blir hela folket som får bära den börda, som 1938 års beslut innebar. Vi gingo ju då in för att ordna tandvården för barnen till viss del med statsbidrag. Vårt förslag innebär ju ett återställande av det förhållande, som man då förutsatte.

Sedan vill jag säga att jag mycket väl förstår, att det kan bli vissa besvärigheter för finansministern att skaffa pengar, om han nu inte vill gå den väg, som jag rekommenderade. Jag tror dock att man mycket väl skulle kunna följa mitt förslag, ty att vi äro medlemmar av dessa internationella organisationer förutsätter väl inte att vi i all evighet skola vara det. Vissa uppsägningsvillkor äro ju stipulerade, vilka regeringen nu har över ett år på sig att fundera på. Vilja vi avsäga oss medlemskapet, så är det mycket möjligt att vi slippa ifrån

dessa avgifter. Jag vill bara erinra om hur vi gjorde med det gamla Nationernas förbund, där vi voro medlemmar. Under de sista åren betalade vi ingenting, trots att vi voro medlemmar. Vi struntade helt enkelt i att betala. Det finns alltså utvägar, om man vill gå fram på den vägen. Vill man nu emellertid inte acceptera ett brytande med alla dessa internationella konferenser utan anser man dem så viktiga, så tror jag ändå att finansministern med sitt synnerligen goda intellekt alltid kan hitta på någon väg att skaffa dessa två miljoner. Det finns nog möjligheter för finansministern att komma till än den ena och än den andra besparingen, och jag skall gärna stå herr statsrådet till tjänst med att peka på vissa möjligheter när budgeten skall göras upp.

Herr Skoglund säger, att det inte blir bättre, om man nu låter staten hjälpa landstingen med dessa kostnader. Jag vill då säga det, att även om man inte lättar skattetrycket, så blir det dock en jämnare fördelning mellan de olika skattedragarna, om man ordnar det på denna väg, och det tycker jag är en stor fördel.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! I sitt första anförande förklarade herr Rubbestad, att det inte blev några större kostnader för tandvården vare sig man gick den ena eller andra vägen. I det sist hållna anförandet förklarade han, att dessa två miljoner, som staten ytterligare skulle tillskjuta, skulle komma att användas av landstingen för ökade tandvårdsutgifter. Om den sista uppgiften är den rätta konstaterar jag, att ett bifall till utskottets förslag innebär, att tandvårdskostnaderna i landet höjas med 2 miljoner kronor. Detta kan naturligtvis vara nyttigt och bra, men jag tycker bara att vi skola gå fram litet långsammare och vänta ett tag innan vi göra det.

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

Får jag till sist tolka denna diskussion så, att alla de, som komma att rösta på herr Rubbestads förslag, samtidigt givit mig den vinken, att jag skall minska anslaget till Förenta Nationerna med 2 miljoner kronor?

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! När jag sade, att utgiftssumman blir densamma, menade jag, att summan blir densamma för det antal barn, som nu beröras av tandvården. När jag senare sade, att de ökade utgifterna komma att användas till att ytterligare öka antalet barn, som skola få vård, så hoppades jag att statsrådet förstår skillnaden i dessa två uttalanden.

Sedan vill jag säga att jag inte alls kommanderat statsrådet att taga av anslaget till de internationella organisationerna. Herr statsrådet får gå vilken väg som helst. Jag tror att herr statsrådet, när han fått fundera på saken, kommer med ett förslag, som riksdagen kommer att acceptera.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Herr Rubbestad har i denna debatt dokumenterat sig som en mycket skicklig finansminister. Man gör sig bara den frågan, om inte hans resone-mang är mera teori än verklighet. Jag är inte säker på att herr Rubbestad skulle få det lika lätt att klara statsfinanserna för den händelse han skulle övertaga finansministerposten.

Sedan kom herr Rubbestad in på de siffror, som han omnämnde i sitt anförande vid den förra frågan. Han vidhöll fortfarande att anslagen på tredje avdelningen minskats med 400 000 kronor. Detta är inte riktigt, herr Rubbestad. Anslaget under inrikesdepartementets huvudtitel minskades med 200 000 kronor och det har föreslagits, att anslaget till Karolinska sjukhuset skulle minskas med 219 000 kronor — den frågan har ännu inte behandlats av kammaren — men endast hälften av

dessa 219 000 kronor faller på staten. Den andra hälften faller på Stockholms stad och Stockholms län. Statsutskottets tredje avdelning har sedan ökat utgifterna dels med 25 000 kronor på jag tror det var andra huvudtiteln, dels med 36 000 kronor på en annan punkt, varom beslut fattats tidigare i dag. Efter det beslut som därtill fattades i den föregående frågan och där herr Rubbestad anslöt sig till det högre anslaget, ökar statens utgifter på en post med 415 000 kronor.

Nu vill herr Rubbestad öka utgifterna med ytterligare cirka 2 miljoner kronor. De besparingar vi gjort, herr Rubbestad, uppgå till sammanlagt 248 000 kronor, men de utgiftsökningar herr Rubbestad förordat i denna och den förutvarande anslagsfrågan uppgå till 2 415 000 kronor. Man gör sig då den frågan vart herr Rubbestads sparsamhet tagit vägen.

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Jag har också skrivit under detta utskottsutlåtande, och jag vill nu endast deklarerera, att jag står fast vid det. Jag tar dock avstånd från herr Rubbestads anvisningar om hur man skall finansiera detta. Jag har betraktat det som en rättvisefråga, att på grund av det försämrade penningvärdet landstingens bidrag höjas, och jag anser att man i samband med lösandet av folktandvården bör taga upp även denna fråga i samband med behandlingen av propositionen.

Jag har som sagt, herr talman, endast velat deklarerera, att jag biträder utskottets förslag men med avståndstagande från herr Rubbestads anvisning på finansieringen.

Herr OLSSON i Mellerud: Herr talman! Tillsammans med några riksdagsledamöter, som i sin dagliga gärning ha att syssla med landstingens förvaltning och verksamhet, har jag väckt en motion med syfte att få till stånd

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

en bättre avvägning av statsbidragen till folktandvården.

Det har ju av en tidigare talare redan antytts, att landstingen nu få stå för praktiskt taget 50 procent av kostnaderna. I statsverkspropositionen 1938 beräknades, att landstingen skulle slippa ifrån med 16 procent. Statens bidrag, som då beräknades till 24 procent, är ju nu nere i mindre än 12 procent. Det är därför naturligt, att vi från landstingens sida äro litet bekymrade, när man skjuter över den ena viktiga uppgiften efter den andra på oss och vi då få ett statsbidrag, som innebär att den väsentliga delen av kostnaden faller på landstingen. Jag medger villigt, att finansministern i nuvarande situation har tillräckliga bekymmer utan att behöva få problemet om ökningen av dessa bidrag att syssla med. Det har dock från landstingens sida syntts vara nödvändigt, att vid en omreglering av statsbidraget till folktandvården även taga under omprövning, huruvida man inte skall revidera dessa bidrag på ett sådant sätt, att vi i huvudsak komma fram till den beräkningsgrund, som avsågs i 1938 års proposition.

Vad beträffar de här 16 kronorna per barn, som utredningskommittén föreslår såsom statsbidrag till folktandvården, måste det erkännas, att detta belopp ingalunda är i överkant. Det torde snarare vara på det sättet att det ligger åtskilligt i underkant med hänsyn till vad som här är skäligt och rimligt.

Nu gör man den invändningen: Ja, men i en situation, där det ekonomiskt är trångt för statsmakterna, sitta ju landstingen med en god ekonomi. Det är kanske skäl i att man en liten smula belyser landstingens ekonomiska förhållanden. De äro för dagen ingalunda nödlidande. Men vad beror det på att landstingen för närvarande se ut att ha god ekonomi? Det beror inte på någonting annat än de restriktioner som rått i fråga om trängande utbygg-

nader, vilka nu i många fall icke längre kunna undanskjutas. Verksamheten har tidigare på olika områden måst hållas tillbaka, men nu ha vi inom praktiskt taget varje landsting ett uppladdat program för utbyggnad av olika vårdgrenar, och behovet är, som jag nämnde, så trängande att man inte längre kan undanskjuta saken. Denna utbyggnad kommer att draga inte enbart uppbyggnadskostnaderna, utan den kommer att föra med sig högst väsentliga årliga driftkostnader.

Jag menar sålunda, att det är inte så välbeställt med landstingens ekonomi som det möjligen kan se ut i dagens situation. Därtill kommer att de ortsavdrag, som riksdagen skall besluta, komma att beröva landstingen en icke oväsentlig del av deras skatteunderlag. Detta gör, att om man tar hänsyn till det utbyggnadsbehov, som måste komma, bli hålen i landstingens ekonomi mycket tydliga, och det är i ett och annat fall risk för att den till utseendet solida fasaden blir en potemkinkuliss. Det är sålunda, menar jag, inte ur vägen att man har erinrat en smula om de förpliktelser, som statsverket åtog sig, när dessa uppgifter — jag tänker i första hand på folktandvården — lades på landstingen.

Jag kan nog också instämma i talet om att det här mera är fråga om en omfördelning av kostnader. Skattedragarna få dem på samma skattsedel, och det är ur deras synpunkt i viss utsträckning egalt, om kostnaderna komma på landstingsutgifterna eller på statsutgifterna; för de små skattedragarna är det dock givetvis en fördel, om man får dem på statsutgifterna.

Till herr finansministern skulle jag emellertid vilja säga, att jag tror inte att landstingen komma att lättsinnigt förbruka det tillgodohavande, som de skulle få genom det ökade statsbidraget. Det är nämligen på det sättet att en väsentlig snabb utbyggnad av folktandvården för närvarande hindras av

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

bristen på tandläkare, och vi behöva således inte befara, att utvecklingen här kommer att ske särskilt snabbt. Men det finns andra utgifter som äro synnerligen trängande och som det ur landstingens synpunkt är angeläget få möjlighet att täcka.

Jag har velat anföra detta bara därför att man även ifrån statsmakternas sida bör förstå landstingens prekära ställning. De ha inte uppträtt pockande, det kan man inte säga. Vi veta ju, att det för åtskillig tid sedan varit en kommitté sysselsatt med en revidering av statsbidragen i allmänhet, och trots att denna kommitté är färdig med sitt arbete, ha vi funnit oss i att vi ej sett till någon proposition i detta avseende, då vi förstå, att situationen är svår. Men vi tycka, att på detta område, där det nu sker en omgruppering och en revidering av statsbidragen, bör man nog ta hänsyn till landstingens mycket berättigade krav.

Jag måste sålunda, herr talman, i enlighet med min motion yrka bifall till utskottets förslag i detta avseende.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är ett par ting i herr Olssons i Mellerud anförande, som jag skulle vilja något belysa.

Det förhåller sig inte så, att man kan åberopa ortsavdragsreformen i denna sak. Förslaget till reformering av de kommunala ortsavdragen är ju nämligen så tänkt, att det visserligen kommer att bli ett minskat skatteunderlag för landstingen, men den bortfallande skattekraften få landstingen ta igen genom att besluta en höjd utdebitering. Denna kommer icke att leda till en höjd beskattning av medborgarna, ty intill en viss inkomstgräns komma de höjda ortsavdragen allt mer än kompensera den höjda utdebiteringen, och för de skattebetalare, som ligga ovanför denna gräns, kommer det att bli en

justering av den statliga inkomstskalan som gör, att det inte heller där kommer att inträffa någon högre belastning. Kommunalskattereformen kommer därför icke att i sak innebära någon försvagning av landstingens ekonomi.

Detta var det ena jag ville framhålla. Det andra jag skulle vilja säga är, att herr Olsson i Mellerud har gjort sig mycken möda att här visa, att visserligen är landstingens ekonomi mycket god, men det är en sak som på längre sikt kanske inte blir så reell. Jag skall inte polemisera mot detta utan vill bara fråga: Är det inte en onödigt olämplig tidpunkt att begära en justering av statsbidraget — låt vara hur rättvis som helst — i ett läge, där statens finanser äro ansträngda, medan landstingens icke äro det?

Herr OLSSON i Mellerud: Herr talman! Jag skulle förstätt denna statsrådets senaste synpunkt om det varit så att statsrådet sagt, att vi anse att landstingen böra få detta högre bidrag, men vi kunna inte ge dem det för dagen. Vi skola dock — gärna inom ett eller annat år — se till att det blir ordnat.

Om vi fått ett sådant löfte, hade det varit lättare att följa statsrådet. Men vi ha en smula erfarenhet av att om man tiger stilla och finner sig, glömma statsmakterna så lätt bort den växel de tidigare ställt ut. Det har skett så tidigare, och detta har gett oss en varning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mårtensson i Uddevalla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande

Ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 166, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 46 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets memorial nr 167, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående seminarverksamhet bland nötkretur m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 44, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk och av exporten av fisk jämte i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i den stat-

liga affärsbanken m. m. såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet, jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, angående regleringen för budgetåret 1950/51 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 8 och 10.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 169, i anledning av väckt motion angående förhöjd pension åt f. d. konsulenten Jöns Nilsson; och

nr 170, i anledning av väckt motion om understöd till arbetaren J. A. Forsberg i anledning av skada, som ådragits genom olycksfall i domänverkets tjänst;

bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Särskild skatt på exportens devalveringsvinster.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 6.

Särskild skatt på exportens devalveringsvinster.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av väckt motion om upptagande av en särskild skatt på exportens devalveringsvinster.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 202, av herr *Persson* i Landafors *m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag om upptagande av en särskild, starkt progressiv skatt på exportens devalveringsvinster och förelägger riksdagen detta».

Utskottet hemställde, att motionen II: 202 av herr *Persson* i Landafors *m. fl.* om upptagande av en särskild skatt på exportens devalveringsvinster icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **PERSSON** i Landafors: Herr talman! I den här frågan om upptagande av en särskild skatt på exportens devalveringsvinster interPELLERADE jag i fjol höst finansministern. Anledningen var, att finansministern i ett föredrag inför industriens representanter på Arosmässan i Västerås sökte uppskatta devalveringens fördyring av importen per år till cirka 700 miljoner kronor. Exporten beräknades ge cirka 500 miljoner kronor i ökade inkomster, d. v. s. i ökad vinst, vid oförändrad exportkvantitet. Jag frågade finansministern, om regeringen vidtagit några åtgärder, och i så fall vilka, för att de extra vinsterna skulle kunna användas till att motverka de av devalveringen föranledda stegringarna av levnadskostna-

derna, eventuellt till att nedpressa priserna eller för att tillföras de lågbetalda arbetarna inom exportindustrien och de av denna berörda mindre skogsägarna.

I interpellationssvaret ville inte finansministern på något sätt stå för de sifferuppgifter han lämnat på Arosmässan. Någon särbeskattning kunde han inte tänka sig på grund av tekniska svårigheter. Den enda möjligheten skulle kunna vara att lägga exportavgifter på vissa varor till en del länder, men det skulle ju te sig mycket märkligt, eftersom avsikten med devalveringen var att öka exporten just av dessa varor till ifrågavarande länder, sade finansministern och ansåg, att det var alldeles tillräckligt att exportörerna fingo erlagga de ordinarie skatterna, i all synnerhet som det var angeläget att stimulera exporten. Jag påvisade då det orimliga i att låta en liten grupp enskilda kapitalister tillföras en halv miljard kronor i extra vinster på grund av devalveringen men samtidigt låta staten betala hundratals miljoner kronor i subventioner för att motverka, att de ökade priserna på importerade varor, som uppstått genom devalveringen, skulle slå igenom och höja levnadskostnaderna.

Finansministern ansåg, att läget var mycket osäkert och att i den mån exportörerna skulle komma att göra extra vinster fingo de ju betala så hög skatt att det kunde räcka med detta.

I bilaga I till årets statsverksproposition, som rör konjunkturläget, har i anledning av devalveringen gjorts ett försök att uppskatta konsekvenserna av densamma. Därvid säger man, att importen skulle komma att stiga med drygt 800 miljoner kronor och att exporten komme att stiga med cirka 600 miljoner kronor under förutsättning av en volymmässigt oförändrad svensk import och export med samma länderfördelning som under första halvåret 1949. Man räknar således t. o. m. med

Särskild skatt på exportens devalveringsvinster.

högre belopp än dem finansministern inte ville stå för.

Nu har jag tillsammans med ett par kamrater tagit upp frågan på nytt i en motion II: 202, där vi hemställt att ett skyndsamt förslag om upptagande av en särskild, starkt progressiv skatt på exportens devalveringsvinster borde av Kungl. Maj:t föreläggas riksdagen.

Vid varje arbetsplenium här i riksdagen stöta vi på dessa oupphörligt återkommande erinringar och invändningar att statsfinanserna icke tillåta några kostnadsökningar eller ens att redan beslutade reformer sättas i verkställighet, såsom exempelvis beträffande sjukvårdsreformen. Lika ofta ställes frågan varifrån staten skall få pengar. Ja, vi ha föreslagit engångsskatten på större förmögenheter, vi ha gått emot riksdagens beslut att investera en miljard kronor i Internationella banken och valutafonden o. s. v.

Nu tycker jag att devalveringsvinsterna, som ganska oförskyllt gå till exportörerna med ett belopp av 500—600 miljoner kronor per år, borde helt gå till statskassan. Om man gör det välvilliga antagandet att dessa exportörer, exportbolagen, betala skatt på vinstbeloppet såsom toppinkomst med 40 procent i bolagsskatt och 10 procent i kommunalskatt, så återstår ungefär halva beloppet, cirka 250—300 miljoner kronor, som går till dessa företagare för att stimulera exporten. Ja, nog må det vara stimulans så att det räcker till från statens sida. Är det för besvärligt och krångligt att ta in dessa pengar i form av skatt, så borde väl träindustriens arbetare och de enskilda mindre skogsägarna åtminstone få något med av de extra vinsterna. Om det skulle vara svårare att gå den skattetekniska vägen för att ta in devalveringsvinsterna till statskassan än att ta ut en exportavgift, så kan man ju tillgripa den senare utvägen. Regeringen har icke velat vare sig det ena eller det andra i dessa avseenden.

Utskottet ansluter sig till det uttalande finansministern tidigare gjort i sitt interpellationssvar i frågan och yrkar på denna grundval avslag på vår motion. Jag tycker dock fortfarande det vore rimligt att ta ut en extra skatt på dessa vinster för att därmed bestrida kostnaderna för importsubventioneringen. När det gick att under kriget och lång tid därefter ta ut krigskonjunkturskatten, synes det också föreliggande möjligheter att finna någon form för att ta ut den nu ifrågavarande extra skatten på devalveringsvinsterna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vår motion II: 202.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det låter naturligtvis säga sig att det är, såsom den siste ärade talaren här framhöll, stora vinster som exportindustrien gör på grund av devalveringen. Det låter också säga sig att det vore rimligt, att ur dessa vinster skulle uttagas medel för täckning exempelvis av de särskilda subventioner som statsmakterna ha tvingats genomföra på grund av devalveringen. Man skall emellertid inte underskatta de tekniska svårigheter som här möta. Det är klart att man skulle kunna ta ut vissa medel genom en särskild exportavgift. Men skulle det ändå inte, herr Persson i Landafors, vara en smula konstigt, om man först genomför en anordning för att öka exporten på hårdvalutaländer och sedan gör ett motdrag och lägger på en särskild avgift på denna export?

Bevillningsutskottet har alltså inte kunnat komma till annat resultat än att det är svårt att tekniskt genomföra en sådan anordning, som herr Persson i Landafors tänkt sig, på ett sådant sätt att resultatet blir någorlunda rimligt. Därtill kommer att de skatter, som dels genom bolagsskatten, dels genom kommunalskatten tagas ut av exportindustrien, ligga på en tämligen hög nivå, och när det gäller den del av vinsten,

som återstår för utdelning, lägges den ju i toppen på respektive enskilda aktieägarers inkomster. På detta sätt försvinner redan genom den nuvarande beskattningen en mycket väsentlig del av de devalveringsvinster som det här gäller.

Jag tror inte att det är möjligt att lösa det problem som herr Persson i Landafors här tagit upp. Bevillningsutskottet har efter att ha studerat problemet ur olika synpunkter kommit till det resultat, som föreligger i utskottets betänkande.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag är förvånad över att bevillningsutskottets talesman som skäl för den avvisande hållning, som utskottet intagit till motionen, anför uteslutande »tekniska hinder». Jag tycker att detta är att underkänna både bevillningsutskottets och våra finansministrars förmåga att pressa ut skatter. Både de finansministerrar, som vi haft under senare tid, och bevillningsutskottet ha sannerligen presenterat en strålande uppfinningsrikedom då det gällt att plocka de stora massorna på skatt. Det är därför egendomligt, att bevillningsutskottet åberopar »tekniska hinder» som skäl för att avstyrka den motion, som framlagts av den kommunistiska gruppen och som syftar till att man skall komma åt de oskäligen och fullständigt ooberättigade extravinsterna som exportindustrin gör på grund av devalveringen.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det är kanske okänt för herr Senander, att det kan föreligga tekniska svårigheter, men det gör det faktiskt i detta fall. Jag vill också erinra om att när herr Persson i Landafors försöker visa på en utväg för att lösa problemet, så kan han inte finna någon annan än en anordning som liknar vår tidigare krigskonjunkturskatt. Vi, som minnas

Differentierade folkpensionsbelopp m. m.

hur det var med den saken, göra nog inte om det experimentet, om det inte är oundgängligen nödvändigt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Differentierade folkpensionsbelopp m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner dels om utredning av förutsättningarna för ett system med efter pensioneringsålder differentierade folkpensionsförmåner, dels om successiv minskning av de inkomstprövade avdragen på statliga och kommunala förmåner jämlikt folkpensioneringslagen och därtill anslutna författningar, dels ock om översyn av bestämmelserna i lagen om folkpensionering.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 250 i första kammaren av herr *Andrén m. fl.* och nr 293 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.*;

de likalydande motionerna nr 327 i första kammaren av herr *Andersson, Elton, m. fl.* och nr 389 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*; samt

motionen nr 119 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.*

I motionerna I: 250 och II: 293 hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av förutsättningarna för ett system med efter pensioneringsålder differentierade folkpensionsförmåner».

I motionerna I: 327 och II: 389 hade hemställts, »att riksdagen ville i skri-

Differentierade folkpensionsbelopp m. m.

velse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande en successiv minskning av de inkomstprövade avdragen på statliga och kommunala förmåner jämlikt folkpensionslagen och därtill anknutna författningar, varvid möjligheterna att snabbt underlätta den s. k. arbetarpen- sioneringen genom ett provisoriskt åter- införande av s. k. privilegiering särskilt bör beaktas, samt framläggande för riksdagen av de förslag vartill utred- ningen kan föranleda».

Motionen II: 119 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en översyn av la- gen om folkpensionering i syfte att rätta till bristfälligheterna i lagen och sna- rast för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen i anledning av före- varande motioner, I: 250, I: 327, II: 119, II: 293 och II: 389, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i motiveringen an- fört;

B. att motionerna I: 250 och II: 293, i den mån de icke kunde anses besva- rade genom vad utskottet under A. hem- ställt, icke måtte föranleda någon riks- dagens åtgärd;

C. att motionerna I: 327 och II: 389, i den mån de icke kunde anses besva- rade genom vad utskottet under A. hem- ställt, icke måtte föranleda någon riks- dagens åtgärd; samt

D. att motionen II: 119, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hade i sin motivering, i an- slutning till vissa uttalanden angående de i motionerna berörda frågorna, an- fört, att med hänsyn till det läge vari de behandlade frågorna befunne sig och då Kungl. Maj:t hade sin uppmärksam-

het riktad på frågorna samt bäst tor- de kunna bedöma, hur det fortsatta utredningsarbetet borde bedrivas, ut- skottet ej ansett påkallat, att riksdagen nu hos Kungl. Maj:t anhölle om ytterli- gare utredningar.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Hallagård, Wistrand, Bengtson, Hagård* och *Carlsson* i Bake- röd, utan angivet yrkande; samt

2) av herrar *Sunne* och *Jacobsson* i Igelsbo samt fröken *Höjer*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av mo- tionerna I: 327 och II: 389 samt I: 250 och II: 293 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels rörande en successiv minskning av de in- komstprövade avdragen på statliga och kommunala förmåner jämlikt folkpen- sioneringslagen och därtill anknutna författningar, varvid möjligheterna att snabbt underlätta den s. k. arbetarpen- sioneringen genom ett provisoriskt återinförande av s. k. privilegiering särskilt borde beaktas, och dels övriga i motionerna berörda frågor, samt framläggande för riksdagen av de för- slag vartill utredningen kunde föran- leda; samt

B. att motionen II: 119, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr tal- man! Då jag jämte ett par andra leda- möter av andra lagutskottet fogat en reservation till föreliggande utskotts- utlåtande, skall jag be att med några få ord få motivera vårt ståndpunktsta- gande.

I de motioner, som ligga till grund för förevarande utlåtande, behandlas bl. a. avdragsreglerna för de inkomst- prövade folkpensionsförmånerna. Det

Differentierade folkpensionsbelopp m. m.

har ju visat sig, att dessa avdragsregler äro mindre lämpade för det syfte, som man velat vinna därmed. I synnerhet är det de särskilda bostadstilläggen, som komplicerat det hela genom de många olika regler som de skilda kommunerna ha ställt upp. Från början var det ju tänkt, att kommunerna endast i enstaka fall, där bostadskostnaderna voro särskilt höga, skulle utnyttja sin rätt att lämna särskilt bostadstillägg, men för närvarande har man inom ett antal kommuner, som tillsammans rymma bortåt fyra miljoner av Sveriges befolkning, beslutat om dylika tillägg.

Förslaget om en utredning och översyn på hithörande område tillstyrkes av pensionsstyrelsen, socialvårdskommittén, Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation. Även utskottet intar i sitt utlåtande en positiv hållning men vill dock stanna vid att endast ge till känna inför Kungl. Maj:t vad utskottet har anfört i saken. Vi reservanter ha ansett, att när hela frågan är så pass viktig och när remissinstanserna varit så eniga som de varit i detta fall, så bör riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning. Och vi ha gjort det så mycket mera som vi ha funnit det önskvärt, att man, innan översynen är klar, söker provisoriskt finna någon form att i någon mån återinföra arbetarpensioneringen, d. v. s. att man söker stimulera arbetsgivarna att lämna pensioner i större utsträckning än som för närvarande sker.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till den långt framskridna tiden inskränka mig till att med det nu anförda yrka bifall till den reservation nr 2, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr SENANDER: Herr talman! Vi ha från kommunistiska gruppen i en motion, nr 119 i denna kammare, yrkat att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allmän

översyn av lagen om folkpensionering.

I motionen erinras om en hel del krav, som vi tidigare, dock utan att riksdagen velat vara med därpå, framfört i syfte att bättra på de brister i den nya lagen som med ganska stor tydlighet ha framträtt under den tid som lagen varit i tillämpning. Vi ha sålunda bl. a. krävt, att pensionsåldern skulle sänkas till 65 år, att invalidpensionerna skulle, i likhet med ålderspensionerna, utgå utan inkomstprövning, att blindhetstillägget icke skulle räknas som sådan inkomst, vilken medför avdrag på folkpensionen, att kommunerna skulle befrias från bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen, att bestämmelser om rörligt dyrtidstillägg skulle införas i lagen, o. s. v. Den sistnämnda frågan har ju nyligen varit föremål för riksdagens behandling, men vi för vår del underkänna det ställningstagande som riksdagen därvid gjorde.

Sedermera ha även folkpensionärernas båda riksorganisationer framfört en del krav som jag inte här skall särskilt ingå på. Både vad vi anfört i våra motioner och vad som anförts av folkpensionärernas riksorganisationer avser emellertid att klarlägga de brister, som finnas hos den nya lagen och som böra rättas till.

Nu finner jag till min häpnad, att utskottet som motivering för sitt yrkande om avslag på vår motion anför att »flertalet av de i motionen II: 119 åsyftade reformerna synas vara av den art, att deras genomförande skulle medföra avsevärda kostnadsökningar». Bortsett från att vi för vår del — det ha vi deklarerat flera gånger — inte kunna godkänna, att man anför kostnadsskäl för att icke tillgodose angelägna behov av det slag som det här är fråga om, så handlar det ju inte om något förslag som syftar till ökade statsutgifter. Utskottets motivering verkar därför närmast som ett god dag — yxskaft. Vad vi i vår motion begära är

Potatiskontrollen.

bara en översyn av folkpensioneringslagen, och det är klart att det blir vederbörande, som ha att verkställa denna översyn, som få taga ställning till både frågan om huruvida de framförda önskemålen äro berättigade eller inte och till frågan huruvida det med hänsyn till de välsignade, evigt upprepade kostnadsskäl finnas någonting att göra. Men att som motivering för att avslå en motion, där det begäres en översyn av en lag, anföra att några av de reformer, som man i motionen pekar på, skulle kosta pengar, anser jag vara ett nödargument som utskottet bara har tillgripit för att på något sätt komma ifrån motionen.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag här anfört få yrka bifall till motionen II: 119.

Herr ODHE: Herr talman! Utskottet har ju starkt understrukt att en översyn av folkpensioneringslagen bör ske, och vad som skiljer utskottet och reservanternas är väl egentligen bara det, att reservanternas vilja ha till stånd en särskild utredning, medan utskottet erinrar om att hithörande frågor i stort sett äro under utredning och att Kungl. Maj:t även i övrigt har sin uppmärksamhet fäst på saken, varför utskottet inte anser det vara nödvändigt att begära en ytterligare utredning. Utskottet inskränker sig sålunda till att föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Sunne m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till motionen II: 119; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.; andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 43, över motion angående ändrade regler för framställande och besvarande av interpellationer och enkla frågor; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 34, med anledning av väckta motioner om inrättande av ett fiskets forskningsråd;

nr 35, med anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för hushållningssällskapen att genom lantbruksnämndernas förmedling erhålla lån för inköp av gårdar att drivas som ekonomiska demonstrationsjordbruk;

nr 36, med anledning av väckta motioner angående formerna för samarbete mellan hushållningssällskap och landsting; och

nr 37, med anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående val av lantbruksombud.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Potatiskontrollen.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 38, med anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av potatiskontrollen inom landet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr JOHNSSON i Kastanjegården: Herr talman! Denna fråga anser jag vara så viktig att den kunde tåla ett rätt långt anförande, men jag skall inte fresta herr talmannens och kammarens tålmod därmed i denna sena timma.

Motioner om wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora.

Jag vill bara säga att jag har mig be-
kant, att ungefär samtidigt som jag
väckte en motion i denna fråga fram-
ställdes från de berörda anstalterna,
statens växtskyddsanstalt och statens
centrala frökontrollanstalt, ett förslag
om nya bestämmelser. Dessa institutio-
ner ha påpekat att förhållandena på om-
rådet inte äro tillfredsställande. Nu är
också en utredning i gång, men så myc-
ket mer är väl inte gjort.

Frågan om vår potatiskontroll spelar
emellertid ingen likgiltig roll, eftersom
vi under de senaste åren lyckats få en
ganska avsevärd potatisexport. Jag kan
nämnas att vi 1948 exporterade potatis
för 3 230 000 kronor. Men när man skall
exportera, måste man vända sig till två
instanser, nämligen dels till frökontroll-
anstalten och dels till växtskyddsanstal-
ten. Var och en av dessa båda institutio-
ner har sina särskilda områden att kont-
rollera. Det är klart att när inte en enda
samlande hand sköter detta, blir det en
viss dualism mellan dessa institutioner
som också visat sig vara mycket besvär-
lig. Man har från de länders sida, som
importera potatis, ansett att detta är
ett system, som inte varit tillfredsstäl-
lande.

Enligt mitt förmenande så borde ett
närmande av institutionerna jag nämnt
söka genomföras och detta *inte bara* för
exportkontrollen utan jämväl i den in-
hemska kontrollen. Inte minst konsu-
menterna torde ha intresse av att få
en så effektiv kontroll som möjligt be-
träffande den standardiserade pota-
tisen.

Jag var beklagligt nog inte i tillfälle
delta vid detta ärendes behandling i
utskottet. Jag skulle annars redan då
ha framhållit ungefär det jag nu säger,
men mot ett enhälligt utskott vill jag
inte göra något yrkande. Jag har i alla
fall velat anföra detta till protokollet,
herr talman, för att frågan skulle bli
observerad.

Vidare anfördes ej. Utskottets hem-
ställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat jord-
bruksutskottets utlåtanden:

nr 39, med anledning av väckta mo-
tioner om anskaffande av ett statligt
undersökningsfartyg av fiskebåtstyp;

nr 40, med anledning av väckt mo-
tion angående viss upplysningsverk-
samhet på fiskets område; och

nr 41, med anledning av väckta mo-
tioner om åtgärder i syfte att förbättra
beståndet av lax i svenska fiskevattnen
m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i des-
sa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Motioner om wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora.

Föredrogs jordbruksutskottets utlå-
tande nr 42, med anledning av väckta
motioner om uppförande av en wall-
boardfabrik i anslutning till statens såg-
verk i Mora.

I två inom riksdagen väckta, till jord-
bruksutskottet hänvisade likalydande
motioner, nämligen I: 185 av herr *Pers-
son, Einar, m. fl.* och II: 217 av herr
Ericsson i Sörsjön *m. fl.*, hade yrkats
att riksdagen måtte besluta att i skri-
velse till Kungl. Maj:t hemställa om ut-
redning angående uppförande av en
wallboardfabrik i anslutning till statens
sågverk i Mora.

Utskottet hemställde, att motionerna
I: 185 och II: 217 icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Jon Jonsson*, utan angivet
yrkande; samt

2) av herr *Einar Persson* och fru
Lindskog, vilka ansett att utskottet bort
hemställa, att riksdagen måtte bifalla
motionerna I: 185 och II: 217.

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Motioner om wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora.

Herr ERICSSON i Sörsjön: Herr talman! De motioner som redovisas i detta utskottsutlåtande gå ut på yrkandet, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning avseende möjligheten att uppföra en s. k. wallboardfabrik vid Siljan i Mora socken i Kopparbergs län.

Det gäller alltså en tillverkning av träfiberplattor, som jag är övertygad om att kammarens ledamöter känna väl till, eftersom de användas överallt inom landet. Vi ha påpekat betydelsen av att man tillvaratar avfallsvirket och småvirke över huvud taget och ha anhållit, att åtgärder måtte vidtagas snarast möjligt i denna riktning. Vi ha menat att det skulle ha varit lämpligt att på den plats vi anvisat söka få till stånd en sådan industri. Nu har visserligen jordbruksutskottet uttalat sig ganska välvilligt beträffande motionens syfte, då utskottet liksom motionärerna har den uppfattningen, att detta är en angelägenhet av största betydelse för vårt land. När det gäller yrkandet i motionen är det dock påtagligt att krafterna liksom inte räckt till, eftersom utskottet yrkar att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Jag förstår väl att det framför allt är vad som framhållits från domänstyrelsens sida, alltså svårigheterna beträffande möjligheten att realisera motionärernas förslag, som utgjort det förnämsta skälet till att någon utredning icke kunnat tillstyrkas. Jag skall emellertid försöka att för något ögonblick ta upp till bemötande vad domänstyrelsen har framhållit. Det förefaller som om det ligger så till, att domänstyrelsen inte skulle vara intresserad av att tillvarata något annat virke än det avfallsvirke, som erhålles vid sågen i Mora. Det är alldeles givet att den kvantitet, som erhålles vid statens sågverk i Mora, är otillräcklig för att man därmed skulle kunna försörja någon wallboardfabrik. Motionärerna äro fullkomligt medvetna om detta, men

vi hade tänkt oss att man, förutom avfallet från sågen, för denna wallboardfabrik också skulle tillgodogöra sig virke ifrån hela det skogsområde, som finns i norra Dalarna. Det område, som det här närmast är fråga om, innehåller en skogsmarksareal av ungefär 750 000 hektar, och av denna areal är kronan ägare till cirka 215 000 hektar. Dessutom finns det ju åtskilliga kling-sågar, som varje år såga avsevärda kvantiteter virke, och på det viset uppstår det ju inte så små kvantiteter av avfall, som skulle kunna tillföras den fabrik som vi ha föreslagit. Det finns även andra något större sågverk i siljansområdet, och jag är övertygad om att dessa sågverk skulle kunna förse den av oss tilltänkta fabriken med flera tiotusentals kubikmeter virke. Om det sålunda skulle vara virkesmängden, som här vore absolut avgörande, så tror jag man kan säga, att det knappast finns något område i landet, där det finns så stora förutsättningar att erhålla tillräckligt med lämpligt virke för en sådan wallboardfabrik som just där uppe.

Sedan framhålles det från domänverkets sida, att den mark, som kronan nu förfogar över i Mora och som användes för den nuvarande sågverksrörelsen, inte ger något utrymme för en ytterligare anläggning. Ja, motionärerna äro fullkomligt medvetna om detta. Vi hade ju tänkt oss, att man skulle behöva köpa erforderlig mark för den nya anläggningen, och jag är också alldeles övertygad om att Mora kommun kommer att göra sitt allra yttersta för att vara verket behjälpligt med att anskaffa erforderlig mark till detta till en kostnad som inte alls komme att utgöra någon belastning för den verksamhet som det här är fråga om. Och när nu domänverket säger, att den mark, som det redan förfogar över, är belastad ända till bristningsgränsen, så måste man ju därav draga den slutsatsen, att det blir nödvändigt för domänverket att inom en nära framtid skaffa sig ytterligare

Motioner om wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora.

mark, om det skall tänka sig att utvidga den verksamhet det för närvarande bedriver. Erforderlig mark kan man ju inte skaffa på annat sätt än genom att försöka få den på ett område, som ligger ett litet stycke därifrån. Jag tror därför, att om domänstyrelsen vore intresserad för dessa uppgifter, skulle dessa frågor kunna lösas på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill slutligen tillägga, att det där uppe inte finns några delade meningar om denna sak. Oavsett politisk inriktning, vare sig det är fråga om högermän, folkpartister, bondeförbundare eller andra, äro invånarna livligt intresserade av att det skall bli en statlig verksamhet på sätt motionärerna ha föreslagit. Jag vill även framhålla, att Dalarnes skogsägarförening, till vilken endast ett mindretal socialdemokrater äro anslutna och som till övervägande delen utgöres av personer tillhörande det borgerliga lägret, enhälligt har hemställt om att en utredning måtte verkställas angående det spörsmål, som motionärerna här ha aktualiserat.

Jag skall med hänsyn till att det är så sent på dygnet inte fortsätta längre, utan jag skall nöja mig med vad jag sagt och be att få yrka befall till den i ämnet väckta motionen.

I detta yttrande instämde fru *Lindskog*.

Herr **JACOBSON** i Vilhelmina: Herr talman! Jag kan försäkra herr Ericsson i Sörsjön, att utskottet vid behandling av denna motion med mycket stort intresse tog del av de synpunkter, som därvid framkommo. Det är ju ingen tvekan om att det är en stor och betydelsefull uppgift att kunna tillvarata just det sämre virket och framför allt avfallsvirket. Anledningen till att utskottet gått in för avslag på motionen är främst, inte — som herr Ericsson tycks tro — domänstyrelsens inställning till saken utan helt enkelt den ut-

redning som handelsministern tillsatt i början av året, vilken utredning bland sina uppgifter även har just den uppgiften sig ålagd att undersöka, på vilket sätt man bäst och ändamålsenligast skall kunna utnyttja småvirket. Det är motiveringen för utskottets ställningstagande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Einar Persson och fru Lindskog avgivna reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen m. m.; och

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslutning till en av Förenta Nationernas generalförsamling under andra delen av dess tredje ordinarie möte i New York i april 1949 antagen reviderad generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister;

från bevillningsutskottet:

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), jämte i ämnet väckta motioner; samt

från tredje lagutskottet:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, m. m.;

nr 267, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1951 i anledning av folkräkningen den 31 december 1950; och

nr 269, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror, dels ock en i ämnet väckt motion.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanstis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 225, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 226, för herr Ernst Wigforss att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 227, för herr Axel Gjöres att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 228, för herr Karl Wistrand att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 229, för herr Rolf Edberg att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 230, för herr Bertil Ohlin att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 231, för herr Gunnar Hedlund att

vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 232, för herr Bengt Elmgren att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 233, för herr Rickard Lindström att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 234, för herr James Dickson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 235, för fröken Hildur Kristina Nygren att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 236, för herr Bertil von Friesen att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 237, för herr Bernhard Näsgård att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

Slutligen anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärsättningsförordning m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

från jordbruksutskottet:

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1950/51, m. m.;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i 1950 års statsverksproposition gjorda framställning om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret

1950/51 till Odling av gummiförande växter samt till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd jämte i ämnet väckta motioner;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantbruksmötesverksamhetens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till understöd åt jorddelningsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens jordbruksnämnd m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 291, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående intereuropeiska betalningar och kompensationer för 1949/50 m. m.; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en handelsöverenskommelse mellan Sverige och det ockuperade Japan;

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 19, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m., ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till inskrivningskostnader;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av medel för skjutbana för Södra skånska infanteriregementet i Ystad;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studentsociala stödåtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar vid blind- och dövstumsskolorna m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut, såvilt propositionen angår rekommendation nr 87 angående yrkesvägledning;

nr 177, i anledning av riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse

angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning jämte vissa motioner m. m.;

nr 178, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna för disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (3-miljonersfonden);

nr 179, i anledning av väckta motioner om byggande av en cykelstig inom övre Sopperoområdet i Norrbottens län;

nr 180, i anledning av väckta motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen;

nr 181, i anledning av väckt motion angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågan;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 184, i anledning av väckta motioner angående tjänste- och familjepensionering för statsråd;

nr 185, i anledning av väckta motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljunghed;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928, nr 370, m. m., i vad propositionen avser grunder för utbetalande av statsbidrag, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 187, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till främjande av bostadsförsörjningen, såvitt gäller grunderna för trekronorsbidragets bestridande, jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 58, i anledning av väckt motion angående förhöjning av ortsavdragen i fråga om den statliga beskattningen;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 19, angående uppskjutande av behandlingen av dels frågan om ordnandet av riksdagshusplanen m. m., dels ock motionen I:401 angående konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse;

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om svenskt medborgarskap, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m. samt med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o), 15:o), 17:o) och 19:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt ävensom motioner, väckta i anledning av den förstnämnda propositionen; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp;

nr 44, i anledning av väckta motioner angående sättet för utbetalning av de allmänna barnbidragen m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdri- vares behandling, m. m., dels ock i äm- net väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, med anledning av väckta mo- tioner angående utredning om vissa åtgärder för en förbättrad skogsvård;

nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under

nionde huvudtiteln gjorda framställning angående Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti m. m.;

nr 48, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Grund- förbättringar: Statens avdikningsanslag, Statens avdikningslånefond samt Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m. jämte i ämnena väckta motioner;

nr 49, angående uppskov med be- handlingen av vissa till utskottet hän- visade ärenden;

nr 50, angående departementsvis upp- gjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom;

nr 51, angående Kungl. Maj:ts propo- sition angående komplettering av riks- statsförslaget för budgetåret 1950/51 m. m., såvitt angår jordbruksärenden; och

nr 53, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtel- sevillkoren för kronotorp m. fl. lägen- heter m. m. jämte i ämnet väckta mo- tioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 11.40 em.

In fidem
Gunnar Britth.